

İKİLİ KADIN GURUBU

SAĞ FİĞÜR

Antalya Müze Env. No. 3271

Kazı Env. No. 68.8

Negatif No. Jİ 90-A1/A2/C2

Geç dönem Kapısı (C1) dışında 1968 ve 1969 yılı kazılarında bulunmuştur. (1)

Yük. 1.56 m.

Gen. 0.60 m.

SOL FİĞÜR

Antalya Müze Env.No. 3452 (Baş: 3290)

Kazı Env. No. 69.2 (Baş: 68.27)

Yük. 1.73 m. (Baş: 0.25 m.)

Gen. 0.55 m.

İnce gözenekli beyaz mermerden yapılmış ve figürlerden sağ taraftakinin başı, dirsek hizasından itibaren kolları eksiktir. Figürün üzüm salkımı tutan sol eli bileğinden bir parçayla birlikte, sol figürün sağ omuzunun üstünde bulunmaktadır. Bu uzanma hareketi ve başların birbirine dönük tasvir edilmiş olması iki heykel arasındaki kompozisyon bağlantısını kurmaktadır. Boyunun pozisyonundan anlaşıldığı üzere baş sağa, yandaki figüre dönüktür. Her iki yanda da himationun püskülleri işlenmiştir. Boyuna uzanan bukleler sağda bausch'un, solda himation khitonla beraber aşağı kaymış olduğundan direk omuzun üzerinde işlenmiştir. Sağ bacağındaki destek kalıntılarında anlaşıldığı üzere figürün sağ kolu serbest bir şekilde aşağıya uzanmakta ve elinde uzunca bir nesne tutmaktadır. Figürün açıklanmasına katkıda bulunabilecek olan bu nesnenin ne olduğuna dair bir buluntumuz yoktur. Ancak sol elindeki üzüm salkımından yola çıkarak dyonistik bir menad tasviriyle karşı karşıya olduğumuzu düşünürsek, sağ elinde tuttuğu uzun nesneninde bir thyrso olma olasılığı yüksektir. Figür, ince kumaştan, vücudunun tüm hatlarını sergileyen bir khiton giymiştir. Khitonu sol omuzundan aşağı kayıp, sol göğsünü açıkta bırakmaktadır. Giysi kalça hizasından bir kuşakla sarılmıştır. Himationu ise iki omuz üzerinde büyükçe iki adet "Bausch" meydana getirerek arkaya atılmış olup, baldırlara kadar uzanmakta ve figüre bir fon oluşturmaktadır. Plint üzerine yayılan uzun khiton sadece ayak uçlarını açıkta bırakmaktadır. Her iki figürün de sandalları ve giysi eteklerinin ters dönüşü birbirlerine çok benzemektedir.

Heykel çok sayıda koruna gelmiş replik ve varyantlarından anlaşıldığı üzere antik çağda çok popüler olan, "Venus Genetrix" adıyla tanınan ve orijinali Kalimakhos'a dayandırılan Aphrodithe heykelinin bir varyantına dayanmaktadır (2). W. Amelung (3) Napoli Müze'indeki Elektra-Orest gurubundaki (4) Elektra figürüne olan benzerliğine dayanarak tüpe Elektra ismini vermiştir. Ancak orijinalinden daha geç devirde yapılmış olan heykel grubundaki figüre tip, bir örnek oluşturmuş olabileceğinden bu isim pek tutunamamıştır. Tip son zamanlarda genellikle "Venus Genetrix" adıyla anılmaktadır. Tipi, başıyla koruna gelmiş Leningrad Ermitage Müzesi'nde bulunan repliği ile karşılaştırsak, duruş motifi ve giysi kıvrım sistemi bakımından aralarında ki benzerlik, iki heykelin de aynı orjinal dayandıklarını işaret eder. Bununla beraber bazı farklardan da bahsetmek mümkündür. Perge figürü bir heykel gurubunun elemanı olarak birtakım değişikliklere uğramıştır. İki figürün ilişkisini sağlamak

için, sanatçı sol kolun pozisyonunu değiştirmek zorunda kalmıştır. Esas tipte bu kol dirsekten bükülerek öne doğru uzanmaktadır. Arkadan öne doğru çekilen mantonun bir kısmını bu kolun üzerine atılmıştır. Perge repliğinde ise sol kol, dirsekten bükülüp, sağ figürün omuzuna uzanmaktadır. Heykelimizin omuzlarına inen saç bukleleri ise diğer repliklerde yoktur. Bu tip değişikliklere, aynı tipin ayrı mitolojik konular için farklı kullanımlarında sık sık rastlanmaktadır. İki yapıtın arasındaki farklar, üslupları ile sanatçıların orjinaline bağlılıkları ve yaşadıkları dönemlerin sanat akımlarının çeşitliliklerinden, hatta heykeltıraşların bu akımlarından etkilenme derecelerinden kaynaklanır. Bu fark şimdiye kadar bilenen repliklerde, bu kadar belirgin biçimde göze çarpmamaktadır. Perge heykelinin plastik şekilleri, yumuşak ve akıcı işçiliği hellenistik dönem özelliklerini vurgularken, Ermitage heykeli linear üslubu, çekingen ve akademik işçiliğiyle roma sanatının özelliklerini taşımaktadır. Replikler arasındaki bu tür farklar, tipin orjinali üzerine yapılan araştırmalardan da etkilenmektedir. Tipi ilk kez inceleyen Herkenrath (5), tipin Antoninuslar devrinde yaratıldığını kabul eder. M. Borda (6) yapıtın bu devirde yaratıldığına karşı çıkar ve orjinali Pasiteles ekolüne mal eder. W.Fuchs (7), haklı olarak buna itiraz eder ve tipte Antoninuslar devri roma barok üslubu eklektik bir varyant niteliği saptar. Amelung, Herkenrath'ın orjinali kalça hizasındaki kuşaktan dolayı Antoninuslar devrine tarihlemesini dayanaksız bulur. Aynı şekilde Neugebauer de (8) bu fikre karşı çıkar. Lippold (9) da Neugebauer ile aynı fikri paylaşmaktadır ve arguman olarak M.S. 100 yılına tarihlenen, Milet Nymphaeum'unda bulunan repliği öne sürer. Kalçadan kuşak motifine M.Ö. 3. ve hatta 4. yüzyıllarda rastlandığına değinir. V.Steuben (10), eserin eklektik karakteri ve klasisizm üslubuna dikkat çekerek, Pasiteles ekolu yapıtı olan Elektra-Orest gurubu ile yakınlığına değinir. Ancak eserde sezilen hellenistik etkilenmeden dolayı tar'hlmeyi ekolün başlangıcına yapar. Bulle (11), orjinali hellenistik doneme, MO 2. ve ya 1.yy`a tarihler. Weldhauer(12), orjinalde Venus Genetrix tipi Aphrodite`nin hellenistik donem variantini gorur. Guerrini(13), tipi iki grupta etud eder; bizim heykelimizi ikinci gruba sokar ve eserin orjinalini Venus Genetrix`in gec hellenistik varianti olarak kabul eder. J.Inan(14), orjinal eserde Kallimakhos`a dayandırılan Venus Genetrix Aphroditesi`nin hellenistik devirde yapilmis bir varianti olarak gormektedir. R.Fleischer(15) de ayni fikirdedir. Bieber(16), orjinalin üslubu hakkında aciklamada bulunmamakla beraber, kalcadaki kusaktan dolayi eseri Roma urunu olraka kabul etmektedir.

Yapıt hakkında sıraladığımız cesitli fikirlere göre; eser Antoninuslar devrinde Venus Genetrix tipi Aphrodite`nin b'ir varianti olarak yapilmis, eklektik bir heykeldir. ?????????

Sag taraftaki figur uzun ve bol bir khiton uzerine, altındaki giysinin kivrımlarını disari yansıtacak kadar ince bir kumastan bir himation giymistir. Himationun bir kısmi arkadan ortu gibi basin ustune cekilmistir. Dirsekten bukulererek sol goguse dogru uzanan sag kol ve yandan asagiya uzanan sol kol himationun altinda kalmistir. Sol tarafta himationun asagi sarkan kisminin kivrımlari uzerindeki destek kalintisinden sol elinde uzunca bir nesne tuttuğu anlasılmaktadır. Sag bacak tasiyici, sol bacak ise dizden bukuk olarak yana acilip hafifce one uzanmistir. Mantonun asagi kenari soldan saga dogru yukselerek, sol uylugun onemli bir kismini acikta birakir. Mantonun yuzeyini kaplayan esasli kivrımlar bu kenara paralel kavisli halkalar olustururlar. Karın uzerinde seyreklesen kivrımların arasından khitonun

bacaklar arasından dikey inen ve plinth uzerinde yelpaze gibi acilan kivrımlari uzanir. Gerek kıvrım sistemi, gerekse dolgun plastik vucut şekilleri ile figür hellenistik orjinalini vurgulamaktadır.

Heykelimizi tip ve usul bakımından Philiskos'un Mouseleriyle, özellikle küçük kitharalı Mouse veya Münih Klios'u (17) tipleriyle karşılaştırabiliriz. Gurupta figür başı örtülü betimlendiğinden tipte ufak tefek değişiklikler yapılmıştır. Orjinali M.Ö. 2 yy.'a tarihlenen Mouselerden, özellikle Münih Klio'su tipine çok rastlanır. (18)

Pergeli sanatçı figürleri için Hellenistik dönem örnekleri seçmiş, kompozisyon ve figürlerin yeni kimliklerinin??????????

Gurubun Hadrian dönemine tarihlenmesi, ideal tipinin Antoninuslar döneminde yaratıldığı iddasının doğru olmadığını ortaya koyar. Tip Hadrian döneminde yaratılmış olamaz. Çünkü diğer repliklerin ortaya koyduğu esas tipten sırf ikili guruba uydurmak amacıyla ayrıldığını gördük. Perge gurubunu yaratan sanatçının hellenistik sanat geleneğine bağlılığı figürlerin hellenistik görünümünde sezilir. Tipin Pasiteles ekolu ile ilişkisi olmadığı, ancak bu ekole mal edilen guruptaki Elektra'yı örnek aldığı açıktır.

Perge'de bu tip şimdiye kadar buluntulara göre 5 örnek vermektedir. Replik listesini diğer örnekleri de inceledikten sonra vereceğiz Perge örneklerinin çeşitli tarihlerde yapılmış olması, bize orjinal tipte yapıldığı dönemin usul özelliklerini ve zevk anlayışını ayırd etme imkanı da vermektedir. Perge'de bulunan 5 örnekle birlikte, Anadolu'da toplam 13 örnekle temsil edilen tipin kökeninin de yurdumuz olduğu söylenebilir. Lippold(19), zamanında az sayıda örnek bilindiği halde, tipin Anadolu'da yaratıldığını ortaya atmıştır. Linfert de(20) yeni örnekleri tanımamakla beraber heykel tipini Anadolu'ya mal eder.

DIPNOTLAR

1. Mansel, TAD 17, 1968, 95. REs. 20; ay, AA 1975, 6, res. 14
J.Inan, Melange Mansel 2, 654 vd. Lev.206-207
J.Inan-E.(Adolfi) Rosenbaum, 251 vd. No.229, Lev.163
2. Bieber, Ancient Copies 47 ve 56. Dipnot 73, res. 153-155
3. W. Amelung EA 1153
4. ??????
5. E.Herkenrath, AM 30,1905, s.245 vd.
6. M.Borda, La Scuola di Pasiteles, 1953, 57 vd.
7. W.Fuchs, zum Aphrodite Typus Louvre-Neapel, 217, dipnot 63
8. Nuegebauer, B 78, s.4, dipnot 7.

9. Lippold, Kop???. 85, 252 vd. dipnot 88; ay, Handb. 335 dipnot 10.
10. V.Steuben, Hellbig 2, s.714-715 no.1952
11. Bulle, 301-302
12. Waldhauer, 3, 10 No. 228, Lev. 11-12
13. L. Guerrini, AS Atene 37-28, 1956-60, 407 vd., 414.
14. J.Inan, TAD 19/2,1970, 68 vd. No.6, Lev. 21.1; ay. bak. dipnot 1
15. R.Fleischer, OJH 50, 1972-75, 423
16. Bieber, Ancient Copies, 47
18. D.Pinkwart, Das Relief des Archelaos von Priene und die Musen des Philiskos, 1965, 91 vd. - 195 vd. - 210 vd., lev. 3a-5a
19. Lippold, Hdb. 335, dipnot 10
20. Linfert, 145 ve dipnot 176

3g.doc

listno 28

ÜÇ GÜZELLER

Antalya Müzesi Env. No. 4.22.82 (*Diğer iki figürün müze env. numaraları yok*)

Kazı Env. No. 82.250 (*Diğer iki figürün kazı env. numaraları yok*)

Bu kazı ve müze env. numaralarının hangi heykellere ait olduğu belirsiz.

Plinth Yük. 1.12 cm

Plinth Gen. 1.15 cm

Plinth Der. 0.52 cm

Bu heykel gurubunda da daha önce Side repliğinde gördüğümüz kompozisyon sorunu karşımıza çıkmaktadır(1). Hellenistik dönemde yapıldığına kuşku olmayan orjinalinde, yan figürlerin dış tarafa gelen (yani sol figürün sol sağ figürün ise sağ) bacakları taşıyıcıdır. Böylelikle her iki yanda da dışarıya doğru kavis çizen kalçalar kapalı bir kompozisyon oluşturmaktadır. Bu heykellerde, tıpkı Side ve Kyrene guruplarında olduğu gibi sol figürde taşıyıcı bacak sağdır ve bu da kalça kavisini iç tarafa yönelttiğinden, kompozisyonun kapalılığı bozulmaktadır.

SAG K HARIT

Yük. ??? m.

Gen. ??? m.

Der. ??? m.

Bir yıl önce bulunarak Aphrodit başı olarak envantere geçen baş, bu torsoyla kırık kırığa uymaktadır. Baş, iki büyük parça halinde ele geçmiştir. Sol arka-üst tarafta bir parça eksiktir. Saçlar iki yana ayrılmış olup, alnı üçgen biçiminde çerçeveler ve arkada topuz biçiminde toplanmıştır. İşleniş, orjinalinin bronzdan olduğuna ve Praksiteles dönemi tekniği ile benzerlikler gösterdiğine işaret eder. Arkada bir ense desteği vardır. Kulak önlerinde iki küçük perçem işlenmiştir. Omuzlara inen bukleler göze çarpmaktadır. Profilden bakıldığında, burun alnı girintisinden kesintisiz olarak uzanmaktadır ve tipik grek burnu özellikleri göstermektedir. Kyrene gurubundaki yüz ile karşılaştırılınca oldukça dolgun işlendiği dikkati çekmektedir. Sağ kolun omuzdan dirseğe kadar olan kısmı, başlangıcından itibaren sol kol ve sol eli eksiktir. Sağ kolun dirsekten sonraki kısmı orta figürün göğsü üzerinde, omuzuna atılmış durumda işlenmiş ve sağ figürün, orta kharitin diğer omuzuna uzanmış, sol kolunun altında kalmıştır. Sağ elin parmakları oldukça zedelenmiştir. Başlangıcı bulunan sol kolun kırık yüzeyinde bulunan bir delik, kolun eksik kısmının ileriye uzandığını göstermektedir. Torso oldukça iyi durumdadır. Karnının sol üst tarafında işlevi bilinmeyen bir delik vardır. Poposunun yüzeyi, özellikle sol tarafta aşınmıştır. Sırtta aynı tipten aşınmalar görülmektedir. Sağ bacak taşıyıcıdır, sol dizden hafif kırılıp öne uzatılmıştır. Sağ bacak diz üstüne kadar torsoyla bir parçadır. Bu bacağın geri kalanı diz, diz altından bileğe kadar baldır fragmanı ve ayak parçalarından oluşur. Baldır fragmanında, dizin hemen altında büyükçe bir parça kırılmış, ancak bulunarak yerine eklenmiştir. Sol bacağın da, uyluğunun bir kısmı torsoyla bir bütündür. Uyluğun geri kalan kısmı dize kadar bir parça, diz baldırın üst kısmıyla bir parça, baldırın alt kısmı diğer bir parça, bilek ve ayak ayrı iki parçadır. Baldırın yüzeyinden derince bir parça kopmuştur. Orta figürle aralarında kalın bir destek vardır. Sağ bacağına bitişik olarak yer alan, üzerine örtü atılmış vazo, destek görevi görmektedir.

ORTA K HARIT

Yük. 1.51 m.

Gen. ??? m.

Der. ??? m.

Figürün başı, kollarında birer küçük fragman ve sağ bacağında baldır fragmanı eksiktir. Sağ omuzu vücudunun sola doğru yaptığı hafif dönme hareketine paralel olarak, çene doğru çıkmışsa

da, kolu arkaya doğru uzanıp sağındaki başlı figürün sol omuzuna uzanmıştır. Pazu kısmı ve sağ elinin işaret parmağı eksik; bilek fragmanı eklenmiştir. Sol kolu da, sol yanındaki figürün sağ omuzuna uzanmıştır ve bileğe yakın bir noktada 6.5 cm.lik bir parça eksiktir. Torso bel hizasından kırılmıştır. Torsonun üst kısmında, göğüslerin üzerinde, sağ ve sol figürlerin kolları birbirlerinin üstünden geçerek çapraz bir pozisyonda yer almaktadır. Sırtında ensesinden bir parçayla, aşağı doğru uzanan bir saç buklesi göze çarpmaktadır. Torsonun alt kısmı, her iki bacakda da uyluklarla beraber bulunmuştur. Her iki tarafta da, kalça hizasında orta figürü yanlardakine bağlayan kalın destekler bulunmaktadır. Sağ uylukta yüzeyden büyük ve derin bir parça kopmuşsa da, bulunup eklenmiştir. Taşıyıcı sağ bacakta, uyluğun alt kısmı dizle bir parça, baldır bileğide kapsayan üç parça ve ayak iki parçadır. Bacağın arka tarafında yğzeyden kopmuş bir kaç küçük parça sonradan eklenmiştir. Ayak topuğa kadar koruna gelmiş, topuk da bu parçaya eklenmiştir. Sol bacak dizden bükülüp, hafifçe öne uzanmaktadır. Diz ve baldıra ait bir parça ve ayaktan oluşan bacakta, baldırın büyük kısmı eksiktir. Sol ayak, topuk, ayağın orta ve ön kısmından meydana gelmektedir. Baş parmağın ucu eksik, ikinci ve üçüncü parmakların yüzeyi aşınmıştır.

SOL KHARİT

Yük. 1.51 m.

Gen. ??? m.

Der. ??? m.

Boynuyla birlikte başı eksik olan heykelin, sırtında omuzunu da kapsayan büyük bir parça yüzeyden kopmuştur ve daha sonra kısmen kırık kırığa uyduğundan torsoya eklenmiştir. Ancak ön yüzeyle arasında, omuz hizasında bir boşluk kalmıştır. Sağ kol başlangıcından itibaren ve sol bacak diz altından itibaren bilek de dahil olmak üzere eksiktir. Kırık yüzeyin ortasındaki delik antiktir. Belki mermer blok yetmediğinden, belki de daha sonra olan bir kaza sonucu kolun yenilenmesi gerektiğinden, heykele yapılan bir ekleme işlemine işaret etmektedir. Sağ kalçanın üzerinde bulunan delik, kolun aşağı doğru uzandığını ve burada vücuda bitştirildiğini gösterir. Göğsünün üstünde, orta figürün sol kolu işlenmiştir. Sağ bacağı taşıyıcıdır. Yüzeyinde sonradan eklenmiş sayıca fazla, ancak küçük kopuklar bulunmaktadır. Bu bacağa bitişik olarak işlenmiş, üstü püsküllü bir örtüyle kaplı bir vazo, tıpkı sağ figürde olduğu gibi destek amaçlı kullanılmıştır. Sol bacağı uyluk başlangıcı, uyluk-diz-baldır başlangıcı olmak üzere üç parçadır. Baldırın bir kısmı ve bilek eksiktir. Ancak ayak plinthe bitişik durumda bulunmuştur. Ayak parmaklarının yüzeyi oldukça aşınmıştır.

(I) J.İnan Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı S.146 Lev.85

3g2.doc

listno 29

ÜÇ GÜZELLER

Antalya Müze Env. No. 14.13.79 (*'80 yılında bulunan diğer iki figürün müze envanter numarası yok*)

Kazı Env. No. Sol figür:80.126

Orta figür:80.250

Sağ figür:80.8

Negatif No. 79-37/D17 80-58/C10 *ve neg. numarası olmayan iki fotoğraf*

SAG K HARIT

Yük. 0.69 m.

Gen. 0.36 m.

Der. 0.24 m.

Güney hamamının 1980 yılı kazısında, 7 numaralı mekandaki şapelin (U2) girişindeki 4 no.lu sütun kaidesine, batı doğrultusunda 8.20 m. mesafede bulunmuştur.

Oldukça kötü durumdaki torso, 5 parça halinde ele geçmiştir. Sağ omuz ve sırtın sağ tarafından bir fragman, sol göğüs, göğüslerin altından bele kadar bir karın fragmanı, sağ popoya ait bir fragman ve belden aşağı sol popoyu kapsayan fragman. Omuz ile popo arasına ait sağ omuz ve sırt fragmanın, göğsü, sırtın sol tarafı, karın altında bir kısmı eksiktir; sol göğüs altında işlevi belli olmayan bir delik vardır. Sağ omuzun üzerinde, ortadaki figürün eline ait baş parmakla, diğer parmakların birinci eklemleri

kalmıştır. Elin tarak kısmının yüzeyinden derin parçalar kopmuş olsa da, elin kontrları farkedilebilmektedir. Bilinen repliklerde, orta figürün sağ eli, bu figürün sol omuzunu tutmaktadır.

Kalan kısmından sağ bacağın taşıyıcı, sol bacağın serbest olduğu anlaşılmaktadır.

ORTA K HARIT

Yük. 1.09 m.

Gen. 0.47 m.

Der. 0.26 m.

Güney hamamının 1980 yılı kazısında 7 numaralı mekanda bulunmuştur.

Orta gözenekli beyaz mermerden yapılmış heykel, gurubun içinde en iyi koruna gelmiş olanıdır. Baş, başlangıcından itibaren kolları, dizden itibaren sağ bacak, diz altından itibaren sol bacak eksiktir, Boynun bir kısmı günümüze kadar ulaşırken, sol omuz ait bir fragman onarılarak yerine eklenmiştir. Her iki yandaki figürlerle arasındaki desteklerden, uyluklar üzerinde sağda bir parça, sol da ise sadece kırık izi kalmıştır.

Sağ bacak taşıyıcı, hafifçe dizden bükülüp öne uzanmış sol bacak ise serbesttir. Sol kol arkaya çekilip dirsekten sert bir biçimde bükülerek sol yanındaki figürün sol omuzuna uzandığı anlaşılmaktadır. Bu kolun dirsek ile bilek arasındaki parçasıyla, diğerleri ilk eklemlerinden kırık, sadece baş parmağı kalmış eli, sol figürün sol göğsü ve omuzu üzerinde bulunmaktadır. Kalan kısımdan anlaşıldığına göre sağ kol, geriye çekilip elini sağındaki figürün sağ omuzuna dayamıştır. Boynun kalan kısmından başın sağa çevrilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Diğer iki figürün ellerinin altında görülen buklelere göre, saçlar boynun iki yanından öne, göğüslerin üstüne uzanmaktadır. Ensede herhangi bir kalıntı izi olmadığından, saçların bu noktada topuz yapılmış olması kuvvetli bir olasılıktır. Bu kharitin göğüs ve omuzları üzerinde bulunan diğer figürlerin kol ve elleri, bu gurup için alışık olmadığımız bir motif oluşturmaktadır. Bu replikte, bilinenin aksine, yan figürlerin kolları, orta kharitin omuz ve göğüslerinin üstünde birbirini çapraz keserek, kendilerine uzak omuza uzanmaz; yakın omuz üstünde, birbirlerine paralel yer alırlar. Aynı şekilde orta kharitin, yan figürlerin üzerinde koruna gelmiş elleri de, orjinal kompozisyondan farklıdır. Yanlardaki kharitlerin kendine yakın omuzlarından tutar. Böylece kollar uzak omuzlara asılmayıp, dirsekler bükülerek yukarı kaldırılıyor. Kopist burada, komplike orjinal kompozisyonu basitleştirmiştir ve bu yüzden eser çekiciliğinden çok şey yitirmiştir.

SOL KHARİT

Yük. 0.80 m.

Gen. 0.45 m.

Der. 0.27 m.

Güney hamamının 1979 yılı kazısında şapelin (U2), basamaklarında bulunmuştur.

Orta gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.Boynuyla beraber başı, dirseğe yakın bir noktadan itibaren sağ kolu, omuzunsan itibaren sol kolu, dize yakın bir noktadan itibaren sağ bacağı ve uyluk başlangıcından itibaren sol bacağı eksiktir. Sırt yüzeyinde, büyükçe bir bölüm aşınmış, sağ tarafta kalçada yüzeyden bir kısım eksiktir. Bir kısımda da yüzeyden kopuk parçalar yapıştırılarak onarıma gidilmiştir. Orta figürün sol kolunun bir kısmı ve eli, bu kharitin sol göğsü ve omuzu üzerinde bulunmaktaadır.

Sağ omuz aşağı doğru çekilmiş, kalan kısımdan anlaşılan sağ kol aşağı ve öne doğru uzanmaktadır. Sağ kasık hizasındaki destek kalıntısı bu kol ile bağlantıyı sağlamaktaydı. Sol omuz hafif kalkıktır. Kalan kısmına ve duruş motifine göre sol kol dirsekten sert bir biçimde bükülerek yukarı doğru kaldırılmıştır. Kolun bilek ile dirsek arasına ait bir kısmı ve eli, orta figürün sol göğüs ve omuzuna yapışık olarak kalmıştır. Yüzeyi iyi koruna gelmiş bu el heykelin itinalı işçiliği hakkında fikir vermektedir. Sağ omuz üzerine inen buklelerin hareketi, geniş dalgalı hatlarla belirtilmiştir. Boynun geriye pek az kalan başlangıç kısmına göre baş sola çevrilmiştir. Sağ bacak taşıyıcı, sol serbest olarak öne uzatılmıştır. Orta kharitle bağlantıyı

sağlayan desteğin kalıntısı sol uyluğun üstünde görülmektedir. Taşıyıcı bacağın kalça konturu belirgin bir kavisle dışarı doğru taşmaktadır.

Yüzey işçiliğinin itinalı gurubun detayları yumuşak ve plastik şekilde işlenmiştir.

aphrod1.doc

listno18

APHRODİTE

Antalya Müzesi Env. No. 857

Kazı Env. No. 1956/56

Negatif No. 69.23/A1 69.23/C1 69.23/D1

Ja Kanal İçi birinci havuzunda bulunmuştur

Yük.1.86 cm.

Plinth yük.0.105 cm.

Gen.0.50 cm.

Der. 0.400 cm.

Eros Yük. 0.49 cm.

Baş boyunla ve sol omuzdan bir kısımla birlikte kopuk, gövde belden kırık, sol bacak dizin üzerinden baldırın bir kısmını kapsar şekilde kırılmış, buna bitişik olarak erostan da büyük bir parça buna ilişik kalmıştır. Bu parçaların hepsi kırık kırığa uyduğu için heykel ayağa kaldırılabilmiştir. Sağ el bilekle birleşmektedir. Sol bilekten bir parça ele geçmiş ancak arada ki eksik parça yüzünden torsoyla birleştirilememiştir. Boynun önünden bir parça, sağ elin parmakları, sol pazıdan aşağı sağ diz ve ayak bileklerinde küçük parçalar eksiktir. Tanrıçanın sırtında yüzeyden büyük bir parça ile sağ omuza inen saç buklesinin bir bölümü eksiktir. Burun zedelenmiş ve sol ayağın baş parmağının ucu kırıktır. Eros'da ise başı, sağ kol dirsekten, sol kol ise omuzundan itibaren; sağ ayak bilekten, sol ayak dizden itibaren; sağ kanatın yukarı kısmı, desteğin aşağı parçası ve plinthin sağ yarısı eksiktir.

Yüzey birikinti tabakası ile kaplıdır. Bu tabaka eser müzeye taşındığı sırada perdahlanıp temizlenmiş ve mermerin kalitesi ve nefis işçiliği ortaya çıkmıştır. Saçlar ortadan ayrılmış ince dalgalar halinde yana taranmış, alını üçgen şekilde sınırlandırmaktadır. Saçın bir kısmı yanlardan yukarı toplanıp bir fiyonkla bağlanmıştır. Yanlardan taranmış saçlar ensede birleştirilip, bukleler halinde omuzlara dökülmektedir. İnce kaşlarının altında, başının eğimine uygun olarak aşağı doğru bakan gözleri ince işlenmiştir. Burun hafifçe tahrip olmuştur. Dudaklarının hatları dolgundur. Boynunda başlayan ve sol omuzuna uzanan derin kırık gövdeye tamamen oturmaktadır.

Sağ kol dirsekten bükülmüş olarak sol tarafa göğüslerin üstüne uzanmaktadır.Sol kol, sol bacağın yanındaki destek kalıntısından anlaşıldığı üzere aşağı doğru uzanmaktaydı.

Vucut ağırlığını sol bacak taşımaktadır.Bacaklar birbirine oldukça yakın olarak işlenmiştir. Sağ bacak dizden hafif bükülüp geriye çekilmiş, topuk yerden hafif kalkıktır. Bu bacakta dizden bir parça eksiktir. Tüm kırıklarına rağmen,eksik diz parçası dışında bacaklar tümlenebilmiştir. Vucut belden bükük, hafif öne eğiktir.Erosla aralarında büyük bir destek vardır. Erosunda bacaklarının kalan kısmından ,sağ bacağının taşıyıcı olduğunu ve sol bacağının hafif önde işlendiğini anlamak mümkündür.

Duruş motifi açısından Aphrodite Kapitol ile replik bağlantısı olarak büyük benzerlikler göstermektedir.

aphrod2.doc

ph19

listno19

APHRODİTE (KAPUA TŞPŞ)

Antalya Müzesi Env. No. 8.29.81	Lev
Kazı Env. No. 81.82	Neg.81.37/6
1981 yılında Güney Hamamın Klaudios	81.5/16
Peison galerisinde bulunmuştur (1).	81.25/20
Kazı sırasında sol el parçası dışında	81.37/14
birbirleri ve torso ile kırık kırığa uyan	81.33/6
15 parça ele geçmiştir (2). Ayrıca mermer	
cinsine ve ebadına göre hekelin başına ait	
olması muhtemel kırık kırığa birleşen iki parça	
daha (Kazı Env. No. 79.296) bulunmuştur.	
Şnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.	

Yük. 1.845 m, Plinth yük. 0.070 - 0.110 m, Plinth gen. 0.650 m, Plinth der. 0.570 m, Görtlak çukuru (incisure sugularis)-göbek: 0.425 m, sol meme başı-göbek. 0.300 m, sağ meme başı-göbek. 2.240 m. iki göğüs başı aras. 0.210 m. Sağ ayak uz. 0.210 m, iki ayağın başı parmak aras. 0.385 m, kalkan R.0.580 m, kalkan kalınlığı. 0.550m. kenar yük. 0.550 m, bombeli kısmın çap. 0.470 m. Harf yük. 0.40 m.

Heykel, baş ve sol kolun dirsek ile bilek aras. parçası dışında hemen hemen tam durumdadır. Sağ elin yüzük parmağı antik ek yerinden kopmuştur. Diğer parmakların yalnız başlangıç kısımları mevcuttur. Kalkanın kenarının yukarıda bir bölümü kırıktır. Aşağıda iki yerinden parçalar kopmuştur. Sağ ayak baş parmağı ile

ikinci parmağın uçlarıdır. Heykelin arkası kısmen öne gibi özenli işlenmiş, ancak sol tarafta ve ayağın da çeşitli safhalarında ise birdenbire son verilmiştir. Bazı kısmın yerlerinin içleri hafif kalem darbesi ile boyanabilecektir. ufak bölümlere ayrılmıştır. Ayağına doğru önemli bir bölümde ise kıvrımlar ana hatları ile belirtilmiştir ancak yüzey kabalaşıkta kalmıştır.

Tanrıça vücudun yukarıya doğru bakan bir himation giymektedir. Sağ kalçadan vücuda dolanan himationun kenar kısmı rulosu sol tarafta bele doğru yükselir, önden gelen uç sol bacağın yanından eğilerek kıvrımları ile ayağına uzanır, ucunda ağırlık vardır. Himationun arkadan gelen rulosu sol uyluk üzerinde çözülerek ucu iki bacak arasından ayağına sarkar.

Vücut ağırlığının sağ bacak taşımakta olup kalça konturu bu yandan doğru çıkan bir kavis meydana getirir. Sol bacak hafif dizden bükük olarak yana ve geriye çekilmiştir, ayak alçak bir kaya üzerine basmaktadır. Himationun zengin ve canlı kısmı sistemi serbest bacağın pozisyonunu ve konturlarını belirtecek şekilde sakınmıştır. Kalınca kuşak görünümüne sahip kısmı rulosu sağ tarafta biraz daha fazla ayağına kaymıştır. Dizin bükülmesi ile etek önde

sağ tarafta biraz yukarı kalkmıştır. Sağ ayak tamamen doğru da sol ise kısmen doğru da kalmıştır. Yanlarda ve arkada etekler plinth üzerine inerek figürün istinat alanını genişletmiştir. Sol kol 90 o'lık bir açı meydana getirecek şekilde yukarı kaldırılarak yana açılmıştır. Tanrıça bu elinde üzerinde üç satırlık bir yazıt bulunan yuvarlak bir kalkan tutmaktadır. Kalkanın ortasına doğru uzanan sağ elin durumundan tanrıçanın yazıtı anlattığı yazıt

heykelin Klaudios Peison tarafından ithaf edildiğini bildirmektedir. Kalkanın yukarı yarısını kapsayan yazıt itinalı ve düzenlidir. Kalkanın ağırlığının karşılamak için gövde hafif sağa eğilmiştir. Vücutun yatay eksenleri de ona tabidir; sol omuz ve sol göğüs, sağ omuz ve sağ göğüse nazaran daha yukarıdadır. Figürün vücudu ve (boynun kalan izinden anlaşıldığına göre) bükük kalkana dönüktür. Kalkan da düz bir alanda gelişmiş hafif içeriye çevriktir. Himationun zengin kısmı sistemi içinden yükselen vücudun çaplık bölümü de en küçük ayrıntılara varıncaya kadar plastik bir şekilde belirtilmiş olması yüzeye büyük bir canlılık kazandırmıştır.

Heykelimiz duruş motifi, vücut oranları, himationun vücudun ayağına kısmına dolanması, kısmı sistemi ve üslubu ile Napoli Müzesi'ndeki Kapua Aphroditesine (3) benzer. En iyi korunmuş durumu nedeniyle ismi tipe verilmiş olan Kapua Aphroditesine ile heykelimizi karşılaştığımızda aralarındaki benzerliğin aynı orijinalin kopyaları olduklarında en ufak kuşkuyla yer vermiyecek kadar büyük olduğunu görür.

Kapua Aphroditesi'nin gerçek anlamda replik say›s› azd›r. Delivorrias'›n derlediği listede üç heykel (No. 627, 628 ve 629), bir bağ (No.630) iki heykelcik (631 ve 632), bir kabartma (No.633) iki ziynet eğyas› (No.634-635) ile 5 sikke (No.635-640) olmak üzere 14 yapıt yer almaktadır. Perge torsosu ile heykel say›s› 4'e, Vatikan Magazinindeki torso (4) ile heykelcik say›s› 3'e ve Ripatransone bağ (5) ile bağ say›s› ikiye yükselir.

Kapua Aphroditesinin replik ve variantlar›na Venüs - Mars grubunda rastlanır (6). Mars bu guruplarda Ares Borghese (7) tipinde gösterilmiğtir. Figürlerin bağlar› Roma Villa Borghese (8) ve Floransa Uffizi Galerisi (Simon No.340) guruplar›nda ideal, Roma Museo Nazionale (Simon No.347), Roma Mus Cap. (Simon 348) ve Paris Louvre (Simon No.350) guruplar›nda ise portredir. Uffiz galerisi ve Villa Borghese ve Museo Nazionale guruplar›nda Venüs figürleri bağlar› d›Đ›nda Kapua Aphroditesi ile replik benzerliği gösterirler. Diğerleri himationun alt›na khiton ilavesi ve himationun k›vr›m sisteminin değiğikliği ile tipin variant›n› oluğtururlar.

Grubun ne zaman yarat›ld›Đ› hakkında çeğitli fikirler ileri sürülmüğtür. P.H. L'orange (9) ve P. Zanker (10) Augustus Forumunda bulunan fragmanlar›na dayanarak grubun Augustus zaman›nda yarat›ld›Đ›n› kabul ederler. H. v. Heinze (11) Ares Borghese ile Kapua Aphroditesinin Őmparatorluk zaman›nda 2.

yüzy›lda grup halinde biraraya getirildiği ve guruplar aras›nda replik iliğkisi bulunduğu kan›s›ndad›r. Erika E. Schmidt (12) guruplar aras›nda kopye veya replik iliğkisi bulunmad›Đ› ve belirli bir örneğe dayanmad›klar› fikrini savunur. G. Lippold grubu Pasiteles ekolüne mal etmektedir (13). E. Simon, Lippold'ün fikrine kat›lmakta ve gruba yeni bir mitolojik yorumlama getirmektedir (14): Grupta Homeros'tan bilinen Ares ile Aphrodite'nin ağk maceras› değil allegorik anlamda Harmonia (Latincesi Concordia) tasvir edilmiğtir. Çünkü orta Ştalya'da eskiden beri bilinen Thebai efsanesine göre Ares ile Aphrodite tan›sal çifttir, ikisinin evliliğinden k›zlar› Harmonia (Concordia) dünyaya gelmiğtir. Simon, grubu Pasiteles ekolüne mal edilen diğer guruplarla kar›lağ›lararak ekolün en son örneklerinden biri olarak görmektedir (15).

Kapua Aphroditesi variantlar›n›n bağ›nda Brescia Viktorias› (16) ile Melos Aphroditesi (17) gelmektedir. Mars-Venüs grubunda gördüğümüz gibi genellikle himationun alt›na khiton ilavesi ile tipin elde edilen variant› çeğitli konu ve portreler de kullan›lm›Đtir. Bu figürler de detay bak›m›ndan aralar›nda ayrıcal›klar gösterirler. Louvre Müzesindeki Phaleron Aphroditesinde (18) khiton göğüsler alt›ndan bir kuğakla s›k›lm›Đtir, duruğ motifi ve himationun vücuda dolan›Đ› ve k›vr›mlar› Kapua Aphroditesine benzer. Bu variant Stefano Angeli(19) taraf›ndan tüm replikleri ile ele al›nm›Đtir. Bazen khiton Vatikan heykelinde (20) olduğu gibi bir göğüslerin alt›ndan bir de kalçan›n üzerinden olmak üzere iki kuğakla s›k›lm›Đtir. Bu variant ta tüm replikleri ile M.G. Picozzi taraf›ndan incelenmiğtir (21).

Kapua Aphroditesi dahil tüm repliklerin kolları ve ellerinde tuttıkları atribüleri eksiktir. Yayınlarda Napoli heykelinin kollarının, korunagelmi başlangıç kısımlarına göre onarıldığı bildirilmektedir. Kolların pozisyonu İmparatorluk dönemi Korinth sikkeleri üzerindeki Aphrodite tasvirleri (22) ile büyük benzerlik gösterir. Böylece genellikle onarımın isabetli olmasının sikkeler tarafından kanıtlandığı belirtilmektedir. Gene sikke tasvirlerine dayanarak kolların pozisyonuna göre tanrıçanın elleriyle bir kalkan tuttuğu sonucuna varılmıdır. Bununla orijinal yapıtın yorumu da yapılabilmiktir. Tanrıça elleriyle, aynı olarak kullandığı Ares'in kalkanını tutmakta ve güzelliğini seyretmektedir. Sühr'un (23) kolların pozisyonunda, kirmanla yün eürme işlemi görmesi fikrine katılan olmamıdır. Yazılı kaynaklara göre (24) bu motife illeme sanatında M.Ö. 3. yüzyılda rastlanır. Sikkeler üzerindeki Aphrodite sağ-sol deyimli ve bazen müstakil bazen de tapınak içinde gösterilmiktir. Tipin sikkelerle ilişkisine dayanarak genellikle Akrokorinth tapınağının kült heykelinde tipin orijinali görülmektedir. Ancak Pausanias'ın (2.5.1) tapınağın kült heykelinin, Aphrodite'yi tam silahlanmış gösterdiğinden söz etmesi düşündürücüdür. Herhalde Pausanias Ares'in kalkanını aynı olarak kullanan Aphrodite'yi tam silahlanmış diye tarif etmiemez. Bu nedenle O'nun tapınakta gördüğü heykel sikkeler ile aynı olmamalı. Genellikle Korinth'in tahribi sırasında (M.Ö. 149) esas kült heykelinin kaybolduğu eski bir idolün tapınakta kaldığı ve Pausanias'ın bundan söz ettiğini ve sonra kült heykelinin kopyası veya orijinalinin tekrar tapınakta yerleşmesi kabul edilmektedir (25).

Perge Aphroditesi, kalkanı aynı olarak kullanmamakla esas tipten ayrılmaktadır. Tanrıça burada aynada kendini seyretmiyor. Kalkan üzerine yazdığı yazı ile bir kişiyi onurlandırıyor. Kopist bu deyimli yapı yapmak için esas tipten pek uzaklaşmamıdır. Tanrıça yazı yazmak için sağ eli ile tuttuğu kalkanın altına kenarını bırakmıdır. Yazı işlemi bitmiş olmakla beraber seyircinin dikkatini çekmek amacıyla şimdi mevcut olmayan kalemle yazıtı işaret ediyor. İkinci deyimlik kalkanın durumunda göze çarpar. Eğer tanrıça kalkanı ayna olarak kullansa idi sikke tasvirlerinde olduğu gibi, bunun biraz daha kendine çevrik olması gerekirdi (26). Kopist statik açıdan gerekli iki destek kullanmıdır. Bunlardan biri kalkanı kalçaya diğeri sağ eli kalkana bağılar. Destekler dışında orijinal tipe herhangi bir katkıda bulunmamıdır.

Perge heykeli tipin kolları ve kalkanı ile korunagelmi ilk örneğini vermekle büyük önem taşır. Kolların deyimlik pozisyonunun ve kalkanın, orijinalin kompozisyonu, yorumu ve sanat tarihi açısından değerlendirilmesinde payı büyüktür.

Kapua Aphroditesinin kollarının onarımı gerçekten övüldüğü kadar başarılı mıdır? Sol kolun altına ve elin yukarıya dönük olması hatalıdır; Tanrıça bu şekilde kalkanı yukarıdan tutamaz. Kolun altına kısmının bu hatası kolun yukarı kısmının da etkilemiktir. Perge heykelinde kol yana açılarak uzanır. Napoli'de kol yukarı dönük uzanmaktadır. Sağ kolun yukarı kısmı doğru onarılmıdır. Kolun altına kısmı ve elin durumu ise kalkan

a□aŸdan tutmaŸa müsait deŸildir. Perge heykelinde olduŸu gibi kalkan›n üzerine yaz›yor idi ise o zaman elin bilekten a□aŸ bükük olmamas› gerekir. Bu aç›klamalardan anla□›lacaŸ üzere saŸ kolun a□aŸ k›sm› da hatal› onar›lm›□tır. Perge heykeli iyi korunagelmi□ durumu ile tiple ilgili baz› sorunlar›n çözümlenmesini de saŸlamaktadı. Genellikle M.Ö.4. yüzy›l›n ikinci yar›s›na tarihlenen Orijinalin bronzdan olluduŸu kabul edilmektedir.

1. Orijinalde kalkan›n durabilmesi için bir desteŸe gereksinim duyulmu□ mıydı, yoksa Tanrıça kald›rd›Ÿ› bacaŸ ile bu i□i halletmi□ miydi (27)?

Bu probleme Perge heykeli kesin bir çözüm getirmektedir. Genellikle kopistler bronz eserlerin mermerden kopyalar›na destek ilave ederler. Bunun aksine yani orijinalde mevcut desteŸin kopyada ortadan kald›rd›Ÿ›na pek rastlanmaz. EŸer orijinalde kalkan› alttan destekleyen bir paye veya benzeri bir nesne mevcut olsaydı kopist bundan vazgeçmeye cesaret edemezdi. Perge'li sanatkar orijinalin görünümünü bozacak destek ilavesinden büyük bir cesaretle, bilinçli olarak çekinmi□tır. Sikkeler üzerinde kalkan bazen bir paye veya sütun üzerine oturtulmu□tur (28). Bazen de bir Eros kalkan› destekler (29). Orijinal ile ilgisi olmayan bu tür

ilaveler haklı olarak kopistlere mal edilir. Tipin variant›n› gösteren Melfi Lahdi (30) üzerinde gene bir Eros kalkan› alttan destekler.

2. DiŸer bir sorun, kalkan›n □ekli (oval veya yuvarlak) ve durumudur. Son olarak Hölscher Brescia Victoria's›nda bu problemi çözülemeye çal›m›□tır (31). Heykelin kalkan› mevcut olmad›Ÿ› için bu hususta kesin bir sonuç elde edilmesi zordur. Heykelin kollar›n› ve ellerinin pozisyonu ile Perge torsosu büyük benzerlik gösterir. Sol elin kalkan› yukarı kenar›n› tutu□u ve saŸ elin kalemle yaz›t› i□aret etmesi iki eserde büyük benzerlik gösterir. Hölscher yuvarlak kalkan›n a□aŸya doŸru fazla yüklenme yapacaŸ›n› dü□ünerek kalkan›n oval olmas› gerektiŸini kabul eder.

Perge heykeli statik aç›dan yuvarlak kalkan›n bir sorun yaratmad›Ÿ›n› kanıtlam›□tır. Kald› ki bronzdan yapılm›□ olan Brescia Victoria's› ve orijinal yapıt için böyle bir sorun söz konusu olamaz. Delivorrias'›n ileri sürdüŸü 3. problem de tanrıça sol ayaŸ ile alçak bir nesne üzerine mi yoksa yalnız parmaklar› üzerine basarak bacaŸ›n› yukarı kald›rm›□tır? Kan›m›zca ayak

parmaklar› üzerine basan tek replik Villa Albani (32) torsosudur. Bu yapıt›n ayaklar› ve plinth (saŸ ayaŸ›n arkas›na rastlayan ufak bir k›sm› d›□ında) onar›lm›□tır. AyaŸ›n alt›ndaki nesne, örneŸin Napoli repliŸinde miŸfer (33), Korinth heykeliçinde kaz (34), Ÿzmir torsosunda mürekkep bal›Ÿ› (35) gibi çe□itlilik gösterdiŸinden bunlar› kopist ilavesi olarak deŸerlendirmek gerekir.

Napoli heykelinde ba□› diadem, orijinali en iyi temsil eden Caetani ba□›n› (36) ise bir taenia süsler. Furtwängler haklı olarak diademi Roma dönemi kopistine mal eder. Perge

heykeline ait olduğunu tahmin ettiğimiz fragmanda da bağın bandla süslü olmasĐ Perge'li kopistin orijinale ne denli sadĐk kaldĐınĐ bir kez daha vurgular.

KanĐmĐzca Perge'li heykeltrağ eserine örnek olarak orijinal tipi almĐtır. Ancak kendisinden ithaf kitabesini kalkanĐn üzerine yazmasĐ istenince, ya da bunu kendi düğünmüğ olabilir, yukarĐda söz ettiğimiz ufak değiğikliği yapmak zorunluluğunda kalmĐtır.

Bu nedenle yapığ, Victoria Brescia (37) veya Venüs Milo (38) gibi orijinalin bir variantĐndan ziyade esas tipi temsill etmektedir. Napoli heykelinin kopisti, eserinde çaĐınĐn üslup akĐna kendini tamamen kaptırmĐtır. Yapığ, Hadrian dönemi Roma Klassizminin soğuk akademik karakterini yansıtır. œimdiye kadar en tam korunmuğ replik olduğu için tüm arağtırmalar onun üzerinde merkezleğtiğinden Orijinal hakkĐnda yanlığ fikirler yürütülmesine,

üslup ve tarihleme tartıĐmalarĐna neden olmuğtur. Bu arağtırmalardan bazıĐarĐna deyinerek olursak:

Bernoulli (39) Kapua Aphroditesini Melos Venüs'ünün bir variantĐ olarak görür. Kapua Aphroditesi'nin replik ve variantlarĐnĐ da aynĐ ağdan yorumlar.

Furtwängler (40) haklı olarak bu tür yorumlamalara karĐı çĐkar ve Kapua Aphroditesinin bağımsız olarak yaratılmĐĐ orijinal bir eserin kopyasĐ olduğunu ağklar. Tezinin savunmasında Melos Venüsünün tek bir repliği bulunmamasına karĐı Kapua Aphroditesinin replik ve variantlarĐnĐn çokluğunu belirtir.

G. v. Kaschnitz - Weinberg (41) Kapua Aphroditesini tipinde Melos Venüsünü Klassistik redaksiyon olarak yorumlar. Bugün tipin orijinalinin M.Ö. 4. yüzyığın 2. yarısında yaratıldığı genellikle kabul edilmektedir (42). Ancak bu tarihleme 50 yığlık bir süre içinde oynamaktadır. Bununla ilgili olarak eserin kimin tarafından yapılmĐĐ olduğu da tartığmalıdır.

Amelung (43), Lysippos ve özellikle Skopas'ın yapıĐlarĐ ile üslup benzerliğini kabul etmekle beraber bu benzerliği orijinali sanatkarlardan birine mal etmek için yetersiz buluyor. Süsserott (44), Kapua Aphroditesinin kollarĐnĐn pozisyonunu Lysippos'un yayĐnĐn veren Eros'u ile karĐılaĐtırır. Ancak yapığ sanatkara maletmekten çekinir. Lippold (45) da TanrıÇanın kollarĐnĐn pozisyonunu yayĐnĐn veren Eros'a benzetir. Figürün ince vücut yapığında uzun bacaklı oluğu ve baĐınĐn ufak oluğunda Lysippos'un oranlarĐnĐn görerek yapığn orijinalini sanatkara maleder ve M.Ö. 340-310 yıĐlarĐ arasına tarihler. Furtwängler (46), Bieber (47) ve Brinkerhoff (48) orijinalin Skopas'ın eseri olduğunu kabul ederler. Stewart (49), orijinali M.Ö. 330 senesine tarihler ve Lysippos'a izafe eder. Arnold (50), Lysippos'un eseri olarak kabul eder ve sanatkarın Eros'u ile benzerliğine dayanarak ondan az sonrasına M.Ö. 330 yığna tarihler. Schuchhardt (51), öne uzatılmĐĐ sol ayaktan

bağlı olarak, ayakların esnek durumu üzerinden yayalanan bacaklardan vücudun ince yukarı kısma ve fazla açılmı kolları kadar figürün "Schwingende" elastiki ritmusunda haklı olarak Lysippos'u tanıtmaktadır. Figürün kendine özgü pek emin olmayan durumu, konturun ritmusunda kopukluk ve vücudun ağırlıktan yukarıya incelmesinde sanatkarın gençlik karakterini görerek eseri M.Ö. 4. yüzyılın ortasından öncesine tarihlenen Broneer (52) Kapua Aphroditesini Brescia-Melos ile birlikte M.Ö. 5. yüzyılın sonlarına tarihlenen bir Nike'ye dayandırdığı fikrindedir. Charbonneaux (53) Orijinalin M.Ö. 4. yüzyılda Lysippos tarafından yapıldığı kanısındadır. Fuchs (54), Lysippos'un yaygın gerer Eros'u ile konstruktion yakınlığına dayanarak Lysippos'a mal eder ve M.Ö. 330-320 yılları arasına tarihlenir. Zanker (55) orijinalin Skopas'ın eserlerinden ziyade Lysippos'un kileri ile karıştırlması uygun görmekte beraber, argumanları eseri sanatçıya mal edecek kadar yeterli bulmaz. Alscher (56) orijinali, giysi kıvrımlarının çizgisel üslubu ve kıvrımların kıvrımlar göstermesi nedeni ile yüzyılın sonuna tarihlenmekte ve sanatkar adı vermemektedir. Hölscher (57) yapıtı Lysippos veya Skopas tarafından yapılmı olması ve 330 yılına tarihlenmesini kabul etmiyor. Kendini Geç Klasik Çağ sanatkarlarının ve Praxiteles'in etkisinde M.Ö. 4. yüzyılın sonuncu on yıllarında yapıldığı kanısındadır.

DİŞNOTLAR:

1. J. İnan, TAD XXVI, 2, 1983, 9 No.1 Res.45. Kazanmasında belirttiğimiz tip tespitinin hatalı olduğunu derhal farkettilik.
2. Klaudios Peison Galerisi'nde (Mekân VII) birbirlerine yakın durdukları anlaşılan çok sayıda heykel ve fragman ele geçmiştir. Bazı parçaların hangi heykelle ait olduklarını saptamak hemen mümkün olmamıştır. Bunlardan biri de dört parça halinde ele geçen kalkandır. Parçalardan birinin üzerinde bir nesnenin kopduğına işaret eden bir iz mevcuttu. Bu izin, kırık kırığa eklediğimiz sağ dirsek, kolun ağırlık kısmı, bilek ve elden oluşan parçanın bileğinde kalmı destenin kırık yüzeyiyle uydukları saptadım. Ancak kolu heykelle birleştirecek pazaya ait parça noksandı. Fragmanlar arasında araştırmaların sonucu bu parçayı da bulunca kalkanın

heykele ait olduğunu öğrendik. Kalkan›n bir paye üzerinde durduğuna dair bir belirti yoktu. Ancak fragmanlar aras›nda bir yandan sol kalçada giysi k›vr›mlar› üzerindeki k›rk yüzeye diğer yandan da kalkan›n kenar›ndaki kopuk yere uyan bir desteği keğfetmemiz hem problemi aç›kl›Đa kavuğturdu hem de heykelin kesin onar›m›› sağlad›. Ancak kalkanla figürü bağlayan desteğin zay›f ve sol kolun bir k›sm››n›n eksik olmas› heykeltrağ-restoratör Nejat Özatay'a önemli müğküller yarat›yordu. Biz de kendisinden kalkanla figürün bağlant›› için gerekli modern konstruksiyonun heykelin antik görünümünü bozmamas››n› istiyorduk. Tecrübeli restoratör bu konstruksiyonu kalkan›n arkas›na gizleyerek onar›m› bağar›yla gerçekleğtirdi. Kendisine burada teğekkürlerimi tekrar belirtmek isterim. Sol kolun önemli k›sm› eksik olduğu için sol eli heykeltrağ tahmini yerleğtirdi. Ayr›ca sol bacağ›n yan›ndan giysi bölümünün yüzeyinden kopmuğ parçalar›, sol elin orta ve iğaret, sağ elin serçe parmaklar›na ait fragmanlar da yerlerine yap›Đtr›ld›.

3. BrBr 297, J.J. Bernoulli, Aphrodite 160 vdd. Friederichs-Wolters, Gipsabgüsse 1452; A. Furtwängler, MW, 628 vdd.; W. Amelung, Text zum BrBr 593; G. Lippold, Handb. 284, dipnot 1, Lev.101,3; L. Alscher, Griechische Plastik III, 194 vd. dipnot 129; a.y. Griechische Plastik IV, 83 Res.29; Guida Ruesch 76 vdd.; Bianca Teolato Mauri, Museo Nazionale (1972) 27 vd. No.20 Resim.20; W. Fuchs, Skulptur 1 Resim. 240-241; Ch. Picard, Manuel III, 730 vdd. J. Charboneaux, Die Venüs von Milo, Opus Nobile 6(1959) 8-13; DM Brinckerhoff, Hellenistic Statues of Aphrodite (1973) 28 ve 118; D. Arnold, Die Polyklet nachfolge, 237 vd.; T. Hölscher, APl. X, 1970, 72 vdd.; dipnot 55; E. Atalay, Wiebliche Gewandstatuen im zweiten Jahrhundert nach Christus aus Ephesischen Werkstätten, 169 vdd.; M. Bieber, Ancient Copies, 43 vdd.;

A. Dellivorrias, LIMC II, 1 vd. No.627 Res. LIMC II, 2, 61 No.627.

4. Kaschnitz v. Weinberg, Scult. del Mag. del Mus. Vat. 132 vd. No.281.

5. Guida Illustrata del Mus. Naz. di Ancona (1915) 335; Hölscher, a.g.e., 72 dipnot 38.

6. Erika E. Schmidt, Die Mars-Venus-Gruppe im Museo Capitolino
APL. VIII, (1968) 85 vdd. Lev.60-64; M. Bieber, Ancient Copies, 43 vd. Lev.19
Res.105 ve 106; Lev. 20 Res. 107-109;
E. Simon, LIMC II, 1 544 No.346-350.
7. Lippold, Handb. 186 Lev.68, 1; B. Freyer, JdI 77, 1962, 211
vdd. diŸer yayınlar için bak. LIMC II, 1 512 vd. No.21.
8. M. Bieber, a.g.e., Lev.19 Res.106.
9. P.H. L'Orange, SymbOslo, 11, 1932, 84-98.
10. P. Zanker, Forum Augustum (1968) 19.
11. H. v. Heintze, Helbig 4 II, 199 No.1394.
12. Erika E. Schmidt, a.g.e., 88.
13. G. Lippold, Kop. Umbl. 224.
14. E. Simon, a.g.e., 544.
15. E. Simon, Kriterien zur Deutung "Pasitelischer" Gruppen, JdI,
102, 1987, 291 vd.
16. T. Hölscher, "Die Victoria von Brescia" APL. X, 67 vdd.;
A. Delivorrias LIMC II,1.
17. M. Bieber, Hell.Age.2, 159-160 Resim. 673-677; T. Hölscher,
a.g.e., 73-75; J. Charboneaux, die Venus von Milo, Opus Nobile 6; A. Delivorrias,
LIMC II, 1 73 vd. No.643.
18. M. Bieber, Ancient Copies, Res.110.
19. S. Angello
20. M. Bieber, a.g.e., Res.111.
21. M.G. Picozzi,

22. M. Bernard, *Aphrodite auf Griechischen Münzen* (1936) 29 vdd.;
 F. Imhoof-Blumer-P. Gardner, *A Numismatic Commentary to Pausanias* (1885-1887)
 25 vdd. Lev.G. CXXI vdd. Lev.FF XVI;
 Corinth VI (1933) Lev. 3 No.101; Lippold, *Handb. Lev.136*
 No.24; O. Broneer, *The Armed Aphrodite and the Aphrodite*
Capua (1930) 65 vdd; T. Hölscher, 72 dipnot 39 ve 40;
 A. Delivorrias, a.g.e., 7 vdd. No.636-641.

23. Elmer G. Suhr, *Venus de Milo The Spinner* (1958).

24. Apollonios Rhodios, *Argoneutica*, I, 742-746.

25. T. Hölscher, bak dipnot 22; Zanker, *Helbig 4 IV*, 313 vd.
 No.3338.

26. A. Delivorrias, a.g.e., 73 No.636, *AE Korinth Lucius Verus*
 (M.S. 161-169); O. Broneer, a.g.e., Lev.8b.

27. A. Delivorrias, a.g.e., 71.

28. A. Delivorrias, a.g.e., no.636; *AE Korinth, Domitian* (M.S.
 81-96); M. Bernhart, a.g.e., No.193 Lev.5; Broneer, a.g.e.,
 Lev. 81; Lippold, a.g.e., 284 Lev.136, 24.

29. Delivorrias, a.g.e., No.637.

30. AD Lev. 23; Delbrüeck, *JdI* 81, 1913, 214; Wiegartz,
Kleinasiatische Sällen Sarkophage 73 vdd. 164 vd. Lev.22,2;
 H.P. Laubscher, *JdI*, 89, 1974, 255 Res.12.

31. A. Hölscher, a.g.e., 70.

32. P. Zanker, *Helbig 4 IV*, 313 vd. No.3338; Delivorrias, a.g.e.,
 No.628.

33. Bk. dipnot 3.

34. O. Broneer, *Hesperia* 16, 1947, 244-245. No.28 Lev.64;
 Hölscher, a.g.e., 72 dipot 39, 76; Lippold, *Handb.* 288
 dipnot 1; *Korinth Müzesi S* 2548; A. Delivorrias, a.g.e.,
 72 No.631, *Resim II*, 2, 62, 631.

35. Rhodos Müzesi 13621; Bieber, Hell Age 2 160 dipnot 12;
Lippold, 284 dipnot 1; Laurenzi C1 Rhodos V 2 (1932), 148-150
Res. 36; a.y. RW Ist Arch 8, 1940/41, 34-35 Res. 8;
Delivorrias, a.g.e., 72 No.633 Res. II, 2, 62, 632.
36. W. Amelung, Text zu BrBr 593; A. Furtwängler, MW 636-640
Lev.30; L. Laurenzi, Art Ant Mod 20, 1962, 387, Lev.118c;
Delivorrias, a.g.e., No.630.
37. Museo Bresciano, A. Hölscher, a.g.e., 67 vdd. Lev.54-58,
Bibliyograf. 79.
38. Paris Louvre MA 399; Bieber Hell Age 2, 159-160 Res.673-677;
J. Charbonneaux, Revue des Art I, 1951, 8-16 Res.1, 14, 7-9;
a.y. Die Venus von Milo, Opus Nobile 6 (1958); Delivorrias,

a.g.e., 73 vd. No.643 ve bibliyografya Resim II, 2, 63, 43;
Alain Pasquier, La Venus de Milo et les Aphrodite du Louvre
1985, Bibliyografi s.90-91.
39. J.J. Bernoulli, Aphrodite (1873) 160 vdd.
40. Furtwängler, 628 vd.
41. G. v. Kaschnitz-Weinberg, Sculture del Mag. del Mus. Vat. 137
vd. No.281.
42. A. Delivorrias, a.g.e., 71 vd.
43. W. Amelung, Text Zu BrBr 593.
44. H.K. Süsserott, Griechische Plastik des 4. Jahrhunderts
v. Christus (1938) 180 Lev. 36, 1.
45. Lippold, Handb. 284 dipnot 1 Lev.101,3; 136,24.
46. Furtwängler, MW 639 vdd.
47. M. Bieber, Hell Age 2, 26.

48. D.M. Brinkerhoff, Hellenistic Statues of Aphrodite, 28.
49. A.F. Stewart, Skopas of Paros (1977) 119 dipnot 47.
50. B. Arnold, Die Polykletnachfolge, JdI 25. Erg-H. (1969) 237 dipnot 814, 238, dipnot 822.
51. W.H. Schuchhardt, Griechische Kunst (1968) 138 No.93.
52. O. Broneer, The Armed Aphrodite on Acro Corinth and the Aphrodite of Capua (1930) 84.
53. J. Charbonneaux, Die Venus von Milo, Opus Nobile 6 (1959)8- 13.
54. W. Fuchs, Skulptur 1 222-223, Res.240-241.
55. P. Zanker, Helbig 4 IV, 313 vd. No.3338.
56. L. Alscher, Griechische Plastik III, 194-195 dipnot I, 129.
57. T. Hölscher, 75.

aphrod3.doc
ph20
listno16

APHRODİTE HEYKELİ (DAYANAN APHRODİTE TİPİ)

Antalya Müzesi Env. No.3039	Lev.
Kazı Env. no.53/12	Neg. 83.38/14
1953 yılında Hellenistik dönem Kent	83.38/6
Kapı'nın (C) avlusunda B5-B6 nişleri	83.38/2
arasında bulunmuştur (1). Torso ile birlikte	83.38/12
örneğin uyan sağı göğüs ve bir urne	
üzerine basan sol ayak parçası bulunmuştur.	
Orta gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.	
Yük. 1.620 m, Plinth yük. 0.110-0.135 m, Plinth gen. 0.540 m,	

Plinth der. 0.380 m, Herme yük. 0.830 m, saŸ meme baŸı-göbek. 0.260 m, Sol meme baŸı-göbek. 0.270 m, meme baŸılar› aras› 0.200 m.

BaŸı, kollar, sol yandaki Herme'nin baŸı, plinthin ön bölümü, saŸ ayaŸın burnu ve sol ayak altındaki urnenin bir kısm› eksiktir. Sol bacaŸın yüzeyinden büyükçe bir parça kopmuştur. Diagonal bir çatlak saŸ göŸüsün altından baŸılayarak sol kalçaya uzanır.

Tanrıça vücudun yukarı kısmın› aç›kta bırakan, bacakların tamamının› örten bir himation giymiştir. Himationun kalınca kuşak görünümlü kenar kısm› rulosu, saŸ yanda kas›k hizasından solda bel hizasına doğru diagonal yükselir. Kalınca ve yumuşak kumaştan himationun yüzeyi bacakların hareketine tabi kalınarak zengin kıvrımlarla canlandırılmıştır. Arkada kenar kısm› rulosunun altında saŸdan sola doğru yükselen geniş ve derin kıvrımlar meydana getiren himation aŸaç gövdesi şeklindeki desteŸi de kısmen içine alarak plinthe kadar uzanır. Vücut aŸırlığının› saŸ bacak taşıyor, bu yanda kalça konturu abartmalı bir şekilde d›şarı taşıyan bir kavis meydana getirir. Serbest bacak dizden bükük yukarı kaldırılmış ve yana açılmış olup yan yatmış bir urnenin üzerine basmaktadır. Ayakların yalnız ön kısımları aç›kta kalır. Omuz durumuna ve kırık yüzeyine göre saŸ kolun aŸaŸı doğru uzandıŸı anlaşılıyor. SaŸ yanda kenar kısm› rulosu üzerindeki destek kalıntısı› herhalde el ile ilgilidir.

Sol omuzun kalkık durumundan ve gövdenin bu yana yatık olmasından figürün saŸ kolunun aŸaŸı kısm› ile şimdi mevcut olmayan hermenin başına yaslandıŸı anlaşılıyor. Herme ile figür arasında, himationun önden arkaya giden bölümü görünmektedir. Herme, kollukları, profilli kaidesi ve yukarı doğru genişleyen gövdesi ile itinalı işlenmiştir. Boynun yanından sarkan bandlardan başının çelenkle süslenmiş olduŸu anlaşılıyor. Bandın şekline göre hermenin erkek başlı olması gerekir, ancak boynun kalan kısm›nda sakal izi yoktur.

Bu hermeyi kopist ilavesi heykel desteŸi olarak göremeyiz. Çünkü

aŸaç gövdesi şeklindeki destek arkada hermeye bitişik olarak işlenmiştir. Herme burada heykelin kompozisyonuna aittir. Sanatkar kompozisyonun önemli bir öŸesi olan Hermenin görünümünü bozmaması için desteŸi adeta onun arkasına gizlemiştir.

Delivorrias (2), Perge heykelini, doŸal büyüklükte Roma kopyaları ve çok sayıda Hellenistik dönemi mermer heykelcik ve tarrakotta variantlarından tanıdığımız "Dayanan Aphrodite" tipine sokmaktadır. Heykelimiz ana hatları ile tipin özelliklerini kapsamakla beraber ayrıcalıklar da gösterir. Genellikle diŸer figürler sol ön kolları ile yüksek bir payeye (3), nadiren aŸaç gövdesine (4) veya bir sütuna (5), Perge heykeli ise bir Hermeye dayanır. Vücudun kalçadan aŸaŸı kısmının› örten himationun serbest kalan kısm› diŸer örneklerde kolun aŸaŸı kısmına dolandıktan sonra payenin üzerine dökülür. Perge

heykelinde Herme tamamen açıkta kalır. Himationun yukarı kıvrım rulosu da çeşitlilik gösterir. Bu hususta Perge heykeli, Torlonia örneği ile (6) yakınlık gösterir. İki yapıtta da kenar kıvrım rulosu, kalın olup gerilmi kıvrımlarla soldan sağa doğru yükselir. Milet Nymphesi (7), ise yatay bir kavis oluşturmuş ince kenar kıvrım rulosu ile ikisinden farklıdır. Heykelticilerde, Kyrene (8) ve Paris (9) örneklerinde olduğu gibi kenar kıvrım rulosu genellikle önce yatay bir kavis oluşturur, sonra sol yanda yukarıya doğru uzanır. Perge heykelinin başı, mevcut olmamakla beraber, boynun ve iki yandan uzanan saç buklelerinin durumuna göre, diğer örneklerde olduğu gibi sağa çevriktir. Diğer örneklerde saç buklelerine rastlanmaz. Bu hususta heykelimiz Torlonia figürü ile benzerlik gösterir.

Genellikle serbest bacak üzerinde gerilen himation uyluğun şeklini dikkatle yansıtır. İki bacak arasında başlıyan kıvrımlar tabii olarak bacağın üzerine diyagonal olarak yayılarak yanda yumuşak bir "U" dönüşü yaparak ve arkada yön değiştirilerek sola doğru yükselirler. Ancak Perge heykelinin, etek bölümünün kıvrım sistemi diğer örneklerden farklıdır. İki ayağın arasında himationun plinth üzerine yayılan kısmında Arles Aphroditesine (10) benzeyen kavisli kıvrımlar ayaklar üzerinde de devam eder.

Sol uyluğun yanından inen derin bir kıvrım diz hizasında bir kırılma yaparak aksi yöne döner. Örneklerin çoğunda rastlanan bu kıvrım, tipe özgü olsa gerek. Perge heykelinde ayak bilekleri üzerinden iç tarafa doğru karışık uzanan kıvrımlar tipe giren diğer örneklerin hiç birinde yoktur. Bu detaylı herhalde kopiste maalemtmek gerekir. Genellikle sol ayak yüksek yere basar. Perge heykelini yapan sanatkar figürü Nymphe olarak belirtmek amacıyla ayağın altına bir vazoya koymuştur. Milet Nymphesinde figürün dayandığı payenin üzerine böyle bir vazoya ilave edilmiştir (11). Perge heykeli abartmış ince uzun vücut oranları ile de diğer örneklerden farklıdır. M.Ö. 2. yüzyıla başlıyan tarihlenen Kerç heykeltici (12) veya Geç Hellenistik döneme ait Kyrene örneği (13) ile karşılaştırıldığında vücut oranları ve üslup farkları derhal göze çarpar.

Tipe giren örneklerden Torlonia Heykeli (14), Milet Nymphesi (15), Bergama Hermaphroditesi (16) ve Perge torsosu dışında diğerleri küçük çaptadır. Torlonia Heykeli, sol ayağın yüksek bir yere basmaması, başının sağa çevrilmemesi, vücudunun aynı tarafa eğilmemesi olmasıyla diğerlerinden farklıdır. Ancak yapıtta heykelin onarımları gören kişiler, başının ve elma tutan elinin kendine ait olup olmadığını belirtmediğinden, detaylılıkta restoratörün payını saptamak olanaksızdır. Tipin önemli özelliği figürün sol kolun aşağıya doğru ile payeye yaslanmasıdır. Torlonia heykeli dik pozisyonu ile payeye pek yaslanmamaktadır. Milet Nymphesinde de yaslanma az belirgindir. Bergama Hermaphroditesinde ise Perge heykelinde olduğu gibi yaslanma kuvvetli bir şekilde belirtilmiştir. Çoğunlukla Hellenistik ve Geç Hellenistik döneme

tarihlenen heykelcikler de aralarında ayrıcalıklar gösterirler. Bilindiği gibi Hellenistik dönemde heykeltıraşlar Roma devri kopistleri gibi orijinale tam anlamıyla sadık kalmamışlardır. Kaldı ki küçültülerek yapılan kopyalarda çok daha serbest çalışmışlardır. Bu tür yapılardan yararlanarak orijinal hakkında kesin bir fikir edinmek ve eserin hangi tarihte yapıldığını saptamak zordur.

Tipe giren Priene Aphroditesi (17) buluntu yerine göre M.Ö. 200- 150 yılları arasında tarihlenmektedir. Bu heykelcik ile Bergama Hermaphroditesi arasındaki yakınlığa çok kez değinilmiştir (18). Bol sonuncusunun üstün sanat kalitesine dayanarak Bergama ekolünün son yaratıcısı kabul edilmiştir ve M.Ö. 130 yılından az öncesine tarihlenen bu heykelde tipin orijinalini görmekte aynı zamanda Priene Aphroditesini bu eserin bir variantı olarak kabul etmektedir. Delivorrias aynı tipte terrakottaların M.Ö. 3. yüzyıla kadar inmesini ileri sürerek tarihlenmeyi geç bulmaktadır. Lippold (19) M.Ö. 200-150 yılları arasında tarihlenen yapıtta tüm ayrıntılar ile Bergama üslubunu yansıtan orijinal bir eser görmektedir (20). Lippold, heykeltıraşın daha önceki örneklerden yararlanmış olması kabul etmekle beraber yapının bir kopya veya variantı olmadığını vurgular. M.Ö. 2. yüzyılda Bergama Krallığının son zamanlarında Bergama heykeltıraşlarının üslup ve tekniği kopya ve orijinal eserlerde aynıdır. Bergama Hermaphroditesi ana hatları ile "Dayanan Aphrodite" tipine girmekle beraber (21) bazı ayrıcalıklar gösterir. Figür paye yerine ayağ gövdesi desteğine yaslanır. Sanatkar figürün Hermaphroditeyi tasvir ettiğini göstermek amacıyla himationun kenar kısmını rulosunu uzun gösterecek şekilde daha ağırdan işlenmiştir. Himationun eteği dişerlerine nazaran kısa olup sağ bilek üzerinde ters dönmesi ve ayaklarda detaylı işlenmiş sandalların bulunması da bir ayrıcalıktır. Baş ile korunmuş heykelde Praxiteles durumu motifini belirgindir. Kanımca tipin ilk örneği Aphrodite heykeli olarak ilk kopyaların yapıldığı sonlarında yapılmıştır. Orijinalde Praxiteles'in üslubu özellikle sanatkarın ilk eserlerinden sayılan M.Ö. 370-360 yıllarına tarihlenen Arles Aphroditesinin (22) etkisi saptanmıştır. Bu görüşü Perge heykelinin önde plinth üzerine

himationun etek kısımları da destekler.

Perge heykeli buluntu yerine göre ve üslubuna göre Hadrian dönemine tarihlenmektedir.

DİŞNOTLAR:

1. A.M. Mansel, TürkAd, 6, 1956 Lev. ; a.y., AA 1956, 106 vd. Res.57.
2. A. Delivorrias, LIMC II, 1 67, No.570, Res.II, 2, 57, 570.

3. A. Delivorrias, a.g.e., No.569, 571-576-578; J. Marcede, Mus. Delos 231 dipnot 2; 460 dipnot 1; Lev. 44'te birçok örnekler birarada görülmektedir.
4. Delivorrias, a.g.e., 585.
5. Delivorrias, a.g.e., No.581.
6. Reinach, II, 1, 335, 3; C.L. Visconti, Imonumenti del Muuseo Torlonia (1885) No.253 Lev.64.
7. Th. Wiegand, Milet I, 5, 60 No.243.
9. Delivorrias, a.g.e., No.571.
10. Delivorrias, a.g.e., 63 vd. ve bibliyografya. Res.II, 1, 51.
11. bk. dipnot 7.
12. G. Sakolov, Antique Art on the Northern Black Sea Coast (1979) 81 No.72.
13. bk. dipnot 8.
14. bk. dipnot 6.
15. bk. dipnot 7.
16. Mendel, Cat II, 368 vdd. No.624, A. v. P VII, 1, 132 vd. No.115 Taf X; Lippold, Handb. 359 dipnot 3 Lev.126,1.
17. Mendel, Cat. II, 100 vd. No.359; Th. Wiegand- Schreder, 370 vd. Res.466; Reinach, IV, 201, 4; Lippold, Handb. 287 dipnot 13; Delivorrias, a.g.e., No.576.
18. Lippold, Kop. Umbl. 22; E. Paribeni, Cat. Cirene No.243; L. Laurenzi, AS Atene 17/18, 1955/56, 73 No.5; P.C. Bol, Die Skulpturen des Schiffundes von Antikythera, AM. Beih. 2 (1972) 100, 110; Linfert, Kunstzentren 20 dipn. 33.
19. Lippold, Handb. 359 dipnot 3, Lev.126,1.

İnce gözenekli, beyza mermerden yapılmış olan heykelin boynuyla beraber başı, omuzundan itibaren sol kolu, sağ kolunun tamamı ve belinden sonrası eksiktir. Sağ omuzunun cephe yüzeyinden derin bir parça kopuktur. Sağ göğsünün yüzeyinden kopan parça, sonradan bulunarak, 36-a numarayla kazı envanterine geçmiş ve yerine eklenmiştir. Sol omuzunda saç bukleleri bulunmaktadır. Duruş motifi ve vucut yapısından torsonun bir Aphrodite heykeline ait olduğunu düşünmekteyiz.

aphtors2.doc
listno 20

APHRODİTHE TORSOSU

Antalya Müze Env. No.4.22.82

Kazı Env. No. 81.212

Negatif No. 81-44/4 82-25/48 82-25/54 82-25/58

Güney hamamı kazısı sırasında 8 numaralı mekanda güneydeki payenin 4 m. batısında bulunmuştur.

Yük. 0.83 m.

Gen. 0.48 m.

Der. 0.27 m.

İri gözenekli beyaz mermerden yapılmış olan heykelin torsosu, belinden ikiye bölünmüş durumda ele geçmiş, parçalar kırık kırığa uyduğundan eklenebilmiştir. Heykelin boynuyla birlikte başı, dirsek hizasından itibaren kolları ve başlangıcından sonra bacakları eksiktir. Sağ göğsünün yüzeyinden büyük bir parça kırıktır. Çıplak ve dolgun hatlı tasvir edilen tanrıça sol koluna, dirseğin hemen üstüne kalın bir bilezik takmıştır. Kalçanın belirgin kavisine göre, vucut ağırlığını sol bacak taşımaktadır. Sağ bacak hafif öne uzatılmış olmalıdır. Vucut belden hafif öne doğru eğilmiştir. Vucudun kasık hizasında, sol taraftaki izden anlaşıldığı üzere, sol kol aşağı, öne uzanıyordu. Sağ kol, karnın sağ tarafındaki puntello kalıntısına bakılırsa, aşağı uzanmaktaydı. Sol göğüs üstündeki puntello kalıntısında, bir ihtimal kolun göğüs üzerine uzandığını düşündürmektedir. Boynun kalan kısmından başın sola dönük olduğu anlaşılmaktadır. Ensedede sırta doğru uzanan iki küçük bukle vardır.

apollbas

ph35

listno 64

APOLLON KİTHAROSDOS BAĞI (Vatikan Tipi)

Antalya Müzesi Env. No.3087 Lev.
Kazı Env. No.56/61 Neg.69.38/B1
1956 yılında Ana Sütunlu Caddenin (J) 69.38/C2
kazısında Batı Portiğinde Kilisenin
(G1) hizasında bulunmuştur.
İnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.
Yük. 0.360 m, Çene-tepe.0.150 m, Gen.0.190 m, Der.0.250 m.

Sol kulak altından boyundan 0.150 m. yüksekliğinde bir kısım kalmıştır. Buradan başlayan kırık yüzeyi diyagonal olarak boynun sağ tarafta tüm durumda kalmış boynun dibine kadar uzanır. Burnun ucu ve alt dudakların ortasındaki kırıklar dışında baş çok iyi durumda korunagelmiştir. Yalnız sol yanda saçların yüzeyinde önemsiz ayrıntılar vardır. Defne yapraklarından büyük bir çelengin süslediği başın Apollon'u tasvir ettiği kuşkusuzdur.

Baş, boynun kalan kısmına göre sola çevriktir. Saçlar ortadan ayrı olup hafif dalgalı bir şekilde yanlardan yukarıya taranmış olup tepede çelengin arkasında Aphrodite fiyongu şeklinde toplanmıştır. Diğer bölümü yanlardan arkaya doğru taranarak ensede topuz halinde toplanmıştır. Topuzun iki yanında kalınca birer bukle omuzlara doğru uzanır. Alnın üzerinde saç ayrığının iki yanında ve kulakların önünde meç şeklinde birer küçük bukle vardır. Başın arkasında ve tepesinde iççiliğin kaba safhasında bırakılmış olduğuna göre heykel yüksekçe bir niç içinde durmak üzere yapılmıştır. Baş defne yapraklarından yapılmış heybetli bir çelenk süsler. Yaprakların sivri uçları yanlardan ortaya doğru yönelik içlenmiştir. Ortada iki taraftan gelen yaprak uçlarının arasında üst üste iki boşluk meydana gelir, ağızdağının içinde karışıklı iki yuvarlak defne meyvesi vardır. Kabarık, dalgalı saçların çerçevelediği yüz, minyon yapılı, sevimli ve güzeldir. İnce kaşların arasından Grek tarzında uzanan küçük urun geniş sırtlıdır. Üst kapaklar hafif inik, gözler, kendi alemine dalmış nazarlar cazip görünümlüdür. Üst gözkapakları dış uçlarda alt kapaklar keserek uzanır. Ağız küçük, dudak güzel şekillendirilmiştir.

Baş, bize Vatikan Müzesi'nde, Sala della Muse'deki Apollon Kitharoidos heykelini (1) hatırlatır. Bu başın çelenginin orta yaprakların ön kısımları, burnun ağız bölümü, alt dudakların sol ucu dışında dudaklar, çene ve etrafında yanaklar, arkada baş ile sırt arasındaki saçların bir bölümü onarılmıştır. Adem elması ile sağ yanakta bazı ufak çentikler de tamir edilmiştir. Yüz fazla temizleme sonucu antik yüzeyini yitirmiştir. İki baş süsleyen defne yapraklarından heybetli çelenk, ortadan ayrı iki yana ve

arkaya doğru taranmı saçlar ve arkada topuzun iki yanından uzanan bukleler, saçların alın üçgen şekilde çerçevelemesi, geniş sırtlı küçük burun, ince kaşlar, üst göz kapaklarının hafif inik şekli ve dı uçlarda alt göz kapaklarının keserek devam etmesi, geniş satıhl yanaklar ve küçük ağız iki bacağın benzerliklerini vurgular.

Bağların pozisyonu da birbirlerine benzemekle beraber ayrı yöne çevriktir. İki bacağın arasında göze çarpan önemli fark üslupları olmaktadır. Vatikan heykelinin sanatçı tamamen Hadrian dönemi klasisizmi üslubunda çalışmıştır. Pergeli sanatçı ise dayandığı orijinalin üslubuna bağlı kalmıştır. Bu farka rağmen iki yapı aynı orijinale dayandıklarında kuşku yoktur.

Replik Listesi:

İsmi Vatikan heykelinden alınmış tipin ilk replik listesi O. Deubner (2) tarafından yapılmış olup 5 yapı kapsar. Katja Mariana Tür (3) Roma'da Museo Nuova Giardino'daki bir sol bacak fragmanı (Env. No.2227) ilave ederek replik sayısını 6 ya çıkarmıştır. Perge bacağı da 7. replik olarak bu listeye sokabiliriz.

Örneğe kadar bacağı ile korunagelmış tek replik olarak Vatikan Müzesi heykeli biliniyordu. Apollon bol kumaştan yapılmış kollu uzun bir khiton üzerine omuzlara birer büyük yuvarlak broka tutturularak arkaya atılmış pelerin görümlü bir manto giymiştir. Tanrı sol omuzuna geniş bir bandla asılmış Kitharay çalarak sağına doğru yürür durumda gösterilmiştir. Bacağı yürüyüş yöneltisinde sağına çevrilmiştir.

Heykel Tivoli civarında Cassius'un Villas'ında (4) yedi Mousadan (Melpomene (5), Polyhymnia (6), Erato (7), Terpsikhore (8), Kalliope (10) ve Thalia'dan (11) oluşan bir heykel grubu ile birlikte bulunmuştur. Grubun Kopenhag (12) ve Madrid (13) repliklerinde Apollon'un bulunmayışı orijinal grupta tanrının yer alıp almadığı tartışmalara yol açmıştır. K.M. Tür (14) Monte Cavlo'da bulunan gruba ait Mousalardan ancak dördünü (Melpomene (15), Polyhymnia (16), Erato (17) ve Klio (18) nun Kopenhag Glyptothekine ulaştırılarak Apollon'un diğer eksikler arasında bulunduğunu kabul eder. 8 oturan Mousadan oluşan Madrid Grubunda (Euterpe (19), Thalia (20), Kalliope (21), Terpsikhore (22), Polyhymnia (23), Urania (24), Erato (25), Klio (26)) Apollon'un bulunmayışı tiyatro fasadını süsleyen oturan Mousa figürleri arasında ayakta duran Apollon figürünün hoş görünmemesine bağlanmıştır.

Diğer Apollon orijinal gruba ait ise sanatçının onu şekil bakımından grup dışında bırakmasını anlamak zor. Çünkü Mousagetes olarak Apollon grubun en önemli kişisidir. Grubu oluşturan 7 Mousa'dan üçü ayakta dördü oturur durumda gösterilmiştir. Sanatçı Apollon'u grup dışında bırakmamak için oturan Mousa'ları ayakta gösterebilirdi.

Son zamanlarda Melte Moltesen (27) Gyptothek arşivinde yaptığı araştırmalar sonucu Kopenhag grubuna ait Apollon heykelini

ke fetmi tir. Ancak bu figürün Vatikan grubu Apollon'u ile ili kisi yoktur. Apollon burada  oplak ve sakin durur vaziyette tasvir edilmiştir.

Ba n pozisyonu, saçların düzenlenmesi ve çelengin şekli de Nicosia  oplak Kitharoidos tipine sokar. Grubun iki repli inde Apollon Mousagetes'in bu kadar farklı oluşu ve grubun Madrid repli inde program d b rak lmas  tanr n n aslında gruba ait olduğu hakkındaki eski ku kuyu yeniden uyandırdı. Lippold (29) Mousalar'la Apollon arasındaki üslup fark n n orijinallerinin aynı sanat ya mal etmeğe imkan vermediğini belirtir ve vücut oranlar n n Apollon'da daha ince uzun olduğuna işaret eder. Özellikle vücudun yukarıya doğru giderek daralması ve kuma n canlandırılması da Apollon'u Mousalara nazaran daha geli mi  bularak orijinalini biraz daha geç tarihler. Apollon heykelinin yarat s n n daha önemli bir sanat  olduğu kan s ndadır. Seuben (30) sakin duran veya oturan Mousalar arasında yürüyen Apollon'un bulunması yadırgan onun ba msuz bir figür olarak yaratıldığı kan s ndadır. O. Deubner (31) ilk kez Vatikan Apollonu'nun hellenistik örneğe dayanarak Hadrian devrinde Klasisizm  slubunda yaratıldığı fikrini ortaya atm tı. Bu fikir T rr (32) tarafından benimsenmiş, Zanker (33) ve E. Simon tarafından da desteklenmiştir. Genellikle tipin dayandığı orijinalin hellenistik dönemde yaratıldığı kabul edilmektedir. Lippold (35) orijinali M. .3. y zy n ba larına tarihler. Zanker hellenistik orijinalin Apollon'u Priene'de bulunmuş olan ve M. . 130 y na tarihlenen Arkhelaos kabartması  zerindeki Apollon tasviri gibi sakin durur vaziyette tasvir edildiği kan s ndadır. D. Pinkwart (36) Apollon'un büyük ad mla ma aradan  kar durumda gösterildiğini kabul eder. Kabartmada, Apollon destek üzerine dayalı ve omuzuna asılı olmayan kitharay  iki eli ile  almaktadır; bu durumda yürür vaziyette tasvir edilmiş olması olanaksızdır. Thera'da bulunmuş olan hellenistik döneme ait Apollon Musagetes heykeli de (37) tanrıyı sakin durur pozisyonda gösterir. Giysi k vr m sistemi Vatikan Kitharoidos'dan farklıdır; sol tarafta dikey ve birbirine paralel k vr mlar figürün sol baca n n taşıyıcısı olduğuna işaret eder. Sa  taraftaki k vr mlar ise dizden bükülerek geri çekilen serbest baca n n hareketini belirtir. Heykel duru  motifini bakımından Arkhelaos kabartması  n Apollon tasviri ile benzerlik gösterir. M. . 2. yüzyıla tarihlenen aynı tipe giren Atina (38) ve Berlin (39) terrakotta figürleri de Apollon Kitharoidos'u durur vaziyette gösterirler.

Bergama suna n çevresinde bulunmuş, bugün Doğu Berlin'de Pergamon Museum'da suna n kar sında sergilenen Apollon torsosu (40) bazı eksik k s mlarına rağmen büyük önem taşır. Figürün vücut oranları, geniş ad mla sa a doğru ilerlemesi, geniş ad mla sa a doğru ilerlemesi, geniş ku akla g  s altından s k lm  khitonun k vr m sistemi hareketin şiddetinden geriye uçan etek bölümü k vr mlar ve bunların plinth üzerinde boru kesiti meydana getirerek son bulması ile Vatikan Kitharoidos tipi ile büyük benzerlik gösterir. Bergama heykeli bir akroter figürü olduğu için i ili i fazla itinalı de ildir. Omuzlardan arkaya atılm  manto

Vatikan ve repliklerinde olduğu gibi uzun değildir. Bu değiğikliğe ve Bergama heykelinin eksik k>s>mlar>na rağmen iki yap>t>n ayn> orijinale dayand>klar>nda kuğku yoktur. Bergama heykeli tipin hellenistik dönemde y>rer durumda bir variant>n>n olduğunu kan>tlamakla önemlidir. Tipe Augustus'un (41) ve Nero'nun (42) sikkeleri üzerinde rastlanmas> da göz önünde tutulursa Vatikan Kitharoidosu'nun Hadrian Klasisizmine mal edilmesinin hatal> olduğu ortaya kar. Genellikle yay>nlardaki resimler Vatikan heykelini tam cepheden gösterirler. Ancak yap>t>n esas cephesi olmad>Đ> için bu resimlerden heykel hakk>nda yan>Đ fikir edinilmesine neden olmuğtur. T>rr fig>rin (43) vücut şekillerini giysi alt>nda yass>Đp kaybolduğunu, E. Simon (44) ise acayip y>ry>Đ motifini Hadrian devri Klasisizmine mal ederler. M. Bieber (45) taraf>ndan yay>nlanan resimde heykelin vücudu sağ yönünden, ba>Đ eyrek profilden görünür. Böylece heykel hem hacimlik kazan>r hem de y>ry>Đ motifinin acayipliği kaybolur.

DŞPNOTLAR:

1. Lippold, Vat. Kat. III 1, 60 vd. Lev.7/9; Helbig 4 I 64 No.82; Lippold, Handb. 311 Lev.110, 3; Katja Marina Türr, Eine Musengruppe Hadrianische zeit (die sugenannten Thespiaden), 36 vdd. 67, I, Lev.28, 30; M. Bieber, Ancient Copies 108 Res.487; A.F. Steward, Skopas of Paros, 120 Lev.50 d.
2. O. Deubner, Hellenistische Apollogestalten (1934) 73.
3. K.M. Türr, a.g.e., 67 vd.
4. K.M. Türr, a.g.e., 45 vd.
5. Lippold, Vat.Kat. III, 1, 21 No.499 Lev.4 ve 5; Helbig 4 I 48 vd. No.60 (v. Steuben); K.M. Türr, a.g.e., 9 vdd. Lev.I.
6. Lippold, Vat.Kat. III, 1, No.508, Lev.4; Helbig 4 I, 53 No.68 (v. Steuben); K.M. Türr, a.g.e., 14 vdd. Lev. 7, 9.
7. Lippold, Vat. Kat. III, 1, 45 No.511 Lev.7, 12; Helbig 4 I, 60 No.77 (v Steuben); K.M. Türr, a.g.e., 17 vdd. Lev.11.
8. Lippold, Vat. Kat. III, 1, 34 No.505 Lev.45; Helbig 4 I, 66, No.84 (v. Steuben); K.M. Türr, a.g.e., 26 vdd. Lev.16.
9. Lippold, Vat. Kat. III, 1 34 No.505 Lev.4, 5; Helbig 4 I 51 No.65 (v. Steuben); K.M. Türr, a.g.e., 20 vdd. Lev.16, 18.

10. Lippold, Vat. Kat. III, 1 56 vdd. No.519 Lev.7, 8; Helbig 4 I, 62 No.80 (v. Steuben); K.M. Türr, a.g.e., 28 vdd. Lev.20.
11. Lippold, Vat.Kat. III 1, 27 No.503 Lev.4, 5; Helbig 4 I, 50 No.63 (v. Steuben); K.M. Türr, a.g.e., 32 vdd. Lev.25, 26.
12. K.M. Türr, a.g.e., 37 vd.
13. K.M. Türr, a.g.e., 42 vd.
14. K.M. Türr, a.g.e., 36 vd.
15. Poulsen, 262, No.392, Billedtauler Lev.VI; K.M. Türr, 63, I No.3 Lev.2.
16. Poulsen, 264, No.394 Billedtauler Lev.XXVII; K.M. Türr, a.g.e., 63, II, No.2, Lev.10, 2.
17. Poulsen, 264 vd. No.325 Billedtauler Lev. XXVII; K.M. Türr, a.g.e., 65 No.III 3, Lev.10, 1 ve 12, 2.
18. Poulsen, 263 vd. No.393 Billedtauler Lev.XXVII; K.M. Türr, a.g.e., 64 V No.2 Lev.17,1.
19. Blanco, 37E Lev.XXVI; K.M. Türr, a.g.e., 65 IV, No.14, Lev.14,2.
20. Blanco, 38E Lev.XXX.
21. Blanco, 41E (Lev.XXVII ve XXXI); K.M. Türr, a.g.e., 66 VI, No.2 Lev.19,1.
22. Blanco, 41E (Lev.XXX); K.M. Türr, a.g.e., 65, IV, No.3 Lev.14,1.
23. Blanco, 69E (Lev. XXX); K.M. Türr, a.g.e., 66 V No.3 Lev.19, 2.
24. Blanco, 62E (Lev.XXX); K.M. Türr, a.g.e., 66, VI No.3 Lev.24,1.

25. Blanco, 61E (Lev.XXVIII); K.M. Türr, a.g.e., 67, VII No.3
Lev.35.
26. Blanco, 78E (XXIX).
27. Mette Moltesen, "From the princeli collections of the Burghese Familie to the
Glyptothek of Carl Jacobsen", ARID
XVI 1987, 194 vd. Res.5.
28. E. Simon, LIMC II 1,2 Apollon/Apollo 67a.
29. Lippold, Vat.Kat. III 1, 62; Lippold, Handb. 311.
30. v. Steuben, Helbig 4 I, 64 No.82.
31. O. Deubner, Hellenistische Apollogestalten, 73.
32. K.M. Türr, a.g.e., 37.
33. P. Zanker, Klassizistische Statuen, 114 dipnot 156 ve 157.
34. E. Simon, a.g.e., 186.
35. Lippold, Vat.Kat. III, 1 62.
36. D. Pinkwart, AntPl. IV, 61 Lev.28 ve 34.
37. Hiller von Gaetringen, Thera III, 70 vd. Res.50.
38. D.B. Thompson, Troy Suppl. 3 (1963) 71 vd. Lev. 5, 1.
39. G. Bruns, Antike Terrakotten, 33 vdd. Res.21, LIMC II, 1 ve
2 107.
40. Winter, A. v. Peg. VII, 2, 164 vd. No.147 Lev.XXX.
41. Mattingly, C.R.E. I, Lev.11, No.7, 8, 9; A.S. Roberts, Roman
Emperial Coins in the Hunter Coins Cabinet, Lev. 6 No.200 ve
206; M. Bieber, Copies, Lev.80 Res.482.
42. Mattingly, C.R.E. I, Lev.44 Res.9, 10 ve 12; Lev.47, 7;

A.S. Robertson, a.g.e., Lev.82 No.73 ve 75.

43. K.M. Türr, a.g.e., 36.

44. E. Simon, LIMC II, 1, 385.

45. M. Bieber, Greek and Roman Theater, 235 Res.78.

apollon.doc

ph28

listno 62

APOLLON HEYKELİ(LEPTIS MAGNA TIPI)

Antalya Müzesi Env. No.21.7.81

Lev.

Kaz› Env. No. 80.231

Neg. 81.27/46

Heykelin baz› parçalar› 1981 y›b

81.27/68

kaz›s›nda bulundu›undan de›işik

81.27/64

No.larla envantere geçmiştir.

81.27/52

Kaz› Env. No.81.39; 81.67; 81.6391

81.27/58

1981 y›b›nda Güney Hamam› kaz›s› s›ras›nda

Klaudios Peison galerisinde (Mekan VII) ve

VIII No.lu mekan›n girişinde heykele ait plinthin sa› bölümü ile soll baca›a, deste›e, Kithara'ya, kollara ait parçalar›, 1981 y›b›nda ise VIII No.lu mekan›n girişinde plinthin sol bölümü ve Klaudios Peison galerisinde sa› baca›a ve Kithara'ya ait parçalar bulunmuştur. Parçalar›n buluntu yerlerine göre heykelin Klaudios Peison galerisinde durduğu, baz› parçalar›n›n tüm genişliği ile galeriye aç›lan VIII No.lu mekan›n giriş ve içine doğru s›çrad›đ› saptanm›ştır.

Heykelimiz ince gözenekli beyaz mermerden yapılm›ştır.

Yük. 1.700 m, Plinth yük. 0.110 m-0.50 m, Plinth gen. 0.860 m, Plinth der. 0.460 - 0.580 m.

Heykele ait irili ufaklı 40 parça ele geçmiştir. 1. gövde kısm›, sol kolun yukarı›na ait bir bölümü, boynun önemli parças›n› kapsar. 2. Bu kola eklenen ufak bir parça. 3. Vücudun sa› yan›na eklenen bir parça. 4,5,6,7. birbirleri ve torso ile eklenen sa› kola ve ele ait dört parça. 8. Üzerinde sol ayağ›n burnu ve khlamys kal›nt›s› bulunan plinth parças›. 9. Arkadan 8 No.lu parçaya birleşen büyük a›aç gövdesi desteği. 10. 9 No.lu parçanın

üzerine oturan deste'nin yukarı bölümü, 11. Sol uylunun büyük bir kısmı. 12. Dizle bilek arasına ait sol bacak parçası. 13. Bileğin yüzeyinden kopmuş bir parça. 14. Ayağın topuk ile birlikte önemli kısım. 15. Deste'nin üzerine oturan Kithara'nın önemli kısım. 16, 17. Kithara'nın sağ kolu. 18-20. Kithara'nın sol kolu. 21, 22. Kithara'nın akort anahtarını kapsayan yatay bölümü. 24, 25. Yuvarlak broka ait iki parça. 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32. Khlamys'ün kvrmlarından kopmuş parçalar. 33, 34, 35, 36, 37, 38. Sol bacağa ait parçalar. 39, 40. Birbirleriyle birleşen plinth'in yazıtına ait iki parça.(KLAYDIOS.....HKEN)

Heykelin başı, belden aşağı vücudu, sağ uylunun önemli kısım, sağ ayağ, sol uylunun yukarıdan az bir bölümü, sol dirsek ve sol el eksiktir. Saydam önemli eksik bölümlerine rağmen, restoratör heykeltra Nejat Özatay heykeli gerçek pozisyonuna oldukça uygun bir şekilde ayağa kaldırabilmiştir. Böylece seyirci eksik kısımların hayalinde kolaylıkla tümleyerek heykel hakkında bir fikir edinebilir.

Heykelin mevcut kısımlar kimliğini ve tipini saptamaya yeterlidir. Burada Apollon çplak Kitharados olarak tasvir edilmiştir. Vücut ağırlığın sol bacak taşımakta olup ayak tüm taban ile yere basmaktadır. Serbest bacak dizden bükük olarak geri çekilmiş olup yalnız ucu ile yere basabilir. Sol bacağın yanındaki ayağ kütüğü destek tümüyle khlamys ile örtülüdür. Deste'nin yukarısında yuvarlak broka tutturulmuş khlamys önde zengin kvrım ve dökümleriyle ayağ kütüğünü belirsiz kılar. Ancak yanda ve arkada gergin bir şekilde dolanmış khlamys'ün altından kütüğün budakları bellidir. Bu tür giysi ilavesi ile dekoratif şekilde almış heykel desteklerine Hadrian devrinden bu yana sık rastlanır (1).

Apollon geni kayık ile sağ omuzuna asılı kithara'nın deste'nin üzerine dayanmış olup sol eli ile arkadan tutmaktadır. Mızrab "Plektron" tuttuğu sağ eli aşağı sarkıtına göre son tonların tamamlanmış olmalı. Boynun kalan bölümünden başın sert bir şekilde sağa çevrilmiş olduğu anlaşılıyor. Omuzlar üzerine inen buklelerin hareketi de başın hareketine uyumlu gösterilmiştir. Saçlar arkada da uzun olup dağınk bir şekilde sırta kadar iner.

Apollon çplak Kitharados'un körpe vücut yapısı çok genç gösterildiğini açıklar. Sol omuzuna geni kayıkla asılı kitharası, elinde plektronu ile aşağı sarkan sağ kolu ve sol eli ile kithara'yı tuttuğu ve sol bacağın yürüme pozunda ileride olduğu bize Leptis Magna hamamında bulunan Trablus Müzesi'ndeki Apollon heykelini (2) anmsatır. Göze çarpan bir fark Perge repliğinde ayağ kütüğü şeklindeki zengin ve dekoratif kvrımlar meydana getiren ve bir khlamys ile örtülü olmaktadır. Bunun dışında aralarındaki büyük benzerlik iki yapıtın aynı orijinale dayandığında kuşku bırakmaz.

İlk kez K. Hadaczek (3) Vatikan Müzesi'nde çöplak Apollon Kitharodos heykeli (4) ile Louvre Müzesi'nde bulunan Marsyas Lahti (5) üzerindeki Apollon tasviri arasında ilik kurmuştur. Lahit üzerinde Apollon ile Marsyas'ın müzik yarışması ve Marsyas'ın derisi yüzülerek cezalandırılması sahneleri gösterilmiştir. Yarışma sahnesinde hakem olarak ortada bir kaya üzerinde Mousa sol elinde ditykhon olduğu halde oturmaktadır. Sağ tarafında Marsyas yarış kazanmak için tüm çabasıyla çifte flütünü çalıyor. Mousa'nın baş solunda bulunan Apollon'a çevrilmiştir. Mousa'nın bu hareketi ve elinde çelenkle koşarak Apollon'a yaklaşan Nike, yarış Apollon'un kazandığını açıklar. Bu sahne ile ilgili zamanlama kadar gelen heykeller arasında figürleri tehis edip grubu kurmak için Hadaczek (6) ve Bertoli (7) büyük çaba sarf etmişlerdir. Aynı grupla ilgili korunagelmiş heykeller ile Paris Lahti kabartması arasında bazı farklar vardır. Daha önce Mousa heykelini (Kat. No.) aynı lahitle karşılaştığımızda ayrı ayrı yer darlığı ile açıklanmıştır. Apollon heykeli lahit üzerindeki tasviri karşılaştıracak olursak deyimliklerin aynı nedene dayandığını görürüz. Heykellerde sağ kol aşağı sarkar tanrı bu elinde plektron tutar. Kabartmada ise bu kol dirsekten bükülerek kithara'ya uzanmaktadır. Apollon'un baş da daha sert bir şekilde sağa çevrilmiştir. Bunu da kompozisyonun serbest plastikten kabartmaya adaptasyonu ile açıklayabiliriz.

Son zamanlara kadar heykel tipinin yalnız Vatikan ve Leptis Magna replikleri biliniyordu. Vatikan repliki fazla önem görmüş ve sanat kalitesi düşüktür. G. Traversari listeye 3. replik olarak Paris'te özel bir koleksiyonda bulunan, ancak iyi fotoğraflar mevcut olmayan bir heykeli (7) ve 4. replik olarak da Traversari (8) Leptis Magna tiyatrosunda bulunmuş olan küçük bir torsoyu eklemektedir. Perge heykelini replik listesine 5. olarak sokabiliriz. Eksik kısımlarına rağmen yarışın üstün sanat kalitesini sezmemek imkansızdır.

Orijinalin tarihlendirilmesinde ötedenberi Apollon Kitharodos'un çöplak gösterilmiş olması üzerinde durulmuştur. Furtwängler (9) çöplak kitharodos tipinin giyimli den çok daha sonra M.Ö. 3. yüzyıldan bu yana ortaya çıktığını belirtir. Lippold (10) yürüyen çöplak Apollon Kitharodos tipinin Klasik veya erken Hellenistik devirlerinde yapılmış olması olanaksız bulur. İskender sanatçı tiplerine dayanan Klassisizm buluşu olarak kabul eder. O. Deubner (11) çöplak Kitharodos tipini çöplak atlet ve Kithar çalan tiplerin karşıması olarak açıklar. H. Sichtermann (12) yarışın Roma çağında Hellenistik örneklere dayanarak yapıldığını kanıtlamıştır. Zanker (13) Leptis Magna hamamında bulunmuş olan Antoninuslar devrine tarihlenen Apollon heykelinin sanatçısının Belveder Apollon'undan (14) esinlenerek bu tipi yarattığını kanıtlamıştır. Sanatçısının Orijinal tipin durumu motifine sadık kaldığını ancak sağ yanlarını ve atribülerini değiştirdiğini bildirir. Perge replikinin Hadrian devrine tarihlenmesi Zanker tarafından ileri sürülen bu fikrin doğru olmadığını kanıtlar. Mandelscheid (15) yarış Hellenistik dönemin bir örneğine dayanan Roma ürünü olarak görür. Aynı gruba dahil olduğunu kabul etmediği için Marsyas'

Antoninler Apollon'u ise Hadrian devrine tarihler. Belveder Apollonu'nun Bergama kabartmalarında bütün ihtişamı ile görünmesi (16) suna'nın yapıldığı dönemde ne denli revaçta olduğunu gösterir. Traversari (17) de Leptis Magna Apollonu'nu M.Ö. III-II. yüzyıllara tarihler. Tipi inceleyenlerin genellikle yapıtta Hellenistik niteliği vurgulamalarına katılmaktayım. Leptis Magna Apollon tipini suna'nın yapıldığı tarihlerde Hellenistik Klasisizmine mal edebiliriz.

DİŞNOTLAR:

* J. Şnan, TAD 26, 2, 7 No.1 Res.48.

1. F. Muthmann, Statuenstützen, 47 vdd. Lev.VII.
2. R. Bartoccino, Le Terme di Lepcis (1929) 111, Res.107-111;
A. Bartoli, Bd'A 38, 1953,4 Res.18; H. Sichtermann, Th. Kraus da No.267; Zanker, 114 No.16 Lev.83,2; E. Künzl, Akorr 6, 1976, 36 Lev.18, 3; H. Manderscheid, Die Skulpturen ausstattung, Kat. No.311, Lev.39.
3. K. Hadaczek, RM 17, 1902, 78.
4. Visconti, Musee Pie-Cle'mentin VII, 1; Overbeck Apollon, 195; Reinach RS I, 242, 915; C. Hadaczek, RM 17 1902 178; Lippold, Vat. Kat. III, 2, 76 Lev.39; H. Sichtermann, a.y.; Zanker, a.y.; G. Traversari, Le Sculture del teatro di Leptis Magna,

55.

5. C. Robert, Die antiken Sarkophagreliefs III,2 No.198, Lev.64;
G. Koch-H. Sichtermann, Römische Sarkophage 158 Res.179.
6. K. Hadaczek, ÖJh 10 1907, 318 vdd.; K. Hadaczek, RM 17, 1902,
173 vdd.
7. A. Bartoli, Boll. d'Arte 38 1953, 1 vdd.
8. G. Caputo- G. Traversari, Le Sculture del Teatro di Leptis
Magna 54 vd. No.33 Lev.32.
9. Roscher, ML, I, 1, 466-467.
10. Lippold, Vat.Kat. III,2 76.
11. O. Deubner, Hellenistische Apollongestalten (1934) 30.
12. H. Sichtermann, bk. dipnot 5.
13. Zanker, 114.
14. Amelung, Vat. Kat. II, 256 No.92 Lev.12; G. Rodenwaldt,
(Abh. Berlin 194) 13 ve 18. Helbig 4 I No.226; R. Tölle, JdI, 81, 1966,
142 vdd.
15. H. Manderscheid, a.y.
16. H. Kähler, Der Grosse Fries von Pergamon Lev.5.
17. G. Traversari, a.g.e., 54.

artem1.doc

listno 11

ARTEMİS VEYA AMAZON TORSOSU

Antalya Müzesi Env. No. 10.31.74

Kazı Env. No. 74/11

Negatif No. 75.24/A11 76.48/A2 76.51/B10

Ja Sutunlu Cadde Nymphaeum önünde bulunmuştur.

Yük. 32 cm

Gen. 18 cm

Der. 10 cm

Heykel ince gözenekli mermerden yapılmıştır. Gövdesi diz üstüne yakın bir yerinden kırılmış olan heykelin, eteklerinin altından sadece sağ bacağının çok küçük bir parçası görünmektedir. Baş, kollar, bacaklar ve ayaklar eksiktir. Tüm bu eksikler, hem heykelin tam duruş pozisyonunu, hem de atribülerinin olmayışından tam olarak identifikasyonunu yapmayı zorlaştırmaktadır. Ne var ki avcı giysisi ve okdanlığa ait olan vücudunu sağ-sol ekseninde kesen kayış bizi tanrıça artemis ya da amazon ihtimallerine götürmektedir.

Birikinti tabakasıyla kaplı heykelin yüzeyinde de derin kopuklar vardır. Figür sol tarafa belirgin bir hamle yapmaktadır. Bacaklarının kalan kısmından sol bacağın ilerde ve yana doğru açık sağ bacağın geride olduğu anlaşılmaktadır. Aslında uzun olan khiton, uzun bir kolpos yapacak şekilde yukarı çekilip kısaltılmıştır. Sol omuza atılı manto, sırtı sağ omuzu açıkta bırakacak şekilde örtüp, sağ taraftan beldeki kemerin altından geçer ve yandan sarkar. Heykelin arkası özensiz işlenmiştir.

artem2.doc

ph36

listno 10

ARTEMİS HEYKELİ (Berlin-Beyrut Tipi)

Antalya Müzesi Env. No.17.23.72

Bağcılar Env. No.18.23.72

Kazı Env. No.72/25

1972 yılında Agora'nın (E) kazısında

kuzey batı kısmında bulunmuştur (1).

İnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.

Yük. 1.740 m, Plinth yük. 0.110 m, Gen. 0.610 m,

Der. 0.540 m, Bağcılar yük. (boyunla birlikte) 0.340 m, Der. 0.250 m.

Bağcılar boyun dibinden kopmuştur. Kazı sırasında heykel ile birlikte

bulunan bağcılar, kırık yüzeyler ağızlarından kırık kırık oturmadığından birleştirilemedi. Mermer cinsi, boyutlar torsoya uygundur. Sol kol tamamen sağ kolun

ise yalnız başlangıçta küçük bir bölümü kalmıştır. Plinthin sağ tarafında bir kısmı kırılmış, önde bir parça kırık kırığa eklenmiş, yanda eksik kısım ise çimento ile onarılmıştır. Sırtta yüzeyden derince bir parça kopmuştur. Ayak burunları zedelenmiş giysisinin kıvrımlarında çentik ve ezikler vardır. Sol bacağın üzerinden aşağıya inen giysi kıvrımı kırılmıştır. Şiki ayağın da baş ve ikinci parmakları kırılmıştır.

Hem bir önce incelediğimiz heykelle aynı tipe girdiğinden hem de sağ omuza atılmış okdanlık kayışından figürün Artemis'i tasvir ettiğini açıklar. Tanrıça ince ve bol kumaştan belden kuşakla süslü uzun apoptygmal (0.940 m) peplos giymektedir. Sağ yandan açık peplosun kenarları elale kıvrımları ile yandan aşağıya iner. Plinth üzerine kadar inen peplos yalnız ayakların ön kısmını dışarıda bırakır. Vücut ağırlığının sağ bacak tarafından. Sol serbest bacak yana açılarak ve dizden bükük olarak geri çekilmiştir. Taşınca tarafta kalça kavisi dışarı doğru çıkar. Sağ omuzun geriye çekilmesi solun öne çıkması ile gövdenin torsiyon hareketi belirgin bir şekilde gözle görülür.

Heykelin duruş motifleri, peplosun biçimi ve ana hatları ile kıvrım sistemi bir önce incelediğimiz Artemis ile (Kat. No.) aynı tipe girdiğinde en ufak kuşakla yer bırakmayan benzerlik gösterir. Şiki eseri karşılaştırarak ve destek kalınlarının göz önünde tutarak heykelin kaybolmuş kollarının pozisyonu hakkında fikir edinmek mümkündür. Sol kolun kalan kısmı hafif geriye çekilerek aşağıya uzanan durumu ile bir önce incelediğimiz heykelle benzer. Bel hizasındaki kalın oradaki gibi bilekle vücudu başlıyan desteğe ait olmalıdır. Böylece sol kolun dirsekten bükülerek öne uzandığını söyleyebiliriz. Bu elinde yay tuttuğu omuzda aynı yerde mevcut destek kalınlarından anlaşılır. Figürün sağ tarafında kalça hizasındaki desteğe göre sağ kol aşağıya doğru uzanmış olmalıdır; onun üzerinde belin az aşağısındaki destek ise tanrıçanın sağ elinde tuttuğu atribüye, belki de bir önceki Artemis'teki gibi ok aittir.

Heykelin başı oldukça iyi korunagelmştir. Burnun sırtında yukarıdan aşağıya yüzeyinden bir bölüm kesilmiş gibi kırılmıştır. Çenenin önemli bir kısmı kırılmıştır. Boynun iyi korunagelmmiş sol tarafında yüzey birikinti tabakası ile kaplıdır. Korunagelmmiş boyuna göre baş, sola çevrilmiştir. Ortadan ayrı saçlar dalgalı şekilde alın üçgen çerçeveler. Kulakların önünden ve arkasından birer küçük bukle uzanır. Arkada saçlar, yüzeyinden kopmuş ense desteğinin altında kalır. Tepede ve arkada bandın üzerinde saçlar yüzeyden iğlenmiştir. Kaşlar ince hilal şeklinde, üst göz kapakları hafif inik gösterilmiştir. Matkapla belirtilmiş gözbebekleri nazarların yukarıya yönelik olduğunu belirtir. Ağız küçük, güzel şekillendirilmiş dudaklar biraz aralıktır.

Baş, sola çevrilmiş pozisyonu ile tip bakımından bir önceki Artemis ile benzerlik göstermekle beraber aralarındaki üslup farkı derhal gözle görülür. Aynı fark duruş motifinde giysi kıvrımlarının iğlenmesinde de kendisini gösterir. Birincisinde duş motifleri dik, giysi kıvrımları serttir. Eserin Geç Klasik üslubuna rağmen Klasik dönümü niteliği

belirgindir. İkincisinde ise duruğ motifi ana eksenin bariz "S" Ėekli ve vücutun torsiyon hareketi ile gevĖemiĖ giysinin zengin k›vr›m sistemi de yumuğam›Ė ve serbestlemiğtir. Üslup analizimizi özetliyecek olursak birinci eser klasik ikincisi ise hellenistik nitelik gösterir. İkinci yapıt üslup aç›s›ndan Rodos variant› ile (2) yak›nl›k gösterir. Özellikle peplosun sağda aç›k yan›n›n Ėelale k›vr›mlar› bu yak›nl›Ė› vurgular. Ancak Rodos heykeliğinde bu k›vr›mlar› daha hareketli kuğak daha yukarda ve serbest bacak giysi alt›ndan daha plastik bir Ėekilde belirtilmiğ olmakla daha barok görünümlüdür.

İki Perge Artemisi aras›ndaki farklar ayr›ca yapan sanatkarlar çağlar›n›n üslubundan da kaynaklanmaktadır. Birincisi Hadrian devrinde yapılm›Ė olup Hadrian dönemi Klasisizmini yans›tır. İkincisini yapan sanatç› ise devrinin (Antoninuslar) Antoninus üslubu etkisinde çal›m›Ėtır.

REPLİK LİSTESİ

EĞilmez'in replik ve variantlardan oluğan listesi (3) 17 eser kapsamaktadır. Bu listeye ağağdaki yapıtlar› da ilave etmek gerekir:

1. Perge Geç Dönem Kap›s›n›n bat› bölümünde bulunan Artemis Heykeliği Torsosu (Kat. No.).
2. Pire'de bulunan Büyük Artemis (4).
3. Pire'de bulunan Küçük Artemis (5).
Nedense bu iki heykel LIMC II, 1, 637'e diğer tipler bağlığ› alt›nda ayr›ca ele al›nm›Ėtır.
4. Rodos Variant› (6).
5. Selanik Repliği (7), Arch Delt 24 1969 Chr on 291, G I
Despinis AAA 1969, 176 LIMC II, 1 636 No.131.

EĞilmez çok iyi durumda korunagelmiğ Perge heykelinde hak› olarak orijinal tipi tanıtmakta ve restitüsyon resmini vermektedir (8). Ancak tağra karakterli bir kabartmaya ve baz› repliklerin korunmuğ boyun k›s›mlar›na dayanarak orijinal tipte figürün bağ›n›n sağa değil sola çevrilmiğ olduğunu kabul eder. Perge'de bulunan iki repliğin bağlar› sola, serbest bacak taraf›na çevrilmiğtir. Pire'de bulunan Küçük Artemis'in bağ› figür sağ sol değiğimiyle iğlenmiğ olduğundan her ne kadar sola çevrilmiğ görünüyorsa da aslında serbest bacak taraf›na çevrilmiğ olmakla tip bak›m›ndan Perge heykellerine uymaktadır. Kollar›, bağ ve atribüleri ile korunagelmiğ Perge Artemisi'nin olduğu gibi orijinal tipi temsil ettiğini kabul edebiliriz.

Tipin yaradılışı tarihi hakkında çeşitli fikirler ortaya sürülmüştür. Furtwängler (9) orijinali M.Ö. 4. yüzyılın başına tarihler. Lippold (10) Vatikan repliğini Eirene heykeli ile üslup benzerliğine dayanarak orijinalde Kephisodotos'un eserini görür. Bieber (11), Fuchs (12) Lippold'ün fikrini benimserler. Horn M.Ö. 4. yüzyılın içlerine, Traversari (13) ise M.Ö. 4. yüzyılın ortasına tarihler. Vierneisel-Schlörb (14) Megara'daki Kült Triasında yer alan Artemis heykelinin Berlin-Beyrut tipinde olduğunu kabul eder ve orijinalde daha tamamen babası Kephisodotos'un etkisinde çalışan genç Praksiteles'in ilk eserini görür. Aynı zamanda Lippold'ün bu heykelde Dresden Artemisi'nin öncüsü fikrine de katılır. Eşilmez (15) orijinalin muhakkak Kephisodotos'un elinden çıkmış olması gerektiğini sanatkarın çevresinden bir heykeltıraşın yapmış olabileceğini savunur.

DİŞNOTLAR.

1. A.M. Mansel, AA 75, 79.
2. Laurenzi, (Studi Calderini-Paribeni III) de 188 vd. Res.5;
Gloria S. Merker, 27 No.18, Res. 16-18.
3. EYilmez, a.g.e., 333-334.
4. G. Dontas, AntK 25, 1983, 15-33 Lev. 3-6.
5. Ergon, 1959, 167 Res.184; Picard, Manuel II 2, 1093 Res.429; G. Daux, BCH 84, 1960, 652 vd. Res.7-7 bis; Arch.
Delt. 26, 1971, 6 Lev. 2, 3; S. Karouzou, Mus.Nat. 1977 114;
G. Naumann, Probleme des griechischen Weihreliefs (1973) 63 No.52, LIMC II, 1, 638 No.162 Res.II, 2, 457 No.162; M. Paraskevaidis, Eine Wiederentdeckter Kunstraub der Antike?
Piräusfunde 1959 (1966), 37 vd. Lev. 14-16.
6. G. Merker, The Hellenistic Sculpture of Rhodes 27 No.18
Lev. 16-18.
7. Arch Delt 24, 1969 Chron 291; G.I. Despinis AAA 1969, 176,
LIMC II, 1, 636 No.131.
8. EYilmez, a.g.e., 52 vd. Res.18.
9. Furtwängler, Originalstatuen 314 dipnot 1.
10. Lippold, BrBr 795; Handb 224.
11. Bieber, Copies 89.
12. Fuchs, Helbig 4 I 446 No.567.
13. Weibliche Gewandstatuen 8.
14. Vierneisel-Schlörb, 297, 300 dipnot 23a.
15. EYilmez, a.g.e., 66.
artem3.doc
ph37
listno 9

ARTEMİS HEYKELİ (Berlin-Beyrut Tipi)

Antalya Müzesi Env. No.3308

Lev.

Kazı Env. No.68/45

Neg.

1968 yılı geç dönem kapı (C1) kazı

sırasında avlunun kuzey batısında bulunmuştur (1).

İnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.

Yük. 1.680 m, Plinth yük. 0.125 m, Gen. 0.660 m,

Der. 0.370 m, Baş yük. 0.225 m.

Heykel, 8 parça halinde (1. baş, 2. vücudun kalçaya kadar yukarı bölümü, 3. vücudun kalçadan aşağı bölümü plinth ile birlikte, 4. sağ kolun paz ile bilek arasına ait parça, 5. sağ el bilekle birlikte, 6. sağ kolu vücuda bağlayan destek, 7. sağ kolun aşağı bölümü dirsek ile birlikte, 8. sol el) halinde ele geçmiştir. Kırık kırığa uyan parçalar birleştirilerek heykel ayağa kaldırılabilir.

Heykel hemen hemen tüm duyumdadır. Baş, burnun ucu dışında tam durumda korunagelmiştir. Sağ elin işaret parmağı ve elinde tuttuğu okun büyük bir kısmı, sol elin işaret, baş ve serçe parmakları kısmen eksiktir. Giysi kıvrımlarının, özellikle önde apodygmanın dikey uzanan orta kıvrım üzerinde önemsiz ezik ve kırıklar görülür. Heykelin arkası kaba taslak işlenmiştir.

Tanrıça sağ omuzunda aslı okdanlığı, sol elinde yay ile tasvir edilmiştir. Sağ yandan açık ve uzun apodygmal (Uz. 0.540 m) kalın kumaştan peplos, göğüslerin altından bir kuşakla sıklıdır. Kuşağın üzerinden iki yanda az dökümlü "kolpos" meydana gelmiştir. Okdanlığın kayıp sağ omuzdan belin sol tarafına uzanarak göğüsler arasından vücudu diyagonal keser. Vücut ağırlığının sağ bacak taşımakta, sol serbest bacak dizden bükük olarak yana açılmış ve hafif geri çekilmiştir. Sağ kol dirsekten hafif bükük olarak aşağı uzanır. Tanrıçanın elinde tuttuğu okun avucun içindeki bölümü ve kol ile vücudu bağlayan destek üzerinde kabartma olarak devam eden kısmı kalmıştır. Sol kol önce yandan aşağı sonra dirsekten sert bir şekilde bükülerek öne doğru uzanır. Tanrıçanın elinde tuttuğu yayın yalnız avucun içindeki bölümü kalmıştır. Omuzun ve apodygmanın eteğindeki desteklere göre yayın tümünü gözümüzün önünde canlandırabiliriz. Tanrıçanın başı hafif sola çevriktir. Ortadan ayrı saçlar iri ve kabarık dalgalar halinde kulakları kısmen açıkta bırakarak alın üçgen şekilde çerçeveler. En desteği dolayısıyla saçların arkada ne şekilde düzenlendiği belli değildir. Ancak desteğin

dönüşünde kalan kısımdan yukarıya doğru rulo veya topuz halinde toplanmış olmalı. Kollar ince düzenli kavisler oluştururlar. Hafif inik üst göz kapakları yüze mahzun anlam verir. Bu anlam aralık dudaklar ve ağız uçlarının biraz sarkık olmasıyla desteklenir.

Uzun peplosun etekleri plinthin üzerine kadar inmekte ancak tokyo türünden sandallı ayakların burunlarının dönüşünde bırakılmaktadır. Peplos kalın kumaştan olmakla beraber kılız sistemi tanrıçanın vücut yapısının, göğüslerin plastik şekillerini ve serbest bacağın hareketini dönüşü yansıtmaktadır.

Heykelimiz, duruş motifi ve giysi kılız sistemiyle çok sayıda replik ve variantlarından tanımlan Artemis Berlin-Beyrut tipine (2) girmektedir. Tipe ismi verilmiş olan Berlin repliği orijinalin gerçek temsilcisi olmaktan uzaktır. Esas tipe bazı değişiklikler yapılarak ve bazı ilavelerde bulunularak tanrıçanın kimliğini değiştirmişlerdir. Sağ yanındaki Harpokrates, sağ koluna dolanmış olan ve sol elinde tuttuğu bereket boynuzu ile heykelin sis'i betimlemektedir. Artemis'in atribüleri ok ve yay kaybolmuştur. Önde görülen okdanlık kayıplarında devam etmediği gibi okdanlık da yok olmuştur. Böylece öndeki okdanlık kayıplarının anlamsız kalmakla beraber yapıtın gerçek kimliğini açığa vurduğundan önemlidir. Bu tadilat sırasında baş ve kolların pozisyonunda da bir takım değişiklikler yapılmış olması doğaldır. Bu nedenle tip üzerinde yapılacak araştırmaların tadilatı örnekten hareket etmek hatalı olur. Lippold (3) üslup araştırmaları için Vatikan örneğini (4) tercih eder. Ancak kendine ait olmayan baş ve omuzlarla birlikte onarılmış kollar ile bu yapıtın da tip araştırmalarına yararlı olamayacağı açıktır. Bununla beraber Vatikan heykeli son zamanlara kadar tipin temsilcisi durumunu korumuştur. Herhangi bir esasa dayanmayan kolların onarımına hafızalara o kadar yerleşmiş ki Perge heykelinin kollarının pozisyonu yadrganmıştır (5). Oysa sağ kol, tüm veya yukarı kısmı korunagelmemiş replik ve variantlarda, onarılmış Vatikan repliğinde olduğu gibi okdanlıktan ok çekmek üzere yukarı kaldırılmış değildir. Örneğe kadar sağ kolun yukarıya kalkık olduğunu gösteren tek örnek Venedig Variantı (6), M.Ö. senelerine tarihlenen hellenistik bir orijinaldir. Bilindiği gibi hellenistik dönem heykelleri kopye ettikleri eserlere tam olarak bağlı kalmaz, kendilerinden de bazı katkılarda bulunurlar. Venedig heykelinde sanatkar peplosun altına bir khiton ilave etmiştir. Sağ kolun kalan kısmından tam olarak yukarıya kalkmayıp yana doğru açıldığını anlamaktadır. Kol bu hareketi ile okdanlıktan ok çekemez. Aynı tipe giren, Pire'de bulunmuş bronzdan heykel (7) baş ve kollar ile korunmuş olmakla beraber identifikasyonu zordur. Heykelle birlikte bulunan bronz maskenin yapıtla ilgili tahmin edilerek önce Mousa Melpomene veya Thalia ismi verilmiştir (8). J.K. Papadimitriou'nun maskenin heykelle ait olmadığını kanıtlaması üzerine bu hipotez artadan kalkmıştır. H. v. Heintze (9) heykelin baş Sappho'yu, S. Karouzou (10) baş Telesilla'yı tasvir ettiğini kanıtlamıştır. Heykelin baş yüz hatları, fizyonomisi ve yüz anlamı ile ideal tipten çok portre niteliği taşımaktadır. Son zamanlarda yapıt üzerinde geniş çapta incelemelerde bulunmuş olan Dontas (11) heykelin Artemis'i tasvir ettiğini sonucuna varmıştır. Heykelin atribüleri korunmamıştır.

Dontas ellerin pozisyonlarına dayanarak tanrıçanın sol elinde yay ile bir, iki ok tuttuğunu, sağ elinde ise bir patera tuttuğunu kabul etmektedir. Ayrıca okdanlık kayıtları üzerinde okdanlığın izlerinin kendisi ve H. Jucker (12) tarafından saptandığına işaret ederek tanrıçanın bu atribüsünün de bulunduğunu belirtmektedir. Tipe giren tadilata uYramın Berlin- Beyrut ve Turin (13) gibi bazı örneklerde okdanlık kayıtları bulunmakla beraber okdanlık yoktur. Bazen de Museo delle Terme variantında (14) olduğu gibi her ikisi de bulunmayabilir. Bu gibi değişiklikler tipin başka mitolojik figürlere veya portre tasvirlerine uygulanması ile ilgilidir. Pire heykelini (15) Perge Artemisi ile karşılaştıracak olursak aralarındaki üslup farkı derhal göze çarpar. Perge heykelinde serbest bacak yana açılmı ve pek az geri çekilmemi ve ayağın ön kısmı yere bastığından vücut ayağların bir kısmını taşımaktadır. Bu bakımdan sağ tarafta kalça kavisi fazla taşkın değildir. Oysa Pire'de tamamen aksidir. Sol ayak çok daha fazla geri ve ancak burnu ile yere temas ettiğinden vücut ayağları tamamen sağ bacağa binmemi ve kalça kavisi daha belirgin olarak taşınır. Peplosun şekli ve kılıf sistemi iki yapıtın aynı orijinale dayandıkları vurgulayacak kadar benzerlik gösterir. Bununla beraber kılıf üslubu Perge heykeline klasik, Pire heykeline hellenistik görünüm sağlar. Pire heykeli kusuz tipin hellenistik döneme ait bir variantın olduğu olur. Kuşağın hemen göğüslerin altına yükselmemi olması serbest bacağın plastik şekillerinin giysi altından belirgin bir şekilde olarak yansımaları da eserin bu niteliğini kuvvetlendirir. İki yapıtta kolların pozisyonu sağ sol değişikliği ile benzer. İki yapıtın baş tipleri ve pozisyonları da farklıdır. Pire heykelinin baş vücuda oranla küçük Perge heykelinde ise aksidir.

Ünlü Pire buluntuları arasında bronzdan bir Artemis heykeli (16) daha vardır. İkişisini birbirinden ayırmak için Arkeoloji edebiyatında yüksekliği 1.95 m. olan bir önce incelediğimize Büyük Artemis; 1.55 m. yüksekliğindeki ikincisine ise Küçük Artemis ismi verilmiştir.

Küçük Artemis duruş motifinin sağ-sol değişikliğine rağmen Büyük Artemis'e nazaran Perge heykeli ile daha büyük benzerlik gösterir. İki yapıtın duruş motifleri ve ponderasyonu aynıdır. Başta iki heykelde de serbest bacak tarafına çevrilmiştir. İkişisinde de taşınan bacak tarafındaki kol dirsekten hafif bükük olarak aşağı sarkar. Serbest bacak tarafındaki kolların pozisyonu farklıdır. Küçük Artemis'in sağ kolu yana doğru açılmıdır. Yukarı bakan avucunda herhalde bir phiale tutuyordu. İki heykelin peplosu biçim, kılıf sistemi ve üslup bakımından büyük benzerlik gösterir.

Sayılmaz bu büyük benzerliklere karşın iki yapıtın başları birbirinden farklıdır. Küçük Artemis'in saçları yanlardan, önden ve arkadan yukarıya taranmış ve tepede bir bandla başlandıktan sonra serbest uçları gevrek bir topuz, bir hotoz (Krobylos) meydana getirir. Yüz de ince ve zariftir. Ancak göz dolguları dümmü olması yüzün anlamı donuktur. Başta, konstrüksiyonu, yüzün fizyonomisi ve saç biçimi ile bir çok repliklerinden tanıyan Apollon Anzio tipinin (17) başına anımsatır. Küçük Artemis heykeli toprak altında

kimyasal tahribata uğramış ve yüzeyi küf tabakası ile kaplıdır. Buna rağmen heykelin başının (18) Apollon Anzio tipine giren başlardan biriyle (19) karşılaştırılacak olursak saç

biçimi ve fizyonomi benzerliği aynı tipe dayandıklarında en ufak kuşku yer vermiyecek kadar büyüktür. Saç biçimi aslında kadın figürlerine yakındır. Örneğin M.Ö. 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine ait bir stel üzerindeki (20) kadın tasviri bu saç biçiminin toplum arasında da yaygın olduğunu gösterir. Butrinto'da bulunmuş tanrıçanın başı da (21) Anzio Apollonu tipindedir. Küçük Artemis heykeli bu baş tipinin Artemis tasvirinde de kullanıldığını gösterir. Şu halde zamanımıza kadar korunagelmeyen aynı tipteki başların Apollon heykellerine ait oldukları kesin değildir.

Tip hakkında vardığımız sonuçları Perge'de bulunmuş aynı tipe giren Artemis heykelini de (Kat. No.) inceledikten sonra ele alacağız.

DƏPNOTLAR:

1. A.M. Mansel, TAD 17, I, 1968, 103 Res.19; A.M. Mansel, AA, 1975, 62 Res.5.
2. C. Blummel, Kat Berlin V. No.241, Lev.57; Tip hakkında son olarak Elif Tül EYilmez, "Darstellungen der Artemis als Jägerin aus Kleinasien" (Diss. Mainz) 1980 52 vdd. geniş çapta araştırmalarda bulunmuştur; LIMC II, 1, C. Artemis Beyrut-Venedig tipi.
3. G. Lippold, BrBr No.595.
4. Amelung, Kat.Vat. I, 51 No.38 Lev.5; Lippold, Kat.Vat. III, 2 407 No.1; Lippold, Handb 224 dipnot 8; Helbig 4 I, No.576 (Fuchs).
5. Vierneisel-Schlörb, Kat. München, 100 dipnot 23a.
6. Furtwängler, Griechische Originalstatuen in Venedig, AbhBay Akwiss 22, 20, 312 vdd. Lev.VII, 1; BrBr 795 sag; Lippold, Handb 224 dipnot 8; H.v. Heintze, Das Bildnis der Sappho (1966) 18 vd. Res.16; G. Traversari, Sculture del V-IV secolo A.C. del Museo Archeologico di Venezia (1974) 142 vd. No.61.

7. Ergon 1959, 165 Res.182-183; S. Karouzou, Bronzes helle'nistiques et romains (Cahier d'Archeologie romande 17, 1979) 49-53 Lev.20-23; LIMC II, 1 638, No.161 Res.II, 2, 456 No.161.
8. S. Karouzou, a.g.e., 49; M.S.E. Hood, JHS Archeological Reports 1959-60, 7; M. Paras Kevaidis, Ein Wiederentdeckter kunststraub der Antike? Präusfunde 1959 (1966) 29 vdd. Lev.2.
9. H.v. Heintze, Das Bildnis der Sappho, 17 vdd. Res.3-5.
10. S. Karouzou, a.g.e., 50 vdd.
11. G. Dontas, AntK 25, 1983 15-33 Lev.3-6.
12. H. Jucker, Gnomon 211, 1969, 83.
13. DütschKe IV No.69, Reinach IV 190, 3; Neg. DAI Rom 31, 16, 71.
14.
artem4
ph38
listno5

ARTEMŞS HEYKELŞ (Sevilla-Palatin Tipi)

Antalya Müzesi Env. No.9.7.81	Lev.
Kaz› Env. No.80/169	Neg.81.48/4
1981 y›b› Güney Hamam›n›n (I) IV No.lu	81.40/2
mekan›n›n (Natatio'nun) kaz›s› s›ras›nda	81.48/5
havuzun taban›nda apsisin do›u bölümündeki	81.53/16
duvar›n ç›k›nt›s›na 3.5-3.7 m. mesafede	
heykelin gövdesiyle sol baca››na ait parçalar›,	
sa› bacak ve ona bitik köpekten olu›an bir parças›	

ise 12. pylonun önünde bulunmuştur (1).

Orta gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.

Yük. 1.30 cm, Plinth yüksek. 6 cm, Plinth gen. 50 cm, Plinth der. 35 cm, Yanındaki köpeğin yük. 49 cm.

Esas torso ile birlikte heykeli için 5 parça (1. üzerinde sağ ayağı kapsayan plinthin sol bölümü, 2. üzerinde sol ayak bulunan plinthin sağ bölümü, 3. dizden aşağı sol baldıra kadar bacak, 4. sağ dizi de kapsayan köpeğin gövdesi ile bitişik ikenmiş, bileğe kadar sağ bacak, 5. köpeğin ağız ve burnunun bir bölümü) halinde ele geçmiştir. Kırık kırığa uyan parçalar birbirleriyle eklenerek heykel ayağına kaldırılmıştır.

Eksik kısımlar: Baş, kırık yüzeyindeki delik ve pimden, ayrı ikenip yerleştirildiği anlaşılan sağ kol, başlangıçta küçük bir bölümü dışında sol kol, sol bacağın baldır bilek arasına ait bir kısım ile dizden aşağı bölümü, okdanlığın kapağı, köpeğin ön bacaklarının aşağı bölümleri.

Sol omuza asılı okdanlık ve yanındaki köpekten anlaşıldığı üzere burada Artemis tasvir edilmiştir. Tanrıça aslında kolsuz, uzun bir khiton giymektedir(2). Giysi belden kuşakla sıklıktan sonra dizleri serbest bırakacak şekilde yukarı çekilmiştir. Uzunca bir bluzan meydana getiren bu bölüm, belden, uçları önde Herakles düğümü meydana getiren bir kuşakla sıklmıştır. Bu giyim avcı Artemis için karakteristiktir. Khlaina uzunlamasına katlandıktan sonra bir bölümü sol omuza atılmıştır. Bunun ön ucu, sol uyluğun üzerine uzanır. Diğer kısım diagonal bir şekilde sırtın sağ tarafını örterek öne alınıp, genişçe bir kuşak şeklinde vücuda dolanmıştır. Khlainanın sol omuza atılan bölümü önde bu kuşağın altında kalır. Himationun diğer ucu ise sağ yanda giysinin kendisinden oluşan bu kuşağın altına sıklmıştır. Bu ucun kaymaması için yukarıda bir "Bausch" meydana getirilmiştir. Khlainanın serbest bölümü, sol taraftakine benzer kıvrımlarla uyluğun üzerine uzanır. Khlaina köklerinin ayrılıkları da belirtilmiştir. Okdanlık kayığı ile khitonun kuşağı, hem önde hem de arkada gösterilmiştir. Tanrıçanın ayaklarında ayak kemiklerini de içine alan sandallar vardır.

Tanrıça, ince uzun vücut oranları, atletik vücut yapısı ve dekoratif giysi kıvrım sistemi ile zarif görünümlüdür. Vücut ayrıları sağ bacak taşımakta olup ancak ayak burnu ile yere basar. Sağ kol, kalan bölümünden anlaşıldığına göre yukarı kalkmıştır. Belki de eli ile okdanlıktan ok çekiyordu. Sol kolun kalan kısım geriye çekilmiş durumda yandan aşağı uzanır. Bu pozisyona göre, kol, dirsekten büküldükten sonra aşağı kısım öne doğru uzanmakta olup elinde yay tutmuş olmalıdır. Omuzda ve kasık hizasındaki matkap delikleri yayı tutturmak için açılmıştır. Sol yanda eteğin ucundaki destek de yay ile ilgili olmalıdır. Boynun kalan kısmından, başın sola dönük ve hafif eğik olduğu anlaşılmaktadır.

Sağ yanda bacağa bitişik işlenmiş köpek, figüre destek vazifesi de görmektedir. Hayvan, arka ayaklar ayrı bir vaziyette plinth üzerine oturmuştur. Ve yukarıya doğru uzanan vücudu, boyuna kadar Tanrıçanın bacağına bitişik işlenmiştir. Boyundan yukarıya destek olsun diye, arada bir bölüm işlenmeden bırakılmıştır. Köpek başını yukarıya doğru kaldırmıştır. Sağ ön ayağı ekleminden bükülerek yukarıya kaldırmıştır. Sağ gözünün yanında korunagelmisi puntello bu ayağına ait olabilir. Sol ön ayağın pençesi plinth üzerinde kalmıştır. Arada bir bölüm eksik olmakla beraber, yukarıya ilik parçası, hayvanın bu bacağı ile dik bir şekilde yere bastığını işaret etmektedir. Köpeğin dişi olduğu plastik şekilde işlenmiş memeleri ile belirtilmiştir. Heykelin arkası, önü kadar itinalı olmasa da, oldukça iyi işlenmiştir. Sağ kaba etinin giysi altından plastik bir şekilde belirtilmesi tabiiyi bacağı vurgular.

Heykelimiz pek çok kopya ve variantlarından tanınan bir tipe girer. Bilindiği gibi tiplere genellikle ilk tanınan örneğe, orijinali en iyi yansıtan repliğe göre isim verilir. Bazen tipe açıklık getirme amacıyla, tipin ayrılmalarına göre tutan yeni bir buluntuya göre isim değişikliği yapılabilir. Ancak bu değişikliğin nedeninin belirtilmesi gerekir. Aksi takdirde bu tür değişiklikler Arkeoloji edebiyatında kargaşalıktan başka bir işe yaramaz. Eşilmez(3) tipin "Münih-Palatin" olarak bilinen adını başına Burdur ilavesi ile neden göstermeden değiştirmektedir. E. Simon(4), tipi Sevilla-Palatin "Laphria" adıyla tanıtmaktadır. Çünkü son zamanlarda genellikle Artemis Laphria'nın kült heykelinde tipin orijinali görülmektedir.

Eşilmez tipe giren heykel, heykelcik, kabartma, sikke, lahit, mezar stellerinden oluşan saptadığı 71 yapıtı dört grup altında (A,B,C,D) toplamıştır. Bu gruptan olmayıp tipin önemli bir unsuru olan Khlaina'da saptadığı bazı değişikliklere göre yapılmıştır. Aynı gruba giren eserler aralarında vücut oranları, giysi kıvrımları ve kolların pozisyonları bazı değişiklikler gösterirler. E. Simon tipe giren 9 esas eseri No.22 altında inceledikten sonra, tipe giren, bazen aralarında replik niteliği gösteren 4 grubu (23-26) da ilave etmiştir.

Heykelimiz ince uzun vücut yapısı ve sade kıvrım sistemi ile Ostia torsosu(5) ile büyük benzerlik gösterir. Şiki yapıtı boyları aynıdır. Boyunlarının kalan kısmından ikisinin de başlarının sola çevrilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Heykelimizin kayıp kolları hakkında Ostia torsosu bir fikir vermektedir. Her iki kolun da korunagelmisi başlangıç kısmı Ostia torsosunununkiye benzer. Heykelimizin de sağ kolunu kaldırarak el ile okdanlıktan ok çektiğini, dirsek bükük olarak aşağıya ve öne uzattığı sol elinde ise yayını tuttuğunu söyleyebiliriz. Khlaina biraz farklıdır, uçları yanlara itilmiş olduğundan Ostia heykeli kalçalı gibi görünüyorsa da, aslında ince ve narin yapıdadır. Bele dolanan Khlaina daha geniş olduğundan Perge heykelinde bluzanın görünen kısmı daha ensizdir. Ostia torsosunda dişi köpekle bacak arasında ayağ gövdesi desteği vardır. Perge heykelinde

mermer yetersiz gelince kopist köpeyi tanıyanın bacağına bitirerek destek sorununu ortadan kaldırmıştır. Ayrıca mermer eksikliyi sol tarafta plinthe kısa kesmesine neden olunca, köpeyin sağ ön ayağının da yukarı kalkık durumda göstermek zorunda kalmıştır. Aslında köpeyin Ostia heykelinde olduğu gibi betimlenmesi gerekirdi.

Eğer olmaz, sağ kolu tam olarak korunmuş örneklerle dayanarak Ostia heykelinin kompozisyonunun kopist tarafından değiştirildiği konusunda (6) olup orijinalin restitüsyon çiziminde (Res. 24) kolu elinde okla yandan aşağıya uzanır durumda göstermiştir. Perge torsosundaki kolun kalkık durumu, probleme tam olarak çözümü gözle bakılmayacağına ortaya koyar.

Vücut oranları ve kıvrım sistemi açısından heykelimiz Mariemont Müzesi heykeli ile de(7) benzerlik gösterir. Heykel onarılmış başıyla birlikte 1.54 m. yükseklikte olup aşağıya yukarı Perge torsosu ile aynı büyüklüktedir. Onarılmış başın ve kolların pozisyonu doğrudur. Okdanlık kaygısının, sol omuza atılmı Khlaina'nın üzerinden geçmesi tipe uygun değildir. Bu değiştirilmiş kopiste mal etmek gerekmektedir. Aslında Bieber'in modelinde (8) görüldüğü gibi, tanıya giydiği uzun khitonu belden bir kuşakla sırttan sonra, etekler dizlerini serbest bırakacak düzeye ulaşmaya kadar yukarı çekmiştir. Böylece khitonun yukarıya çekilen bölümü, Dor Peplosunun kolposu görünümünde aşağıya uzanır. Khiton ikinci bir kuşakla tekrar belden sırttan okdanlık kaygısı baştan geçirilerek sağ omuza atılmıştır. Ancak bu işlemler tamamlandıktan sonra Khlaina sol omuza atılmıştır. Böylece kuşağın ve okdanlık kaygısının sol taraftaki bölümü Khlainanın altında kalır.

Tipe ismini veren Sevilla (9) ve Palatin (10) repliklerinde Khlainanın sol omuz üzerinde görünen kısım ile sol tarafta sarkan ucu arasında bağlantı kurmak olanaksızdır. Ancak kuşak ve okdanlığın Khlainanın vücuda dolandıktan sonra takılmı olduğu görülür. Giysi motifinde yapılan bu değişikliklerle zenginleştirilmiş kıvrım sistemi, kıvrımların hareketli ve plastik işlenimi ve vücut şekillerinin dolgun biçimlendirilmesi ile bu eserler Hellenistik dönem barok üslubu niteliği gösterirler. Diğer taraftan oldukça iyi korunmuş Vatikan Gal. d. Cand. heykeli(11) ile Perge torsosunu karşılaştıracak olursak duruş motifleri giysi biçimi, kıvrım sistemi benzerliği aynı tipe dayandıklarında en küçük kuşak yeri vermeyecek kadar büyüktür. Figürün sağında yer alan, başının önüne onarılmış dişi köpek de Perge heykelininkine benzer. Ancak saydığımız bütün bu benzerliklere rağmen Vatikan heykeli statik ve kuru görünümündedir. Perge heykelinin uzun bacaklı narin vücut yapısı, Vatikan heykelinde bacak vücut oranlarına dönüşümüdür. Burada serbest bacak öne uzatılmış ayak tüm taban ile yere basıldığından Perge heykelinde saptadığımız ponderasyon ve elastik duruş motifleri burada söz konusu olamaz.

Berlin repliyi de (12) sert, statik ve çekingen üslubu ile Perge torsosundan ayrıldığı gibi Sevilla heykeli ile Palatin ve Sevilla torsolarının(13) canlı ve barok üslubu

karşısında donuk kalır ve Vatikan heykeli gibi Roma dönemi kopya niteliği gösterir. E. Simon(14) tarafından "Chiaramonti-Warocque" grubu altında toplanmış yapıtlar tipin geç hellenistik variantını oluştururlar. Bu gruba giren eserler aralarında replik bağlantısı göstermekle beraber vücut oranları, giysi biçimi ve duruş motifi açısından orijinalden ayrıcalıklar gösterirler. Örneğin, Chiaramonti(15) heykeli Villa Albani(16) kabartmasında olduğu gibi figür sol omuzu ile bir payeye dayanmaktadır. Figür sağ elini kalçasına dayamakla okdanlıktan ok çeken veya aşağıya uzanan sağ elinde ok tutan diğer örneklerden ayrıdır. İstanbul Silahtarahya Heykeltıraşında(17), khitonun yerini peplos almıştır. Sol serbest bacak, Chiaramonti örneğinde olduğu gibi, biraz öne uzatılmıştır. Kalan kısımdan sağ kolun kalkık, solun aşağıya doğru olduğu anlaşılabilir.

Tanrıça yeni yetişmekte genç kız çağında ve sevimli bir yüz ifadesi ile tipin diğer tasvirlerinden ayrıdır. Perge torsosu ile bu grup yapıtları arasında tam bir ilişki kurmak zordur.

(Orijinalin tarihlenmesi ve sanatçısının saptanması Zamanımıza kadar gelen çok sayıda replik ve variantları, yalnız Artemis için değil, portre heykelleriyle adak ve lahit kabartmalarında kullanılan tipin Artemis'in ünlü bir kült heykeline dayandığı kuşkusuzdur.(?????) Ancak bu yapıtın yaratıcısı, yapıldığı tarih ve nerede durduğu bugüne kadar saptanmış değildir. Genellikle tipin bir kopyası veya belirli bir grubuna dayanarak varılan sonuçlar birbirlerinden çok farklıdır.

W. Amelung(18) tipin orijinalini Lysippos ekolüne mal eder. Anti(19), orijinalde Messene'li Damophon'un Patrai için yarattığı Artemis Laphria kült heykellini görür ve M.Ö.2. yüzyıl ortalarına tarihlenir. v. Steuben(20) de önce aynı fikirdedir. Ancak daha sonra (21) orijinali M.Ö.4. yüzyılın sonlarına 3.yüzyılın başlarına tarihlenir. Fuchs(22) tipi Erken Hellenistik döneme tarihlenir. Squarciapino(23) orijinali Geç Hellenistik döneme tarihlenir ve yapıtı Anadolu ya da Bergama'ya mal eder. Blümel(24) ve Charbonneaux(25) orijinali M.Ö.4. yüzyılın sonuna tarihlenir. E. Yılmaz(26) orijinali, kanımızca haklı olarak M.Ö.4. yüzyılın son çeyreğine tarihlenir.

DİŞNOTLAR:

1. J.Inan, 5. Kazı toplantısı Sonuçları 1982
2. Bieber, Kopien 73 vd., res.274, dipnot 26

3. Elif Tül EYilmez, Darstellungen der Artemis als Jägerin aus Klein Asien, 93 vdd. Münch. repl. i. kay. r. E. Weski ve H. Frasiens-Leinz, Das Antiquarium der Münchener Residenz, Katalog der Skulpturen (1987) 307 dipnot
4. LIMC II, 1 803 vd. 22-26c.
5. R. Calza, Floriani Squarciapino; Museo Ostiense (1962) 37 No. 9; Helbig 4-4, No. 3035 (v. Steuben). M. Bieber, Copies, 74 dipnot 30, Lev. 47, Res. 279; EYilmez, age A6 LIMC II, 1, 803 No. 22.g
6. EYilmez, age 95
7. P. Leveque, G. Donnay, L'art Grec du Musee de Mariemont Belgique (1967) 127 vd. No. 72; EYilmez, 34B; LIMC I, 642, No. 203, II, 2, 462, Res. 203
8. Bieber, age Res. 274
9. A. Garcia y Bellido, Esculturas romanas de Espana y Portugal (1949) 146 vd. No. 155 Lev. 116-117; C. Fernandez, Cat. del Mus. Arqu. de Sevilla (1969) 77 Lev. 49; M. Squarciapino, BdA, 38, 1953, 108 dipnot 10 Res. 7; Bieber, Copies 75 dipnot 47; LIMC II, 1, 803 No. 22; EYilmez 1.355, No. 46 (D)
10. F. Squarciapino, age 105 vdd. Res. 1-4; B. Andreade AA 1957, 182, Res. 27; Helbig II, No. 2107; LIMC II, 1, 803, No. 22 b, Res. II, 2, 22b; EYilmez 355, No. 48 (D)
11. Lippold, Kat. Vat. III, 203 vd. No. 68 Lev. 96; Bieber, Copies 76, Lev. 49 Res. 293; LIMC II, 1, 804, 24a, Res II, 2, 592, 24a; EYilmez, 354, No. 43c
12. Blümel, Kat V 31 vd. Lev. 60, 61, 70; Bieber, Copies 74 Res. 275; EYilmez, 35 No. 19 (A); LIMC II, 1, 804, No. 25.
13. A. Garcia Bellido, a.g.e., 145, No. 154 Lev. 115; F. Squarciapino 108, dipnot 8, Res. 8; EYilmez, 355, No. 49 (D); LIMC II, 803, No. 222.
14. E. Simon, LIMC II, 2 de 804 No. 23.

15. Amelung, Kat. I, 387 No.122, Lev.40; Helbig 4 I, No.375(Fuchs); EYilmez, a.g.e., 354, No.41 (B); LIMC 2,804, No.23 d.
16. Amelung, RM 20, 1905, 136 vdd. Res.3, EA 3638; EYilmez, 356 No.59 (B).
17. N. Dolunay, An. Ilt. Guide to the Greek, Rom and Byz. Coll.(1968), 9 Lev.29; Gualandi 54 dipnot 5; EYilmez
N. de Chaisemartin-Emel Örgen, Les Documents Cluptes de SilahtaraYa (1984), 16 vdd. No.3 Lev.9-11.
18. W. Amelung, RM 20, 1905, 155.
19. C. Anti, AS Atene II, 1916, 181 vdd.
20. v. Steuben, (Helbig 4 II, 312 No.1493; 885 No.2107, 41 vd.No.3039).
21. v. Steuben (Helbig 4 IV 41 vd.)
22. Helbig 4 I 286 vd. No.375, tipi Erken Hell.
23. Squarciapino, BdA 38, 1953, 110.
24. Blümel, Kat. Berlin 31 K. 250.
25. Charbonneaux, MonPiot, 31, 1930, 18.
26. EYilmez, a.g.e., 104.
27. E. Simon, LIMC II, 1.

artem5.doc

ph39

listno 7

ARTEMİS HEYKELİ (Diana - Versailles Tipi)

Antalya Müzesi Env. No.3731

Lev.

Kazı Env. No.70/3

Neg.

1970 yılında Akropol eteğindeki anıtsal

nymphaeumun (F3) kazısında doğu nişine

5.50 m. mesafede bulunmuştur (1).

Orta gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.

Yük. 2.030 m, Plinth yük. sağdan sola doğru 0.110 m. - 0.90 m.

yükselir, ortada bu yükseklik 0.150 m. dir. Plinth gen. 1.280 m,

Der. 0.570 m. Baş yük. Çene-tepe. 0.210 m, Ayağ desteği yük. 0.640

m, Plinth gen. önde 1.070 m, arkada 1.230 m, ayağın uz. 0.310 m.

Heykel kırık kırığa uyan, 5'i başa, 5'i sağ kola, 6'sı sol kola, 1'i okdanlığa, 1'i gövdeye, 2'si giysiye, 2'si sol bacağa, 3'ü plinthe, 1'i sağ ayağa, 4'ü geyiğe, 2'si köpeğe ilişkin olmak üzere 32 parça halinde ele geçmiştir (2).

Heykelin baş ve boynu 5 fragman halinde ele geçmiştir. Eklendikten sonra torsoya kırık kırığa oturmuştur. Heykelin sağ kolu 5 parçadan oluşmaktadır. Bu parçalar eklendikten sonra elin parmaklar arasında tümlenmiştir. Yalnız bilekten kolun yukarına ait bir bölüm eksiktir. Sol kola ait kırık kırığa uyan 4 parça da birbirine birleştirilmiş olup el dahil kol tümlenmiştir. Sağ tarafta bele doladığı himationun dalgalanarak uçan bölümü ayrı parça olarak ele geçmiştir. Bu da kırık kırığa uyarak birleştirilmiştir. Önde ortada kuşak şeklindeki Khlaina dolanarak aşağı sarkan ucun ufak bir bölümüne ait parça da yerine yapılmıştır-

labilmiştir. Sol bacak üzerinde yukarı doğru dönen eteğin bir bölümü de ayrı parça halinde ele geçmiştir. Ayni bacağın dizine ait bir bölüm ile dizle bilek arasına ait bacak parçası birbirlerine eklenerek sol bacak tümlenebilmiştir. Bu bacağa bitişik olarak inşa edilen ayağ küntüğü desteğinin aşağı bölümü sol ayak ile plinth üzerinde kalmış olup desteğin yukarı kısmına ait parçası kırık kırığa uyduğundan eklenebilmiştir. Desteğin diğer tarafında yukarı bölümünde geyiğin de birleştirilmesi mümkün olmuştur. Geyiğin arka ayaklarına ait birer parça kırık kırığa uyduklarından yerlerine yapılmıştır. Geyiğin dört ayağının izi plinth üzerinde mevcuttur, yalnız sol arka ayağına ait ufak bir parça korunagelmiştir. Plinthin ortasından bir bölüm kırılmış olarak ele geçmiştir. Sonradan bulunan bu parça da yerine yerleştirilmiştir. Plinthin sol tarafına ait bölüm üzerinde tanrıçanın sağ ayağı kalmıştır. Kırılmış olan ayağın ön bölümü diğer bölümle birleştirilmiştir. Ayaktan sonra plinth üzerinde

pusu kurmuş vaziyette bir köpek gösterilmiştir. Köpeğin boynu ve ayağına ait bir bölüm ile arka bacaklar ve alt kısmı tamamen kırılmıştır. Baş ve gövdesi ayrı parçalar halinde

bulunan köpek, plinth üzerindeki kırık kırık a uyan parçalarıyla birleştirilmiştir. Okdanla'nın üst tarafı kırık olarak ele geçmiştir, sonradan birleştirilmiştir.

Maalesef bu heykelin yüzünün önemli bir kısmı eksiktir. Ancak kalan kısmı, yapının sanat değerini yansıttığı ekildedir.

Eksik Kısımlar: Sağ bilek, bu elin parmakları, sol elin baş ve işaret parmaklarının uçları, yay, sağ bacağın dizden aşağıya, sağ ayağın bir kısmı, geyiğin baş ve bacakları, köpeğin burnu, kuyruk ve arka ayakları.

Heykelin arkası da oldukça itinalı işlenmiştir.

Artemis büyük adlarla sola konular durumda tasvir edilmiştir. Tanrıçanın başı sert bir şekilde hareketinin aksi yönüne çevrilmiştir. Sol kolu yarı yukarı kalkık durumda hareket yöneltisinde açılmış olup elinde halen avucunda parçası kalmış yayı tutmaktadır. Sağ kolu dirsekten bükük durumda yandan yukarı kaldırılmış olup eli ok çekmek üzere okla ayağına uzanmaktadır. Sağ taraftaki ayağ gövdesi desteği bir yandan tanrıçanın sol bacağına diğer taraftan geyiğin gövdesine bitişik işlenmiştir. Plinthin sol yanında pusu kurmuş av köpeği atılma ayağına hazır pozisyonda gösterilmiştir.

Artemis, kolsuz, belden kuşakla sıkılarak dizlerini dışarıda bırakacak şekilde yukarı çekilmiş bir khiton giymiştir. İnce ve çizgilerle belirtilmiş giysinin bürümcükten olduğu anlaşılıyor. Khlaina, bir önce incelediğimiz Sevilla-Palatin tipinde olduğu gibi sol omuzdan arkaya atılmış, oradan diyagonal durumda sırtı örterek sağa çekilip önden bele dolanmıştır. Khlainanın bir ucu önde ortadan aşağıya sarkmakta, diğer ucu ise solda hareketin şiddetinden dalgalanmaktadır. Giysinin kuyruk sistemi vücudun şekillerini ve hareketini vurgular durumdadır. Khitonun etekleri hareketin aksi yönünde uçmaktadır. Sol dizin üzerindeki eteğin bir bölümü ters dönerek hareketin şiddetini vurgular. Kalın kumaştan khlaina derin ve sert kıvrımları ile khitonun yumuşak ve yüzeysel kıvrımları ile çekici bir kontrast oluşturur. Tanrıçanın ayaklarında tüm ayrıntılarla itinalı bir şekilde tasvir edilmiş sandallar vardır. Bandları, ayak köprüsü üzerindeki dilim palmet bezemesi ve fortum-filiz motifli süsleri ile detayları ile gösterilmiştir. Sandallar bu ayrıntılarla bir önce incelediğimiz Artemis heykeli ile benzerlik gösterir.

Başın kötü korunmuş olmasına rağmen kalan kısmı yapının kalitesini ortaya koyacak durumdadır. Saçlar ortadan ayrılmış olup yanlardan ve arkadan yukarı doğru taranarak küçük at kuyruğu şeklinde toplanmıştır. Bu at kuyruğu dahi hareketin şiddetinden etkilenerek arkaya doğru uçmaktadır. Başta yüksek hilal şeklinde bir diadem süsleri. Saçların nefis işçiliği yumuşak niteliğini çok güzel yansıtmaktadır.

Uzuvların aksi yönde gelişmesi gövdenin torsiyonu, başın sert bir şekilde geri çevrilmesi ile figürün geniş mekan içinde gelişen, serbest hareket motifli çok canlı bir şekilde dile getirilmiştir.

Heykelimiz "Artemis Versailles" ismiyle tanınan tipin (3) en güzel bir repliğini oluşturur. Tipe adını veren Paris Heykeli (4) ile replik benzerliğine rağmen aralarında bazı ayrıcalıklar derhal göze çarpar. Louvre heykelinde Khlainanın solda uçan bölümünün eksikliği nedeniyle yapıtın variant oluşturduğunu düşünülür. Hareket motifinde khlainanın bu bölümünün önemi iki yapıtın karşılaştırılmasında göze çarpar: Paris repliğinin hareketi adeta frenlenmiş durumdadır. Kanımca burada variant söz konusu değildir. Heykelin yontulduğu mermer blok olarakla özüllü çukur ve heykeltraşın khlainanın kabaran kısmını işlemesine mani olmuştur. Bununla beraber sanatkar khlainanın bu ucunu tamamen yok etmeyip diğer ucun üzerinde işlemekle becerisini göstermiştir. Paris repliği bugünkü hali ile Perge heykelinden daha iyi korunmuş görünüyorsa da bu durumunu onarmaya borçludur (6).

şki yapıtın diademi de farklıdır. Paris repliğinin diademi Kopenhag başında (7) olduğu gibi ensizdir. Perge'ninki ise Leptis Magna heykeli (8) ve Museo delle Terme başında (9) görüldüğü gibi yüksektir. Paris ve Kopenhag başlarında diademi onarılmış olduğuundan orijinal şekli Perge heykelinin yansıttığını kabul edebiliriz. Paris ve Perge heykellerinin başlarının pozisyonları tipleri ve saç biçimleri ile birbirlerine benzer.

Leptis Magna heykelinin başı hem pozisyonu hem de yüz hatlarıyla Perge ve Paris heykellerinden farklıdır. Hakkı olarak Caputo (9) başta şmparatoriçe Sabine'yi tanımtır. EYılmaz (10) saç biçiminin tamamen Versailles Artemisine benzediğini ileri sürerek bu yorumlamaya itiraz eder; ancak Pfrommer de aynı fikirdedir (11). Sabina'nın portrelerine benzer saç biçimine sık rastlanır (12). Yalnız Sabina'da saçlar tepede at kuyruğu şeklinde başlanmamış, ya simit şeklinde toplanmış ya da rulo şeklinde bantla sıkılmıştır. Ancak önde, yanlarda ve arkada görünüm aynıdır. Heykelin başının Perge Sabina heykelinin başı ile (13) karşılaştırılacak olursak yüzün biçimi, fizyonomisi ve yüz ifadesi aynı ki iyi tasvir ettiklerini kanıtlayan benzerliklerdir. Versailles ve repliklerine esas cephelerinden bakıldığında başları profilden görünmektedir. Bu durum imparatoriçenin portre heykeline uygun düşünmeyeceğini ve seyircinin onu tanımasını da zorlaştıracağı göz önünde tutularak başın pozisyonu bilinçli değiştirilmiştir. Baş Perge ve Versailles heykellerinde olduğu gibi sert bir şekilde saça çevrilmemi, üç çeyrek seyirciye dönüktür. Sabina'nın heykeli Versailles Artemisi tipinin portre figürü için kullanılan tek örnek değildir.

Artemis Versailles tipine giren Museo delle Terme başı (14) da fizyonomi, yüz anlamı ve baş pozisyonu ile Leptis Magna ile büyük yakınlık gösterir. Diademin kabartma olarak işlenmiş bezemesi iki başın benzerliğini bir kat daha vurgular. Bu gözlemlerimize dayanarak başın Artemis Versailles tipinde tasvir edilmiş imparatoriçenin ikinci bir heykeline ait olduğunu söyleyebiliriz.

Tipin portre heykellerinde kullanılan baş pozisyonunun değiştirildiğini Aydın repliğinde de (15) izleyebiliriz. Baş, siparişe göre istenilen kişinin portresi olarak

İçlenbilmesi için kabataslak yontulup bırakılmıştır. Bu haline rağmen başının pozisyonunun Leptis Magna replikleriyle aynı olduğu seçilebilmektedir.

Fondi, S. Francesco manastır avlusunun Antiquariumu'nda replik te (16) aslında bir portre heykeldir. Bugün heykelin başı mevcut değildir. Ancak eski resimlerinden anlaşıldığına göre heykel bir kız çocuğunu tasvir ediyordu. Saç biçimine göre yapıt Hadrian devrine aittir. Tipini diğer portre repliklerinde olduğu gibi heykelin, başı seyirciye dönüktür. Burada tipin küçültülerek (Yük. başla birlikte 1.06 m) kullanılmış olması çocuk tasviri ile ilgilidir.

Portre tasvirlerinde ideal tipler kullanıldığında kopistlerin orijinalde bazı değişiklikler yaptıkları öteden beri bilinmektedir. Artemis Versailles tipinde esas değişiklik tipin hareket motifinde büyük pay olan başın pozisyonunda yapılmıştır. Bu nedenle portre grubunun en önemli temsilcisi Leptis Magna heykeli de tipin bir variantı olacaktır. Tipe, bir variantının isminin verilmesi bazı kargaşalıklara yol açacağından "Artemis Versailles" isminin "Artemis Versailles-Leptis Magna" şeklinde değiştirilmesinin (17) isabetli olmayacağı kanısındayım.

Yapının orijinalinin tarihlenmesi ve Belveder Apollonu ile ilişkisi, çok sayıda korunagelmis replik ve variantlarından (18) orijinalin antik dönemin ünlü bir yapıtı olduğu konusunda kuşku yoktur. Orijinalin ne zaman, kimin tarafından ve hangi kült yeri için yapıldığı bütün araştırmalara rağmen tam bir açıklığa kavuşmamıştır.

Furtwängler'den (19) bu yana Belveder Apollonu ile Versailles Artemisi'nin motif ve üslup benzerliği üzerinde durulmuş, orijinallerinin M.Ö. 4. yüzyılın 2. ci yarısında Leokhares tarafından yapılmış olduğu fikri benimsenmiştir (20). Yalnız F. Studniczka (21) ve Schweitzer (22) arkhe tipi daha geç hellenistik veya Roma dönemine tarihlenmişlerdir. Lippold (23) motif benzerliğine göre iki yapıtın pandan (eş kardeş) olarak yapıldıkları kanısındadır. E. Simon (24) iki yapıtın pandan olarak gösteren bir tasvire rastlanmamış olması gerekçesi ile bu fikre karşı çıkar. İki yapıt arasındaki ilişkiyi Eşilmez (25) daha ileri götürerek Libanos'un (Lib. Or, 5,7) bir pasajına başvurmakta ve burada Apollon, Artemis, av köpeği ve geyikten oluşan bir grup görmektedir. İki heykelin Leokhares tarafından, Artemis ve Apollon'un eski kültürünün bulunduğu Batı Anadolu'da bir kült mahalli için yapılmış olması üzerinde durmaktadır.

Eşilmez, Perge heykelinin plinthe üzerindeki figürleri mitolojik bir olaya başvurmakta ve burada bir grup tasvir edildiği kanısındadır. Diğer repliklerde de heykelimizde olduğu gibi sol bacağın yanında normal ayağ gövdesi desteği vardır. Bilindiği gibi Romalılar bronz orijinalerin mermerden kopyalarında bu tür destekler kullanırlardı. Diğer repliklerde desteğin yanında veya arkasında geyik, dişi köpek veya köpek-geyik mücadelesi gösteren gruplar yer alır. Diğer orijinalde mitolojik bir olay tasvir edilmiş olsa

idi kan›m›zca diŒer repliklerde ve resim sanat›nda da benzerine rastlan›rd›. Perge heykelinin desteŒinin yan›ndaki geyik Zeus heykelinde (Kat. No.) desteŒinin önündeki kartal ya da bir önce incelediŒimiz Artemis heykelinin (Kat. No.) desteŒinin yan›ndaki geyik gibi tanr› ve tanr›çan›n kutsal hayvan›, bir tür atribüsü mahiyetindedir. Heykelimizde plinthin sol taraf›nda, Artemis mitolojisinde önemi ve tanr›çan›n avc› olarak tasviri dolay›s›yla bir de köpek yer alm›tır. Kan›m›zca burada mitolojik bir olay aramak doŒru olmasa gerek.

Son zamanlarda Alscher (26) Artemis heykelini üslup bak›m›ndan daha geliŒmiŒ görerek Apollon'dan biraz daha geç tarihe koyar. BilindiŒi gibi Versailles Artemisi'nin tarihlenmesi ve Leokhares'e mal edilmesi tarihi kaynaklara dayanmay›p sadece üslup incelemeleri yöntemi ile saptanm›tır.

E. Simon, Artemis'in bürümcükten khitonunu ve yüksek diademini tanr›çan›n Brauron kutsal mahalinde bulunmuŒ hizmetkarlar›, kızlar›n "diŒi ay›lar›n" heykellerine benzeterek burada onlar›n tanr›ças› olarak tasvir edildiŒi kan›s›na varm›tır. Bu sonucunu Pausanias'›n (I, 29, 7) verdiŒi bilgiye dayanarak Atina Akropolünde Brauron tap›naŒ› için Praksiteles taraf›ndan yap›lm›Œ tanr›çan›n kült heykelinde Versailles Artemisi'nin arkhe tipini görmektedir. Ancak kendisinin de iŒaret ettiŒi gibi üslup bak›m›ndan heykelimiz Praksiteles'in eserlerine yabanc›dır. Ayr›ca Brauron kült heykeli olas›lıkla mermerdendi. Oysa daha önce belirttiŒimiz gibi heykelimizin dayand›Œ› orijinal bronzdandı.

M. Pfrommer (27) özellikle Perge repliŒini içeren makalesi ile, Versailles Artemisi tipi üzerine Œimdiye kadar yap›lan araŒtırmalar› ve var›lan sonuçlar› kökünden sarsan yeni görüŒ ve fikirleri ileri sürmektedir. AraŒtırmalar›n›n odak noktas›n› tanr›çan›n sandallar›n›n taban kösesi oluŒturmaktadır. Kendi deyimiyle ikiz kardeŒler (Versailles Artemisi ile Belveder Apollonu) sandallar›n›n köseleleri yüzünden birbirlerinden 150 y›l ayrılmaktadırlar.

BilindiŒi gibi ilk kez Furtwängler (28) ayakkab› biçimine göre heykel tarihleme deneylerinde bulunmuŒ, Belveder Apollonu'nu sandallar›na göre hellenistik döneme tarihlemitir. Ancak bu yöntemle hataya düŒtüşünü kabul ederek yap›t› geç klasik döneme yerleŒtirmiştir.

Daha sonra M. Wallace (29) sandal biçimine göre heykel tarihlemeyi daha esaslı bir Œekilde ele alm›tır. Önce Yunan orijinaleri ile Roma kopyalar› üzerinde araŒtırmalarda bulunarak sandal geliŒiminin kronolojisini saptamaŒa çalıŒm›tır. Gözlemlerini beŒ noktada özetler: 1. sandal kösesinin önde içeriye bükülmesine M.Ö.300'den önce rastlanmamas›dır. Vard›Œ› bu sonucu kendisi de çok önemli bulur. Ancak M.Ö. 5.- 4. yüzy›l eserlerinden

baz›larında (Minerva au Collier ismiyle tan›nan Athena Parthenos'un kopyas›nda, Athena Lemnia'n›n Dresden repliŒinde, Ostia Aphrodites'i'nde, Gabii Artemisi'nde, Belveder

Apollonu'nda ve Versailles Artemisi'nde) bu tür sandallara rastlanmasın kopist hatası olarak görülür. 2. köseleleri itinal ve profilli imlenmiş sandallar gelişimi heykeltrafiye mal eder. 3. ayak parmakları dibinden ayak taraflar üzerinde gelişen dil geçtir. 4. parmak ve çapraz bandların birleşimi Greco-Romen'dir. 5. çok süslü kompozit sandal tipi hellenistik döneme aittir.

Wallace, kronolojisine göre Olympia Hermesini sandalın taban kösesinin başparmağı ile ikinci parmağı arasına rastlayan bölümde girintinin bulunmasına dayanarak hellenistik döneme M.Ö. 2. yüzyıla tarihler. Wallace'ın metodu ve tarihlemesi M. Bieber'in (30) eleştirisine uğrar, Wallace bu eleştiriyi cevaplandırır (31).

Son zamanlarda ayakkabı biçimine göre heykel tarihlemesine karşı ilgi artmıştır. E. Touloupa (32) heykellerle tarihleri bilinen mezarlarda bulunan gerçek sandallar inceliyerek taban kösesi gelişimini saptamaya çalışmıştır. M. Pfrommer (33), ayakkabı tarihlemesinde taban kösesinin konturunu esas alır. Orijinal ve kopye eserler üzerinde yaptıkları araştırmalar sonucu taban kösesinin gelişimini saptamıştır.

1. Klasik çağda sandal köselelerinin önü yuvarlak veya köşelidir.
2. Dördüncü yüzyılda taban kösesi önde içeri doğru hafif girinti yapar. Verdiği örnekler arasında bizi Belveder Apollonu ilgilendirir. Sandalın sol tekinin önünde hafif bir girinti vardır. Ancak sağ tekinin önü hemen hemen düzdür. Pfrommer bunu kopistin üstünkörü çalışmasına bağlar
3. Klasik çağdan erken hellenistik dönem sandal tipine geçiş, Pfrommer M.Ö. 300 yılları civarına tarihler. Tarihlenmesi çok çelikili Olympia Hermesini Pfrommer sandal kösesinin başparmak ile ikinci parmak arasındaki girintisine göre M.Ö. 3. yüzyıla başına tarihler. H. Lanter'in (34) saptadığı Praksiteles ailesi kronolojisine göre sanatkarın 325 yılında ölmüş olduğu iddia edilerek Olympia Hermesinin Praksiteles tarafından yapılmış olması imkansız bulur. Pausanias'ın (V, 17,9), Hermes heykelinin Praksiteles tarafından değil Praksiteles tekniğinde yapıldığını bildirdiğine dikkati çeker. Diğer taraftan Plinius (nat. his. 36, 24 "Kephisodotos") Praksiteles'in öğrencilerinin, babalarının tekniğinde çalıştıklarını bildirdiğine dayanarak orijinali onlara mal eder.

Pfrommer 3. yüzyıla daha sonraki evrelere ait, kesin tarihli anıtlar mevcut olmadığından sandal kösesi gelişimini tam izleyememekle beraber bu devirde veya 2. yüzyıla başlarında ilk hellenistik sandal kösesinin gelişimi olduğunu kabul ediyor. Bergama sunağının büyük frizinde konturlu sandal tipi gelişimi ekli ile görülür. Ancak burada konturun iki parmak arasındaki kertiği Versailles Artemisinin sandalında olduğu kadar derin değildir. Bu bakımdan Versailles Artemisinin orijinali Delos terlik grubu ve Bergama Hermaphroditesi ile aynı döneme M.Ö. 1. yüzyıla başına tarihler.

Son zamanlarda K. Dohan Morrow Yunan ayakkabı ve heykeli tarihlemesi üzerine yayınladığı kitabında (35) Roma kopyalarına güvenmediği için araştırmalarını Yunan eserleri üzerine yoğunlaşmakla sınırlı tuttuğu kadar bu alanda yapılan çalışmalarından ayrılar. Amacı sandal kronolojisini sağlam temellere oturtmaktır.

Hem orijinali hem de kopya zaman zaman kadar gelmiş eser pek enderdir. Örneğin bir örnek olarak Eretheion Koreleri'ni vermektedir. Augustus Forumu'nda bulunan kore kopya fragmanı (36) kalın kösesi ile British Museum'daki orijinal Kore "C" nin (37) sandala benzer, ancak baş parmak ile ikinci parmak arasındaki girinti aynı fragman hellenistik döneme sokar. Hadrian dönemi Tivoli kopya düz veya profilli köseli ve kıvrımlı kuyruğu şeklinde bantlıdır. Vatikan Kopya (39) onlara benzer. Aynı tipin kopya bazen çeşitli sandal tipleri gösterirler. Klasik Çağın ünlü heykellerinden Pheidias'a mal edilen Athena Lemnia ve Athena Parthenos heykellerinde olduğu gibi (40) bazen ayrı tiplerde iki heykelle aynı sandal biçimine rastlanır. K. Dohan Morrow buraya örnek olarak Kapitol Müzesi'ndeki Athena ve Juno Cesi heykellerini verir (41). Bu örnek geçersizdir. Çünkü Juno Cesi'nin sağ ayağı tümden onarılmıştır (42). Belki de restoratör örnek olarak Athena heykelinin (43) sandala alınmıştır.

Sandal biçimine göre heykel tarihlemenin güvenilir bir yöntem olmadığını kanıtlayan bir örnek daha vermek istiyorum: Perge'de bulunan Hygieia tipi kadın heykeli (Kat. No.) (44) sol ayağının durumu ile diğer repliklerden (45) ayrılmaktadır. Diğer repliklerde giysi etekleri plinthe kadar uzanır, yalnız ayak burunları dışarıda kalır. Perge örneğinde kopistin yapıya modaya veya zevkine uygun bir sandal ilave etmek istediği anlaşılıyor. Giysinin tipi buna müsait değil, sanatkar fazla değişikliğe girişmek istemediğinden figürün sol serbest ayağı bileği ile birlikte mantıksız bir şekilde dışarıda kalmıştır. Ayağın arkasında giysi eteği kapanmış sahne perdesi görünümündedir. Sanatkar sandal tüm ayrıntılar ile itinalı bir şekilde işlemiştir. Sandal kösesi baş parmak ile ikinci parmak arasındaki kertiği ve üst kısmının bantları ile hellenistik tiptedir. Burada sandalın heykelin tipi ile ilişkisi bulunmadığına göre tarihlemeye bir katkı olamaz.

Versailles Artemisi'nin replikleri arasında yalnız Paris ve Perge heykelleri sandal, Tripolis (46), Napoli (47), Trier (48), Aphrodisias Müzesi (49) replikleri ise av çizmelidir. Akla böyle bir soru gelir: Acaba arkhe tipi Artemis'i sandal mı yoksa çizmeli mi gösteriyordu? Tip Artemis'i av olarak gösterdiğine göre sorunun makul yanıtı arkhe tipin çizmeli olmasıdır. Sikkeler üzerinde de av artemis daima çizmeli tasvir edilmiştir. Pfrommer çizmelerin köselerinin klasik biçimde oluşunu kopist ihmaline bağlayarak bunun orijinalin M.Ö. 2. yüzyıldan önceye tarihlenmesine katkı olamayacağını belirtir. Böylece Pfrommer burada sandal kösesi şeklinin tarihlemede en önemli unsur olduğu ilkesine kendisinin riayet etmediği görülür. Kanımca doğru şekli motif, giysi kıvrım sistemi ve üslubu gibi genel

görünümünde rol oynayan bu gibi detayda kopistler serbest davranmışlardır. Bunun en belirgin örneğini Versailles Artemisi'nin repliklerinin bazılarının çizmeli bazıların sandallı tasvirinde görüyoruz. Bir önce incelediğimiz Sevilla-Palatin tipinde de replikler arasında hem sandallı hem de çizmeli örneklere (Kat. No. ve Kat. No.) rastlanır.

DŞPNOTLAR:

1. A.M. Mansel, *Belleten*, 35, 1971, 332 vd.; 36, 1972, 149; 37, 1973, 432; a.y. *TAD 19 II*, 1970 (1972), 172, 20 II, 1973 (1974) 144 vd. Mellink, *AJA* 75, 1971, 171, 76, 1972, 78, 83 vdd. özellikle bk. s. 91.
2. Mansel, *TürkAD 19 II*, 1970 (1972) 183 Res.23; EYılmaz, a.g.e., 106 vd. *Typus VI*, 2 K. 18 ve s. 259; *Heykel nezaretinde heykeltra* Nejat Özatay tarafından onarılmıtır.
3. H. Marwitz, *Ante 5*, 50 vdd. *Typus I*; E. Tül EYılmaz, *Artemis Typus VI*, 106 vdd.; *LIMC II*, 205 vd. No.27 (E. Simon).
4. W. Amelung, *RA V*, 1904 II, 22 vdd.; Lippold, *Handb.* 270 Lev. 98, 2; J. Charbonneaux, *Sculp. Louvre* 68 vdd. No.589; *BrBr* 420; *Encyl. Phot. III*, 198 vd.; W. Fröhner, *Sculpt. ant. Louvre* 4, 122 vdd. No.98; M. Bieber, *Copies*, 71 vdd. Res.246-248.
5. Marwitz, a.g.e., 53, *Typus I*, 2 Res.39; G. Caputo-G. Traversari, *Le Sculture del Teatro di Leptis Magna* (1976) 87 vd. No.67 Res. 65, 66.
6. W. Amelung, *RA IV*. 1904, II, 22 dipnot 1.
7. Poulsen, *Cat Ny Carlsberg Glypt* 83 vd. No.84, EA 2830-2832; EYılmaz, 361 No.21; *LIMC II*, 1, 805 No.27 m.

8. G. Capito, in Studi in onore di Luisa Banti (1965) 125 vdd. Lev. 28-311; A. Carandini, Vibia Sabina (1969) 187 vd. Res. 229; G. Caputo-G. Traversari, Le Sculture del Teatro di Leptis Magna 87 vd. No.62, Lev.65, 66.
9. W. Amelung, Kat Vat I, 660 No.530 A; A.y. RA IV, 1904 II, 328 Res. 2; HHelbig 3 II 163 No.1385; G. Lippold, Handb. 270 dipnot 4; LIMC II, 1 805 No.27m; Neg DAI Roma 31 1105.
10. EYilmez, Artemis, 107.
11. M. Pfrommer, "Leochares" die hellenistischen Schuhe der Artemis Versailles, JM 34, 1984 171 vdd. bk. s. 178 ve dipnot 63.
12. M. Wegner, Das römische Herrscherbild, Hadrian, Museo Nazionale 527 Lev.45a 47a; Vatikan Sal de Büsti 359 Lev.44b, 46b.
13. Inan-Rosenbaum, 72 vd. No.36 Lev.22, 1-2.
14. Bk. dipnot 9.
15. EYilmez, Artemis, 187 vd. K.19 No.VI, 7 Lev.3b.
16. D. Mustilli, Nsc 1937, 69 vdd. No.8 Res.7; W. Gerke, Untersuchungen zum römischen Kinderporträt (Diss. Hamburg 1968) 68 vdd. FM 28; H. Wrede, Consecratio in Formam Deorum (Vergöttliche Privatpersonen in der römischen Kaiserzeit) 223 No.84 Lev.11, 1-2; E. Simon, LIMC II, 2 805 No.27k.
17. E. Simon, a.g.e., s. 803.
18. H. Marwitz'in replik liste (AntPl VI 53 Typus I) 10; EYilmez' in ki, (Artemis 359 vdd. VI Typus) 22; E. Simon'un ki ise (LIMC II, 1, 805) 14, yapıt kapsamaktadı. EYilmez'in listesini tamamlamak amacıyla diYerleri ile karılaırdıktadır. E. Simon'da 27k, Fondı portre heykeli ile 27 n portre baıdır.

EYilmez'in listesinde eksiktir. Bu üç replik te ilave edilince tan›lan replik say›s› 25'e yükselir.

19. A. Furtwängler, Archäologische Zeitung, 1882, 254; A.y. Mu 558, 665.
20. W. Amelunug, RA 1904 II 325 vdd.; M. Bieber, Hell. Age 2 63 Res. 201; A.y. Copies 74; Lippold, Handb. 270 dipnot 4 Lev. 98,2; Picard, Manuel IV, 2, 812 vdd.; H.K. Süsserott, Griechische Plastik des 4 Jahrhunderts 91.
21. F. Studniczka, Artemis und Iphigenie, 79 Res.60 ve 61.
22. B. Schweitzer, AA, 1922, 266.
23. G. Lippold, RE, XII, 2, 1996.
24. E. Simon, a.g.e.,
25. EYilmez, Darstellungen der Artemis als Jägerin aus Klein asien 110 vd. Res.26.
26. L. Alscher, Griechische Plastik III, 106 Res.36.
27. M. Pfrommer, "Leochares? Die hellenistische Schuhe der Artemis Versailles" IM 34, 1984, 172 vdd.
28. Furtwängler, MW, 665 dipnot 2.
29. M. Wallace, AJA 44, 1940, 213 vdd.
30. M. Bieber, AJA 45, 1541, 62 vdd.
31. M. Wallace, AJA 4c, 1942, 366 vd.
32. E. Touloupa, A Delt 28, 1973, 116 vdd. Özellikle 137.
33. M. Pfrommer, a.g.e., 173.
34. H. Lauter, AA 1980, 525 vdd.

35. K. Dohan Morrow, Greek Footwear and the Dating of Sculpture (1985).
36. E. Schmidt, AntP 13 (1973) Lev.42.
37. H. Lauter, AntP 16 (1975) Lev.23.
38. Schmid, a.g.e., Lev.21 ve 29.
39. Schmidt, a.g.e., Lev.42.
40. Athena Lemnia için bk. K. Dohan Morrow, 67, Res.14 a,b,c; Athena Parthenos için bk. Res.14 d, e, f.
41. K. Dohan Morrow, a.g.e., 173, Res. 15 a.
42. Jones, Mus.Cap. 340 vd. No.2 Lev.85; Helbig 4 II 233 vd. No.1427.
43. Jones, Mus.Cap. 280 vd. No.8 Lev.67.
44. Linfert, Kunst zentren, Lev.72 Res.399, dipnot 648, 1.
Heykeli yanlı olarak Kremna repliyi olarak yayınlamıştır. Saç sol deyiminden söz etmektedir. Oysa replikler arasında böyle bir örnek yoktur.
45. J. šnan, Side, 98 vdd. No.36 ve 37. Özellikle dipnot 480 ve 481.
46. H. Marwitz, AntPl. VI, 51, 53 No.I,2 Res.32; G. Caputo-G. Traversari, Le Sculture del teatro di Leptis Magna, 87 No.67 Lev.65; E. Tül EYilmez, Artemis 107 No.VI, 3.
47. Guida Ruesch, 70 No.239; M. Bieber, Ancient Copies 74, Lev.47, Res. 285; E. Tül EYilmez; Pfrommer, a.g.e., Lev.29,2.
48. P. Schindler, Landesmuseum Trier (1970) 32 mekan 9 resim 88.
49. K.T. Erim, TAD 18/2, 1969, 91, Res.27; E. Tül EYilmez, Artemis 107 No.VI 5 k 20; Anadolu Medeniyetleri II (İstanbul 1983) 135 No.374.

50. Pfrommer, a.g.e., 177.

artembas.doc

listno 13

ARTEMİS BAŞI

Antalya Müzesi Env. No. 5.24.75

Kazı Env. No.75/5

Negatif No. 76.52/A3 76.52/B5 76.52/B6

J1 Sütunlu Caddesinin 83. postamentinin doğusunda bulunmuştur.

Yük. 31 cm

Gen. 20 cm

Der. 26 cm

Çene-tepe 19.5 cm

Heykel ince gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır. Baş, boyuyla beraber ele geçmiştir. Tanrıçanın saçlarını sol tarafta kenarından kırık ve ortasında bir çentik bulunan, en yüksek noktasında 6 cm'e ulaşan bir diadem süslemektedir. Saçlar alnın tam ortasında ikiye ayrılarak, detaylı işlenmiş kalın dalgalar halinde, kulakların az bir kısmını açıkta bırakacak şekilde arkaya doğru taranmış, ensede topuz halinde getirilmiştir. Bu topuz ense desteği ile birleşmektedir. Saçlarının derin burgulu kanalları başa pitoresk bir anlam katmaktadır. Kulakların önünde küçük bukleler işlenmiştir. Alın dardır. Göz pınarları belirgindir. Kaşları ince hilal şeklindedir ve çizgisi, zedelenmiş de olsa tipik grek stilinde işlendiği belli olan burunla birleşmektedir. Dolgun yanaklarla tasvir edilmiş başta ağız hafifçe aralık bırakılmıştır. Yüzünde genç ve sevimli bir ifade hissedilmektedir. Skopas tarzı özellikler sergileyen başın orijinali bu noktadan hareketle MÖ 4.yy'a tarihlenebilir.

artemtr1.doc

ph43

listno 6

ARTEMİS TORSOSU (Sevilla-Palatin Tipi)

Antalya Müzesi Env. No.3269

Neg.

Kazı Env. No. 68/9

SaY El Müze Env. No. 3268

SaŸ El Kaz› Env. No. 68/35
1968 Y›l› Septimus Severius eŸmesinin (F2)
Kaz›s› s›ras›nda kemerli geiiddin aŸz›nda
bulunmuŸtur (1). Mansel tam a›lmam›Ÿ eŸmenin
bu bölümünde bir maŸara kutsal mahali ve torso
halinde ele geçen heykelde de buran›n kült heykelini görmüştür.
Ÿnce gözenekli beyaz mermerden yap›lm›Ÿtr.
Yük. Gen. 0.450 m, Der. 0255 m, Plinth yük. 0.90 m.

Heykel k›r›k k›r›Ÿa uyan 6 parça (1. torso, 2. saŸ kol, 3. saŸ el, 4. dizden aŸaŸ› saŸ
bacak, 5. dizden aŸaŸ› sol bacak, 6. plinthden bir bölümü kapsayan sol ayak) halinde ele
gemiŸtir. Sonuncu paran›n bulunmas› heykeli ayaŸa kald›rmam›za olanak vermiŸtir.

Eksik k›s›mlar: BaŸ, baŸlang›ta küçük bir bölüm dnda sol kol, saŸ elin iŸaret ve
orta parmaklar›, saŸ ayak.

Tanr›a belden bir kuŸakla s›k›l›p yukar›ya çekilerek k›salt›lm›Ÿ uzunca bir khiton
giymiŸtir. GŸsler alt›ndan bir ikinci kuŸak ortada profilden bir koç baŸ› Ÿeklinde toka
ile tutturulmuŸtur. SaŸ omuza geirilmiŸ okdan›k kay›Ÿ› bu token›n alt›nda kal›r. Sol
omuzdan arakaya at›l› Khlaina kal›nca kuŸak Ÿeklinde bele dolan›p
uçlar› iki yandan Ÿelale k›vr›mlar meydana getirerek aŸaŸ› sarkar.

Bele dolanan k›sm›n çözülmemesi için bunlar›n ufak bir k›sm›
yunlarda yukar›ya çekilerek küçük "Bausch"lar meydana getirir.

Vücut aŸ›rl›Ÿ›n› saŸ bacak taŸ›r. Sol bacak dizden bükük olarak
yana a›larak yaln›z ayak burnu ile yere basar. SaŸ yan›nda aŸa
gövdesinden bir destek vard›r. SaŸ kol yandan aŸaŸ› doŸru sarkar.

Tanr›an›n elinde tuttuŸu okun bir bölümü avucun içinde kalm›Ÿtr. Sol kol önce geriye
ekik olarak aŸaŸ› uzan›r, belin saŸ›ndaki büyük destekten anlaŸ›ld›Ÿ› gibi bu kol sert
bir Ÿekilde dirsekten bükük olarak öne uzat›lm›Ÿtr. Biri omuzda diŸeri sol uyluŸun
yan›ndaki iki destek Artemis'in sol elinde tuttuŸu yay› desteklemiŸ olmal›. Ÿki bacakta
bald›r hizas›ndaki kar››kl› kal›nt›lar›ndan bacaklar›n bir destekle birbirlerine
baŸland›Ÿ› anlaŸ›l›yor. Figürün saŸ yan›ndaki yukar› bölümü kalm›Ÿtr. Boynun kalan
k›sm›ndan baŸ›n sola, serbest bacak taraf›na evrilmiŸ olduŸu anlaŸ›lmaktad›r.

Figürün duruŸu motifini, k›vr›m sistemi bir önce incelediŸimiz Sevilla-Palatin tipi ile büyük
benzerlik gösterir. Bir önce

incelediŸimiz Torso (Kat. No.) ile figrmz kar››laŸ›t›racak olursak detayda baz›
ufak tefek ayr›cal›klara deŸin aralar›ndaki benzerlik replik olduklar›nda kuŸku
b›rakmayacak kadar büyüktür. En büyük fark saŸ kol pozisyonunda göze çarpar. Burada
saŸ kol okdan›ktan ok çekmek üzere yukar›ya kalk›k olmay›p yandan aŸaŸ› sarkar ve
Tanr›a önceden okdan›ktan ektiŸi oku elinde tutmaktad›r. eimdiye kadar bilinen

repliklerde iki tipin mevcut olduğunu görmüğük. Kolpos da burada uzundur, doğal olarak bu bölümün k›vr›m sistemi de farklıdır. Khiton bir önceki heykelde kolsuz, burada ise kısa kolludur. Ayrıca aralarında üslup fark› vardır. Bu da kopyaların yapıld›đ döneminin sanat ak›m› ile ilgilidir. Bir önce incelediğimiz replik Hadrian dönemi, heykelimiz ise Severiuslar üslup niteliği gösterir.

DŞPNOTLAR:

1. A.M. Mansel, TürkAd 17 1, 1969, 100 Res.9; Ancak Mansel burada yanlış resim seçmiştir. Resimde görülen Artemis, Antalya Müzesi Env. No. 3300, bkz. (Kat. No.); Mansel, AA 1975, 67 dipnot 30 ve 3; EYılmaz, a.g.e., 351 K. 12, Tipi dört grup altında incelemekte, heykelimizi A grubuna sokmaktadır.

artemt2.doc

ph44

listno 8

ARTEMİŐS HEYKELCİŐŐ TORSOSU (Berlin-Beyrut Tipi)

Antalya Müzesi Env. No. 3300 Lev.
Kazı Env. No. 68/37 Neg.77.62/A4
1968 Yılında Geç Dönem Kapısı (C1) 77.62/B6
döneminde batıda yapılan kazı sırasında
bulunmuştur.
Őnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.
Yük. 0.240 m, Gen. 0.100 m, Der. 0.080 m.

Baş, sağ kol dirsekten aşağı, sol kol başlangıçta ufak bir bölümü döneminde eksiktir. Kalçaya dayalı sol el korunagelmidir. Sağ omuza asılı okdanlığın üst ve alt bölümleri kırık olduğu halde figürün oranlarına göre çok büyüktür. Heykeltcinin sağ yanda dizden sol yanda baldır hizasından aşağı bölümü kırıktır.

Sağ yanda dikey uzanan k›vr›mlara g›re sağ bacak ta››y›c›d›r. Sol bacak ise dizden b›k›k olarak yana a››lm›› olup hafif geri çekilmi›tir.

Tanr›ça kal›n kuma›tan, g›Ÿ›sler alt›ndan bir ku›akla s›k›lm›› uzun apoptygmal› ve sağ yandan a››k bir peplos giymi›tir. DiŸer replikler duru› motifi, giyimi ve giysi k›vr›m benzerliŸi torsomuzun Berlin-Beyrut tipine girdiŸinde ku›ku b›rakmayacak kadar b›y›kt›r. Tanr›çan›n ellerinde ne tuttuŸu belli deŸil. Sol elini kalças›na dayam›› olduŸundan diŸer repliklerde olduŸu gibi bu elinde yay›› tutmu› olamaz. O zaman a››aŸ› doŸru uzanan sağ elinde ok ve yay› beraber tutmu› olabilir. Bu nedenle burada tipin bir variant› s›z konusu olabilir. Sol elini kalças›na dayam›› tipin diŸer bir variant› da Malibu'da bulunmaktad›r.

Ÿslup ve v›cut oranlar› bak›m›ndan bir ‹nceki Artemis heykeline benzer. Onun gibi Severuslar d›nemine tarihlenebilir.

DŸPNOTLAR:

1. Mansel, T›rkAD 17-1, 1969, 100 Res.9; Daha ‹nce (Kat. No.) Artemis heykelinde a››klad›Ÿ›m›z gibi heykelin resmi hatal›d›r; Resim (Kat. No.) torsoya aittir. Mansel, AA 1975, 67 dipnot 30 ve 31; EŸilmez, a.g.e., 351, K.12 ve 58.
2. EŸilmez, a.g.e., 58 vd. dipnot 4 Lev.1,2.

artrah.doc
listno 166

ARTEMIS RAHİBESİ

Antalya Müze Env. No. 3456/ Baş: 3280

Kazı Env. No. ???

Negatif No. JI 86/C1 86/D1 86/E1 86/E

1968-69 kazıları sırasında, gövde hellenistik kule (C) ile propylon H arasında, baş ise F2 çeşmesinin havuzunda bulunmuştur.(1)

Yük. 1.68 m. / Bas: 0.240 m.

Gen. ???

Der. ???

Heykel üç parça halinde ele geçmiştir. Boyunla beraber baş, baldırın ortasına kadar uzanan torso ve plinthle beraber alt kısım. Elleri ve atribuleri eksiktir. Göğsünde, elbise kıvrımlarında ve burun ucunda aşınmalar var. Başın arkasında özensiz bir işçilik gözlenmektedir. Figür uzun bir khiton ve bir kısmıyla omuzlarının üstünden başını örttüğü bir himation giymiştir. Bu örtünün altından, başına taktığı bonenin kenarları görünmektedir(2). Saçları tamamen bu örtülerin altına saklanmıştır. Alnı dardır. Kaşları ince, gözleri birbirinden uzak ve badem bicimli işlenmiş; göz kapakları ve bebeklerindeki iris halkaları plastik olarak belirtilmiştir. Kemerli burnunun ucunda ve sırtında aşınmalar vardır. Dudakları ince hatlıdır. Oval yüzünde sert, hatta katı bir ifade sezilmektedir. Khitonu göğsünün hemen altından bağlanmıştır. Geniş, uzun ve püsküllü bir bant, bu noktadan hemen hemen dizlere kadar uzanmaktadır. Bu bantın ön kısmında bir kulptan geçirilerek arka ucundan iple asılmış bir istridye vardır. Heykelin göğüs süslemesi çok zengindir(3). İlk basit inci kolyeden sonra, ortalarında özenle seçilmiş değerli taşlar bulunan beş sıra kolye dizisi, özellikle de ortasında yassı bir turkuaz bulunan en alttaki kolye dikkat çekicidir.

Her iki kolu da dirsekten bükülmüştür. Sağ kolu gövdenin önünde dururken, sol kolu öne uzanmıştır. Bu kolun altında görülen destek parçası figürün elinde taşıdığı nesneyle ilgili olmalıdır. Khitonu bileklerine kadar uzanmakta ve sadece ayaklarının ucunu açıkta bırakmaktadır.

Figürün giyimi, özellikle baş örtüsü ve takıları, F2 Nymphaeum'un(4) alınlık kabartmalarındaki Artemis ve Aphrodite arasında duran bir rahibeye benzemektedir. Taşıdığı istridyenin Aphrodite ile ilgisi ve alınlıkta figürün bu tanrıçaya daha yakın işlenmiş olması, öncelikle bizi figürü Aphrodite Rahibesi olarak adlandırmaya yöneltmişti(5). Bu arada devam eden çalışmalar esnasında, F2 çeşmesinin güneyinde bir diğer nymphaeum-F4 kazıldı(6). Bu çeşmenin alınlık kabartmalarında Aphrodite, Artemis ve rahibe dışında bir de Dionysos tasviri bulunmaktaydı. Buradaki rahibe de, bir önceki tasvirde olduğu gibi giydirilmiş ve benzer biçimde takılarla süslenmişti. Bu rölyefte rahibenin bir yanında Artemis, diğer yanında Dionysos yer almaktaydı. Aphrodite ise Dionysos'un yanında bulunmaktaydı. Bu durum bizi, rahibenin Perge'nin baş tanrıçası Artemis'e hizmet eden bir kişilik olduğunu düşünmeye sevk etti. Normalde Aphrodite'nin atribüsü sayılan istridye, en azından Perge'de Artemis'in atribülerinden

sayılmaktadır. Sutunlu caddenin üzerindeki sütunlardan birinin üzerine işlenmiş bir Artemis kabartmasında (Liste no:49) görülen ıstırdıye süslemesi de savımızı desteklemektedir(7). Heykelin stili ve özellikle gözlerinin işlenişı tarihleme açısından Hadrian devrini işaret etmektedir(8).

J.Inan, Melanges Mansel 2 652 f. Nr.6 Lev. 204-205

DİPNOTLAR

1. A.M. Mansel, Türk AD 18, 1969, 131; ders. AA, 1975, Abb.375

2. Bu bone sadece kalın bir bant olabileceği gibi, başı sarn bir kaç banttın meydana gelmiş de olabilir.

3. Baş süslemesi ve özellikle göğüsteki takıları doğulu rahibe tasvirleriyle karşılaştırmak mümkündür. Örn. Bir Atargati Gallus büstü, Roma-Museo Capitolino, Pitrangeli, Culti 19f. Taf. 2. Gallus saçlarını kumaş bantlarla sarmış ve boynunda üç sıra dar sarılmış bant, üç inci dizisi ile geniş bir türkuaz üstüne işlenmiş aslan başlı bir madalyon takmıştır.

4. A.M. Mansel, AA, 1975, 65ff. Abb.26-27; Inan a.O. Taf.213

5. Inan a.O. 652 f.

6. 1955-77 yılları arasında kazılmış olan bu nymphaeum henüz sergiye açılmamıştır. Alınlığı Antalya müzesine taşınmıştır.

7. A.M. Mansel, Türk AD, 1959, 15 Abb.12; S.Omurkan, BElleten, 1965, 315 Lev.9 Res.35-36. Orada ıstırdıye belirtilmemiştir.

8. Örn. Roma Thermen Müzesindeki Sabina portreleri. 577, Werner, Hadrian Lev. 45a, Carandini, Vibia Sabina 385 Lev. 88, 208-209

SUTUN ÜZERİNDE ARTEMİS KABARTMASI

Antalya Müze Env. No. ???

Kazı Env. No. 57.69

Negatif No. 57-A1/25 77-39/4 77-39/14

Sutunlu Cadde (Ja) doğu portikte bulunmuştur.

Kabartma Boyu: 0.52 m.

Eni: 0.21 m.

Kalınlığı: 0.03

Sutunlu ana cadde(Ja)'da bulunan bir sütun üzerine işlenmiş olan kabartma figür atribülerin de kolayca anlaşılacağı gibi tanrıça Artemisi betimlemektedir. Sol ayağındaki kopuk ve elbise kıvrımlarındaki bir kaç kırık hariç kabartma tam durumdadır. Yüksek başlığının altında saçları ortadan ikiye ayrılmış ve kabarık işlenmiş iri dalgalar halinde arkaya taranmıştır. Çene, ağız ve burun yüzeylerinde aşınmalar görülmektedir.Boynunda üç kolye dizisi bulunmaktadır. Belinden biraz daha yukarıda bir kuşakla sıktığı giysisi, özensiz işlenmiş kıvrımlarla bileklerin üstüne inmekte ve sadece ayak uçlarını açıkta bırakmaktadır. Tanrıçanın göğsünde üç sıra kolye vardır. Boyun hizasında sütunun üstünde bir hilal motif işlenmiştir. Sağ elinde yanan bir meşale tutan figürün sol elinde bir yay bulunmaktadır. Sağ elinin meşaleyi kavrayan parmaklarından orta ikisinin durumu iyiyken, işaret ve serçe parmaklarının yüzeyleri aşınmıştır. Yayı tutan eli ise yğzeyden tamamen kopmuştur. Tanrıçanın sağ ayağı elbisenin altından görünmektedir ve tüm parmakları tamdır. Sol ayağın kendisi ve bastığı çıkıntı aşınmıştır. Figürün sağ bacağı taşıyıcı, sol bacağı diğerinden oldukça uzak ve arkaya çekilmiştir.

asklep.doc

listno 60

ASKLEPIOS HEYKELCİĞİ

Antalya Müze Env. No.4.31.74

Kazı Env. No.74.5

Negatif No.76-50/D11 79-50/D12

Nymphaeum-F3 önünde bulunmuştur.

Yük.0.14 m.

Gen.0.17 m.

Der. 0.8 m

İnce gözenekli beyaz mermerden yapılmış heykelcik, boyundan karın bölgesine kadar tek parça halinde bulunmuş bir fragmandır. Heykelin başı boynuyla birlikte eksiktir. Sağ kol dirsekten aşağı uzanır, bilek ve el yoktur. Sol kolu giysisinin altında kalmıştır ve eli bulunmamaktadır. Gövdenin alt kısmı yoktur. Bu denli ufak bir torso olmasına rağmen, daha önce incelediğimiz Perge'de bulunmuş üç Asklepios heykelinde de görülen tipik sağlık tanrısı giysisiyle, fragman hemen tanınabilmektedir: göğsü açıkta bırakarak, bel hizasından kola dolanan himationuyla bir Asklepios heykeli. Yüzeyi oldukça aşınmış olan heykelin, arkasının özensiz işlendiği görülmektedir.

athbas1.doc

listno 3

ATHENA BAĞI

Antalya Müzesi Env. No. ???

Kazı Env. No. 81.11

Negatif No. 81.41/5 81.41/9 81.42/18

Hamam Kazısyı sırasında Kladius Peison Galerisinde bulunmuştur.

Yük. 18 cm

Gen. 12 cm

Der. 21 cm

İnce gözenekli beyaz mermer malzeme kullanılarak yapılmış bağ boyunla beraber koruna gelmiştir. Sorguç ve sorgucun altında bulunan sfingsin önemli bir kısmı kırılmıştır. Miðferin sağ kenarında ki kırık dýbýnda bağ iyi durumdadır. Sol bağ ve alýn ayný tarafýnda burnun tepesinde apýnmalar vardır. Burnun üzerinde iki bağ arasında bir çatlak bulunmaktadır. Sol bağın üstünde ince bir birikinti tabakası oluşmuştur. Athena korinth tarzý bir miðferle betimlenmiştir. Miðferin siperliðinde gözler ve burun belirtilmiş ve gözlerin altında antitetik durumda iki koç baýý profilden gösterilmiştir. tepe kısmında bir sfenk yer almaktadır. Ön ayaklarını öne uzatıp arka ayaklarını altına alarak oturur durumda gösterilen sfenksin üzerinde yükselen sorguçun sadece küçük bir kısmı kalmıştır. Ortadan ikiye ayrılarak arkaya doğru taranmış saçlar alný üçgen biçiminde çevreler ve sadece kulak memelerini açıkta bırakarak kulakların üzerinden, boynun iki yanından aþaðýya doğru uzanır. Kaþlar ince ve kavilidir. Plastik olarak iþlenmiş gözbebekleri yukarıya bakmaktadır. Brun grek tarzýna uygun olarak, alýn çizgisini girintisiz olarak sürdürür. Burun kanatları belirtilmiş ve ađýz küçük ancak çok güzel þekillendirilmiştir. Yüz ince, oval þekliyle tanrıçayı narin bir þekilde betimlemektedir. Bağ sert bir þekilde sola çevrilmiştir. Tanrıçanın sağ elinde miðfer tuttuðu, miðferindeki büyükçe kuntello kalýntýsýndan anlaşılmaktadır.

athbas2.doc

listno 4

ATHENA BAŞI

Antalya Müze Env. No. 3202

Kazý Env. No. 67.1

Negatif No. 79-51/C12 79-51/D14 79-51/D

Sutunlu Caddede (Ja), 45. postament hizasýnda bulunmuřtur.

Yük. 0.9 m.

Gen. 0.10 m.

Oldukça abýnmýř durumdaki bař, orta gözenekli beyaz mermer malzemedden yapýlmýřtır. Bařýndaki miřferden Athena olarak tanımladýđýmýř figürü boynu çene hizasýndan kýrylmýřtır. Saçları miřferinin altýndan iri dalgalar halinde uzanýp yüzünü çevrelemekte ve sađ tarafta kalan kýsmýndan anlaýýlan boyuna dođru uzanmaktadır. Yüzde özellikle kařlar, burun ve ađýz abýnmýřtır. Göz kapaklarınýn plastik olarak iřlendiđi, buna karřýlýk göz bebeklerinin belirtilmediđi gözlenmektedir. Bařýn sađ arka tarafýnda, miřferin üzerindeki kuntellodan tanrıçanın mýzrađýnýn bařýna kadar uzandýđý düřünülebilir.

athena1.doc

ph3

listno 2

ATHENA (ATHENA VELLETRŐ VARŐANTI)

Antalya Müzesi Env. No.1.22.82

Lev.

Kazý Env. No. 82.129

Neg.82.31.16

1982 yýlnda Güney Hamam'ın kazýsý

82.33.4

sýrasýnda VIII No.lu mekanda batý duvarýndaki

82.32.10

kuzey çörtinin doğusunda bulunmuştur (1).

82.33.6

Őnce gözenekli beyaz mermerden yapýlmýřtır.

82.33.10

Yük. 1.720 m, Plinthli 1.840 m,

yük. saç dibi - çene 0.150 m, gen. 0.180 m,

plinth gen. önde 0.615 m, arkada 0.740 m, der.0.38 m.

Heykel diz altı hizasından yatay şekilde ikiye bölünmüş durumda ele geçmiştir. Parçalar kırık kırık ayağundan yapılarak, heykel kolaylıkla ayağa kaldırılabilir. Biri plinthin sağ tarafına, diğeri sorgucun sol tarafına ait iki parça da yerlerine yapılmıştır. Sağ kolun ayağı kısmı ve onu vücuda bağlayan destek kırık halde ele geçmiştir. Parçalar sorunsuz yerlerine yerleştirilmiştir. Elleri ve ellerinde tuttuğu nesnelere dikkatle heykel çok iyi durumda ele geçmiştir. Burnun sol tarafında bir bölüm kırıktır. alt dudakın solunda ve sol üst göz kapağının ortasında çentikler vardır. Miğfer sorgucunun ön orta bölümünde bir parça eksiktir. Heykel buluntu yerinden anlaşılacağı gibi niçinde durduğundan arkasında incelik itinasız ve kabadır.

Başında miğferi ve göğsünde Medusa başı aegisi ile heykelimiz tanrıça Athena'yı tasvir etmektedir. Tanrıça yarım kollu, göğüs altından bir kuşakla sıklı uzun bir khiton giymektedir. Giysinin kolu, sağ tarafta görüldüğü gibi yukardan ayağı düzmelidir. Sol omuzdan arkaya atılan himation önce omuzu, dirseğe kadar kolu ve aegisin az bir bölümünü örter. Sağ dirsek hizasından öne alınan giysi, vücudun ayağı kısmını kapatır. Genişçe bir kuşak görünümündeki kenar kısmı rulosundan kurtulan bir bölüm, himationun üzerine, ucunda ufak bir püskül bulunan üçgen bir önlük gibi sarkmaktadır. Himation altından görünen khitonun dikkatle kalan etek kısmı, zengin kıvrımlarla plinthin üzerine iner. Sağ ayağın üzerinde khitonun eteği ters kıvrılarak, ayağın büyük bir kısmını dikkatle bırakır.

Tanrıçanın ayağında tokyo türünden sandallar vardır. Yan derisinden pullu aegis oldukça geniş ve uzundur. Göğüsün ortasında saçlar dağınık vaziyette iki yana uzanan kanatlı Medusa başı bulunmaktadır. Aegis kenarlarının kıvrılan yılanlar sınırlanmıştır.

Vücut ayağının sol bacak tarafından yapılmaktadır. Giysi kısmı sistemi ile hareketi belirtilmiş olan sağ serbest bacak ise dizden bükük olarak geri çekilmiştir. Hafif dirsekten bükük olarak ayağı doğru uzanmakta olan sol kol, bilek hizasından kalınca bir destek ile vücuda bağlanmıştır. Kolun pozisyonu ve plinth üzerinde kaidesi kalınca paye bize bir önce incelediğimiz Athena torsosunu (Liste no.1) anımsatır. Orada olduğu gibi, Athena'nın şimdi mevcut olmayan sol eliyle payeye dayalı bir kalkanı tuttuğunu gözümüzün önünde kolaylıkla canlandırabiliriz. Giysi üzerinde görülen destek kalınca kalkana ait olmalıdır. Sağ kol da dirsekten bükük olarak öne uzatılmış pozisyonu ile yine bir önce incelediğimiz Athena Parthenos'u anımsatır. Burada da kolun ayağı kısmı yukarı dönüktür. Bilek ile vücut arasındaki kalın desteğin durumu da, elde ayağınca bir nesne taşıdığına işaret eder. Aynı halde tanrıçanın şimdi mevcut olmayan, yukarı dönük elinde atribülerinde Nike veya Baykuş bulunduğunu söyleyebiliriz.

Tanrıçanın Korinth tarzında ve uzun sorguçlu mişferi, saçların bir kısmının, alın üzerinde, kıkaklarda ve arkada açkta bırakır. Ortadan ayrık saçlar, rulo halinde, iki yandan yüzü çerçeveleyerek ve kulaklar kısmen açkta bırakarak enseye doğru uzanır. Örgü halinde toplanan ucu ise sorgucun altında kalır. Mişfer tüm detaylar ile itinalı işlenmiştir. Sorguç önce dik tarak şeklinde, sonra dalgalanan at kuyruğu gibi tasvir edilmiştir. Mişferin vizörü (yüzlüğü) göz oyukları ve burun çukurluğu ile belirtilmiş, yanlarda başa geçirmek için kullanılan deriden kulplar gösterilmiştir. Saç dalgaları, matkapla açılmış irili ufaklı kanallarla belirtilmiştir.

Kaklar ince uzun kavisli, gözler iri, kalınca üst gözkapaklar inik olup, plastik imlenmiş gözbebeklerini kısmen örter. Burun alın çizgisini girintisiz devam ettirir, geniş sırtlıdır. ağız küçük, dudaklar hafif aralıktır. Yanaklar dolgunca, çene küçük ve güzel biçimlidir. Tümüyle yüz, genç görünümlüdür.

Heykelimiz, Pheidias'ın Athena Parthenos'undan sonra, tanrıçanın klasik çağda yapılmış en önemli tasvirlerinden biri olarak bilinen Athena Velletri tipine girer. Tip adının 1797'da Roma ile Kori arasında antik ismi "Velitrae" olan Velletri'de bulunmuş, Louvre'da saklanan, çok iyi korunmuş kolossal (3.08 m.) replikten alınmıştır (2). Bu yapıyla heykelimizi karşılaştırdığımızda, aynı tipe girdiklerinde kuşku bırakmayacak benzerliğe rağmen aralarındaki bazı farklar derhal göze çarpar. Paris repliğini yapan kopist orijinale sadık kalmıştır. Heykel mermerden olmasına rağmen, orijinalin bronzdan olduğunu (3) açığa vuran üslup gösterir. Bu nitelik özellikle saçların, göz kapaklarının, dudakların ve himationun altında kalan peplosun etek kıvrımlarının şekillendirilmesinde kendini gösterir. Perge heykelinde şekiller sert ve keskin dildir ta imçiliği orijinalin bronz niteliğine egemen gelmiştir. Giysi bakımından da iki yapıt arasında fark vardır. Heykelimizde tanrıça Peplos yerine khitonlu gösterilmiştir. Yılanlardan kuşağın yerini alan normal kuşak ise heykelimizde hemen göğüslerin altından başlanmıştır. Paris repliğinde ensiz yaka görünümündeki aegis, geniş ve uzun olup, göğüsü tamamen örter. Medusa başı da küçük brok şeklinde dildir, normal gösterilmiştir. Himationun üçgen sarkıntısı daha kısa, köşesi yuvarlatılmış olup üzerindeki kıvrım sistemi de deşiktir. Paris örneğinde sol dirsek hizasından itibaren şeklinde yüzeyi kaplayan kıvrımların yerini dikey, çatallanan, diyagonal ve kavisli kıvrımlar almıştır. Bu bakımdan diğer replikler de az çok birbirlerinden farklıdır. Yale University Art Gallery repliğinde (4), önlük şeklinde sarkan kısım hem çok küçüktür, hem de kenar kıvrım rulosundan belirgin bir şekilde ayrılmamıştır.

Himationun diğer kıvrım sistemi de benzerdir. Ancak Perge Heykelinde sağ bacak üzerinde azalmış kıvrımlar dizin bükük durumunu vurgular şekilde imlenmiştir. Himationun altında kalan khiton etek kıvrımları Paris ve diğer repliklerde, özellikle orijinalin bronz niteliğini en fazla belirten Konservatörler Sarayı repliğinde (5) dikey, paralel, sert ve monoton görünümlüdür. Perge heykelinde bu kıvrımlar serbest ve

hareketlidir. Paris repliğinde de, tanrıçanın öne doğru uzanan sol elinde, Nike veya Baykuş tuttuğu kabul edilmektedir.

Perge Heykelinde ise tanrıçanın sol eliyle payeye dayalı bir kalkanın tuttuğunu saptadık. Paris repliğinin sağ elinde genellikle mızrak tuttuğu kabul edilmektedir. Perge heykelinde, tanrıçanın bu elinde Nike veya Baykuş tuttuğu kanıdır. Bu durumu ile heykelimiz Athena Parthenos heykeli ile de yakınlık gösterir. Paris repliğinde ve ele geçen çok sayıda başka repliklerinde (6), miğfer sorguçsuzdur. Perge heykelinde ise sorguç büyük bir özenle işlenmiştir. Bronzdan orijinal eser ile kabartma (7) ve sikkeler (8) üzerindeki tasvirlerinde kanıtlanabilir gibi, miğfer sorguçlu idi. Atinalılar ile Samosluların anlaşmasını gösteren belge kabartması üzerinde, iki devletin tanrıçaları Athena ile Hera el sıkışmaktadır. Kabartma 5. yüzyılın son 5 yılına aittir. Athena Velletri tipinde tasvir edilmiş olan tanrıçanın sorguçlu miğferi attik tarzındadır. Münih, Basel ve Venedik repliklerinde (9), miğferin tepesinde kenar yılan bezemeli büyük delik ve metal takoz, bronzdan sorguç yerleştirmeyle ilintilidir. Diğer mermer başka repliklerinde sorguç bulunduğunu kanıtlayan bir iz yoktur. Yalnız tam replik olmaktan çok variant olarak görebileceğimiz Wörlitz (10), Londra (11) ve Budapeşte (12)'de bulunan bronzdan küçük heykelciklerin sorguçlu miğferleri de attik tarzındadır. Kopistler, kolay kırılabileceğinden, miğferi veya heykelin durduğu yer, sorgucun görünmesine imkan tanımadığından, sorguçtan vazgeçmiş olmalıdır.

Heykelimizin başka bronz işçilik niteliği gösteren sert ve keskin hatlı Paris repliğinden çok, yumuşak şekillendirilmiş repliklerle benzerlik gösterir. Eserimizi, yüzeyi birikinti tabakası ile kaplanmış olması nedeniyle Ostia Bağı (13) ile karşılaştırabiliriz. Diğer repliklerin çoğunda başka sola çevrilmiştir; Ostia bağı ise Perge heykelinde olduğu gibi hafif sağa çevrilmiştir. Yüz biçimi, alın, kaşlar, burun, dudaklar ve çenenin şekillendirilmesi iki yapıta birbirine benzemektedir. Gözlerin şeklindeki deyişlilik Perge heykelini yapan kopistin çağın üslubuna uymasından kaynaklanmıştır. İki yapıtın diğer repliklerde bulunmayan bir özelliğide, miğferin yanlarında başka geçirmek için kullanılan deri kulpların bulunmasıdır. Ostia Müzesinde bulunan diğer bir başka (14), özellikle iyi korunmuş yüzeyi ile karşılaştırmaya daha uygundur. Yüzün dolgun şekli, küçük ve uçları deliklerle belirtilmiş ağız, kalınca alt dudaktan sonra bir girintiyi izleyen küçük çene, ağız çevresinde detayın plastik ve hareketli bir şekilde belirtilmiş olması, iki yapıtın birbirine yaklaşılan özelliklerdir. Ayrıca tanrıçanın genç görünümü ve yüzündeki sevimli ifade de benzerliği vurgular.

Aralarında göze çarpan bir fark Ostia bağında saçların alnı üçgen sınırlandırmasıdır. Perge bağında, bir önce karşılaştığımız Ostia bağında da olduğu gibi, saçlar alnı pek az kavisli bir hatla sınırlandırır. Perge heykelinin başının iyi korunmuş ve sanat açısından üstün kaliteli Basel repliği (15) ile de karşılaştırabiliriz. Aralarında göze çarpan

esas fark, kopyalar›n yap›l› tarihlerinin üslup ak›mlar›ndan kaynaklanmaktadır. Basel ba››n›, Berger, Traian devri sonu veya Hadrian dönemi ba››lar›na tarihlenmektedir. Bu ba››ta Hadrian klassizm üslubu egemendir. Perge heykelini yapan kopist, devrinin geç Antoninuslar üslubuna tamamen ba››l› kalm›ktır. Aralar›nda fizyonomi benzerliğine rağmen, Basel ba›› göz kapaklar›n›n, ka››lar›n ve saçlar›n ikleniinde fazla sert olmamakla beraber orijinalin bronz karakterini yansıtmaktadır. Perge heykelinde geç Antoninuslar üslubunu en belirgin yansıtan gözler, yap›ta yabancı bir karakter vermiştir. Dudaklar›n Basel ba››na göre daha fazla aralık olması, yap›t›n Hellenistik dönemde (M.Ö.120) Eubolides tarafından yapılm› serbest kopyas›n› hatırlatır(16).

Diğer repliklerle karşılaştırarak yaptığımız inceleme sonucu heykelimizin Athena Velletri tipine girmekle beraber, bazı noktalarda orijinalinden farklı olduğunu gördük. Hellenistik üsluba mal edebileceğimiz bu detaylıkların, yukarıda da belirttiğimiz gibi, tamamen çağın sanat akımında çalışan kopist tarafından yapılm› olduğunu düşünülemez. aratırmalar, Athena Velletri tipinin orijinalinin yapıldığı tarihten itibaren kopyalanmaya başlandı ortaya koymuştur. Atina Milli Müzesinde bulunan heykelcik çapındaki torso, orijinalin yapıldığı tarihe girmektedir. Hellenistik dönemde M.Ö.2.-1. yüzyıllarda, klasik yapıtlar›n kopyalar›n›n yapıldığı bir önce incelediğimiz Athena heykelinde (Liste no.1) görmüştük. Hellenistik dönem kopisti burada da orijinali örnek olarak alm›, ancak Hellenistik üslupta çalışmıştır.

Korunagelmiş çok sayıda replik ve variantlar yap›t›n önemini dile getirir. eimdiye kadar yapılan replik listelerinden en kabarcık say›y› Mathiopoulos(17) ve E.B. Harrison(18) listelerinde buluyoruz. İki listeyi karşılaştıracak olursak Harrison'un listesinde yer alan No.3-Yale University Art Gallery torsosu; No.13-Ostia ba››, No.16-Ephesos ba›› fragmanı (Berger tarafından keşfedilmiştir), No.18-Atina Agoras› S.2054 boyun ile bel aras›na ait heykelcik fragmanı, No.23-Basel Antiken Museum ba››, Mathiopoulos'un listesinde eksiktir. Buna karşılık Mathiopoulos'un listesinde yer alan son üç küçük bronz heykelcik(Wörlitz, British ve Budapeşte), E.B. Harrison listesinde yer almamıştır. Bunlar› Harrison'un listesine ilave edersek replik say›s› 24'den 27'e yükselir. Bu listede Ostia repliklerinden biri yer almıştır. İkinci Ostia ba››yla (19), Perge heykelini de ilave edersek replik say›s› 29'u bulur.

Louvre repliği eimdiye kadar ba›› ile korunagelmiş tek örnekti. Ebadca hemen hemen aynı olan Museo Nuovo Capitolini(20), torsosuna(yük.2.58m.) Louvre replisinin ba››n›n alç›dan mulaj› oturtulmuştur. Bu replik özellikle peplos kıvrım üslubu bakım›ndan orijinali daha iyi yansıtmaktadır. Yale University Art Gallery torsosu da(21), 2.59 m. yüksekliği ile kolossal bir heykeldir. Diğer torso replikleri heykelciklere aittir. Perge heykeli doğayal ölçüleri ve ba››yla koruna gelmiş olmasıyla önemlidir. Ancak orijinalin, Hellenistik dönemde yapılm› variant›na dayandığı için, Furtwängler'den(22) bu yana süregelen

sorunlara, bir çözüm getirmekten uzaktır. Esas sorunların başında orijinalin hangi tarihte ve kimin tarafından yapıldığı gelmektedir. Orijinalin yapıldığı tarihi olarak ileri sürülen tarihler M.Ö.440-400 yılları arasında oynamaktadır.

Eserde uygun klasik üslup niteliği görenler:

Furtwängler (M.Ö.430), E. Pfuhl(23) (M.Ö.430), Mustilli (M.Ö.430), Blümel (M.Ö.430), V.H. Poulson (24) (M.Ö.430), Orlandini (25) (M.Ö.435-430), H. Stuart Jones (M.Ö.430), Lippold (M.Ö.430), v. Steuben (25) (M.Ö.430-420), Karousou (M.Ö.429'dan az sonra), Kabus-Jahn (28) (M.Ö.420), E. Berger (M.Ö.425'den önce olamaz), Vierneisel-Schlörb (M.Ö. 430), Harrison (M.Ö.421/20,418/17), Landwehr (M.Ö.420'den sonra) tarihlemekte; ayrıca geç klasik üslup niteliği görenler: Susserott(29), Longlotz(30), T.Dohrn(31), W.Fuchs, E.Mathiopoulos, Alscher ise orijinali M.Ö.5. yüzyılın sonuna,400 senelerine tarihlemektedir. Orijinali M.Ö.430 yıllarına tarihlenenler yaratıcı olarak Kresilas'ı görmektedirler. Harrison'un(32) orijinali Alkemenes'e mal etmesi Vierneisel(33), Brommer(34) ve Landwehr(35) tarafından, haklı olarak, itiraza uğramıştır. Perge heykeli Hellenistik çağda yapılmış serbest bir kopyaya dayandığından bu problemlere sık tutacak durumda değildir. Baiae alçı kalıpların bu ve diğer sorunları, örneğin: Tanrıçanın sol elinde ne tuttuğunu (Nike, Baykuş veya Harrison'un kabul ettiği gibi, tabak) aydınlatmayı bekleniyordu. Landwehr, Baiae alçı fragmanları arasında Athena Velletri heykeli ile ancak 11 fragman saptayabilmektedir. Bunlardan çıkardığı sonuçlar, orijinalin genellikle kabul edildiği gibi bronzdan ve kolossal olduğunu ortaya koymuştur.

Ayrıca heykelin en ince ayrıntılarına varıncaya kadar büyük bir özenle incelendiği saptanmıştır. Aegis fragmanları Münih ve Paris repliklerinde orijinale sadık kalındığı kanıtlanmıştır. Tipoloji bakımından aegis ve Medusa başına, ayak fragmanının üslubuna göre Landwehr orijinali M.Ö. 420'den sonraya tarihler. Böylece Baiae alçı kalıplarından beklediğimiz sonuçları elde etmiş olmayız.

DİŞNOTLAR:

1. J. šnan, V. Kaz› Sonuçlar› Toplant›s› (1983) 201 No.1 Res.15.

2. BrBr. 68; Lippold, Handb 173 Lev.62, 3; W. Fuchs, Die Skulpturen der Griechen 211 vd. Res.227; Heykel ve tip hakk›nda son 15 y›ld›r bir hayli yay›n yap›lm›□tr. Eski yay›nlar için bk. E. Mathiopoulos, Zur Typologie der Göttin Athena im 5. Jahrhundert v. Chr. (Diss. Bonn 1968) 121 vdd. dipnot 1; G.B. Waywell, BSR 66, 1971, 376, 380 (Replik listesi) 265 vdd. ve 411 vdd.; F. Brommer, Hephaistos (1978) 82 ve dipnot 34; B. Vierneisel-Schlörb, Glyptothek München Katalog der Skulpturen Band III Klassische Skulpturen des 5.und 4. Jahrhunderts v. Chr (1979) 136 vdd. s. 143'de geni□ apta bibliyografya verilmi□tir. Alscher, Griechische Plastik II, 2 (1982) 221 vdd. Res.41a-c; Christa Landwehr, Die Antiken Gipsabgüsse aus Baiae, Griechische Bronzestatuen in Abgüssen Römischer Zeut (1985), 76 vdd.

3. Baiae'da bulunan bronz kal›plar orijinalin bronzdan olduYunu kesinlikle kan›tlam›□tr; Landwehr a.g.e. 87.

4. S. Howard, Bull. Los Angeles Country Museum of Art 17, 1965, 9 vdd. Res.7; E.B. Harrison AJA 81, 1977, 176 No.3 Res.10-11.

5. H. Stuart Jones, Pal. Cons. 224, No.23, Lev.85; E. Mathiopoulos, a.g.e., 144 vd. Alç›dan onar›lm›□ k›s›mlar ar›nd›ktan sonra çekilmi□ fotoYraflar DAI Roma Neg. 69. 2155-69. 2160; E.B. Harrison, a.g.e. 177 No.22.

6. Çe□itli müzelerde büst halinde sergilenen Athena Velletri ba□lar› asl›nda heykellere aittir. Münih büstü de Wolters'in aç›klad›Y› gibi (E. Schmidt JdI 47, 1932, 276 dipnot2) heykelden yontularak elde edilmi□tir. Mathiopoulos a.g.e. 133. Vierneisel-Schlörb, a.g.e. 136; Berger, a.g.e., 132; Landwehr, a.g.e., 77 dipnot 365. Münih büstü ile eskiden Lansdowne koleksiyonuna ait bir ara Los Angeles Country Museum of Art'de □imdi ise J.P. Getty Müzesinde bulunan büstün 18. yy'da heykel parçalar›ndan yap›ld›klar› kan›s›ndad›rlar.

7. Süsserott, 31 vd. 131; Speier, RM 47, 1932, 28 vd. 91 Lev.13,2; Lippold Handb. 198 Lev. 73,3; BrBr. 475; M.S.Brouskari, The Acropolis Museum (1974) No.1333.

8. F. Imhoof - Blummer- Gardner, A Numismac Commentary on Pausanias 133 Lev. Z No.XXII; E.H. Waddington, Babelon, Th.Reinach, Recueil general des Monnaies Grecques d'Asie Mineur I(1925) 174 Lev.XIX, 20.
9. Münih repliŸi: Vierneisel-Schlörb, a.g.e., 136, Basel repliŸi, E. Berger, Antike Kunst 17 (1974) 131 vdd. Lev.33-35; Venedik RepliŸi: EA 2632-2633. E. Pfuhl JdI 41, 1926, 17 dipnot 4.a.g.e., 177 vd. No.23.
10. AA 1923, 38 Res.5-6; RA 1929 334, 6; E. Mathiopoulos, a.g.e.145 vd.
11. Reinach, RS III 84, 3; B. Walters Catalogue of Bronzes 187 Lev. 29 No.1042.
12. Reinach, RS V 123, 4.
13. G. Calza, L'antiquarium di Ostia (1936) 62, No.76; R. Calza,Museo Ostiense (1947) 23 No.111; R. Calza-M. Floriani Squarciapino, Museo Ostiense (1962) 30 No.1; Helbig 4 IV, 23, No.3013, v. Steuben; E.B. Harrison, a.g.e., 177 No.13, Calza'da kolossal baŸn ebad› bildirilmediŸinden söz eder, v. Steuben baŸn yük. 0.38 m. vermektedir. DAI Roma Neg. 38.3155; 38, 3156.
14. Calza-Squarciapino, a.g.e., 34 No.15; Helbig 4 IV, 35, v. Steuben; Becati Art› Figurative I (1945) 33 Lev.12b; DAI Roma Neg. 38. 3159-38. 3162.
15. E. Berger, a.g.e., Lev.33-35,3; E.B. Harrison, a.g.e., 177 vd.No.23.
16. S. Karusu, Archäologisches National Museum, Antike Skulpturen (1969) 179; Bieber, Hell Age, 158 Res.669; Berger, a.g.e., 134; Virneisel-Schlörb, a.g.e., 138.
17. Mathiopoulos, a.g.e. 121 vd. Tipe giren 22 yap›› numaraland›rmadan arka arkaya incelemektedir.
18. E.B. Harrison, a.g.e., Apendik 175 vdd. Replik listesi 24 yap›› kapsar.
19. Helbig 4 IV, 35 No.3026, v. Steuben.
20. Mustilli, 120 No.8 Lev.77, 292; Lippold, Handb. 173 Lev.62,3;Mathiopoulos, a.g.e., 129 vdd; v. Steuben, Helbig 4 II, 1773;E.B. Harrison, a.g.e. 176 No.2 Res.9; Vierneisel-Schlörb,a.g.e., 137.

21. S. Howard, Los Angeles Country Museum of Art Bulletin 17, 1965, 13 No.1; E.B. Harrison, a.g.e., 176 No.3, Res.10-11.
22. Furtwängler MW 303 vdd.
23. E. Phüfl, JdI 41, 1926, 17 vdd.
24. V.H. Poulson, From the Collection of the Ny Carlsberg Glyptothek (1942) 78-80.
25. P. Orlandini, Mem Acc Linc. Ser VIII. Cild 4. 1952, 322 vdd.
26. Helbig 4 II, 646 vd. v. Steuben.
27. F. Hiller, Formgeschichtlicher Untersuchungen, 27.
28. Kabus-Jahn, Antik Plastik XI, 1972, 19.
29. Süsseraft, 131 vdd. 134, 140.
30. E. Langlotz, JdI 61/2, 1946/1, 110 dipnot 1.
31. T. Dohrn, Attische Plastik, 62 Lev. Ic.
32. Harrison, AJA 81, 1977, 137 vdd.
33. Vierneisel-Schlörb, a.g.e., 142 vd. Nachtrag.
34. F. Brommer, Hephaistos (1978) 82 ve dipnot 34.
35. Lendwehr, a.g.e., 88 dipnot 418.

athena2.doc

ph5

listno 1

ATHENA TORSOSU (ATHENA PARTHENOS)

Antalya Müzesi Env. No. 2.22.82	Lev.
Kazı Env. No. 82.13	Neg.82.30/6
1980 yılında Güney Hamamı VIII No.lu	82.30/16
mekânında güney duvarı önündeki ikinci payenin	82.31/4
batısında havuzun üst düzeyinde bulunmuştur (1).	82.31/10
önce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.	82.31/6
Yük. 1.84 m, plinth 0.11 m, plinth gen. 0.32 m, heykel gen. 0.88 m, sorguç uz.	

Torso ile birlikte heykelle ait irili ufaklı 13 parça ele geçmiştir. 11 parça birbirleriyle ve torso ile kırık kırığa uyumluştur. Miğferin sorgucuna ait iki parça ancak birbirleriyle eklenebilmiştir.

Sol kolun kalan kısmına dirseğe kadar bir parça, dirsek ile bilek arasına ikinci parça ve üçüncü parça olarak el eklenerek kol tümlenir.

Kırık kırığa uyan 4 parça halinde ele geçen kalkan ufak bir bölümü dışında tümlenebilmiştir. Kalkanın sol yarısına ait büyük parça sol elin dört parmağın da kapsamaktadır. Aşağıda kenarına ait bir bölümü dayalı olduğu payenin üzerinde kalmıştır. Bu parça ile de kırık kırığa uyan 4 parça halinde ele geçen kalkan yerine yerleştirilmiştir. Sağ kolun dirsek ve aşağısına ait 4 parça birleştirilerek kol bileğe kadar tümlenmiştir. Bilekte açılmış yuvarlak deliğe ve dıştan açılmış kenet yuvasına ve biraz yukarısında karışıklı iki deliğe göre eksik el ayrı parçadan işlenmiştir. Heykel, baş, sağ eli, sol elinin işaret ve baş parmaklarının bir bölümü dışında tüm olarak ele geçmiştir. Arkada aşağıda bir bölüm gelişi güzel yontulmuştur. Bu işleme heykeli önünde durduğu duvara yaklaşmak için yapılmış izlenimini vermektedir. Zaten heykelin arkasının kaba işçilikte bırakılmış olması arkasının görünmediğine işaret eder. Sol köşeye yakın delik herhalde heykeli duvara raptetmeye yardımcıydı.

Athena hemen göğüslerin altından kuyukla sıkılmış kalın kumaştan bir peplos giymiştir. Peplosun etekleri plinth üzerine kadar inmektedir. Sandallı ayakların yalnız parmakları dışarıda kalmıştır. Pullu ve kenarları kırılan küçük yılanlarla bezemeli aegis tüm göğüsü örter. Arkada işekli belirtilmiş aegisin üzeri

tanrıçanın saçları ile tamamen örtülüdür. Apoxyomenos sol tarafta kemerin üzerine biraz daha fazla çekildiğinden hem kolpos biraz daha fazla dökümlü hem de apoxyomenos eteği bu yanda biraz yukarı çekilmiştir. Tanrıya sağ bacak dikey konumları altında kaybolmuştur.

Sol serbest bacak dizden bükük olarak hafif geri çekik ve ayak burnu ile yere basmaktadır. Peplos konumları bacağın plastik ekilerini ve hareketini belirtecek şekilde incelenmiştir. Kol bilek hizasında bir destekle vücuda bağlıdır. Sol kol dirsekten hafif bükük olarak aşağıya uzanmakta olup, tanrıça yukarıdan profilli küçük bir payeye dayalı yuvarlak kalkanın kenarını tutmaktadır. Sağ kol dirsekten hafif bükük olarak öne doğru uzatılmıştır. Kolun durumu avucun yukarı dönük olduğuna işaret eder. Kolun bu durumuna göre tanrıça elinde mızrak tutmuş olamaz. Zaten figürün bu yanda mızrağın vücutla bağlantıyan bir destek kalıntısı bulunmadığı gibi plinthin kenarına kadar inen peplos eteklerinden dolayı plinthin durumu da mızrağın bulunmasına müsait değildir. Tanrıçanın ayrı parçadan incelenen bu elinde atribütlerinden birini tuttuğunu söyleyebiliriz. Genellikle ayrı parçadan incelenen eli tutturmak için bir delik yeterlidir. Burada ayrıca bir kanal yuvasının ve iki deliğin daha bulunması elde tutulan atribüt ile ilgili olmalıdır. Ayrıca bilekle vücudun kalınca bir destekle bağlantılı olması bu fikrimizi desteklemektedir. Heykelin başı konumları olmakla beraber boynun kalan kısmından başın hafif sağa çevrilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

İki parça halinde ele geçen sorguç aynı zamanda üzerine oturduğu Sphinksin de bir bölümünü kapsamaktadır. Bu da bize tanrıçanın miyferinin attik tarzında olduğunu gösterir.

Heykelimiz duruş motifi giysi konum sistemi ile antik dönemin en ünlü Athena tasviri, Pheidias'ın altın fildişinden yapıldığı (2) anımsatır. Yapılan çok sayıda kopyalar arasında orijinali en iyi tanrı Varvakion heykeltıraşı 1.045 m. yüksekliği ile 12 m. ebadındaki orijinalin ihtiyacı tam olarak yansıtması olanaklıdır. Bununla beraber kopist küçük eserinde kolossal orijinali mümkün olduğu kadar çok ayrıntılar ile göstermeye çalışmıştır. Schuchhardt'ın Antike Plastik 2'de yayınladığı üstün kaliteli çeşitli cephe ve detay fotoğrafları eseri bize çok iyi tanıtmaktadır. Heykelimizi bu eserle karşılaştıracak olursak,

aralarındaki benzerliğin aynı orijinale dayandıklarında kuşku bırakmayacak kadar büyük olduğunu görürüz.

şkisi de uzun apoxyomenos kuşakla sıklıkla kalın kumaştan attik peplosu giymiştir. Peplosun açık tarafı iki figürde de sağ yanda olup, 5. yüzyıla özgü tipik kenar kıvrımları da büyük benzerlik gösterir. Varvakion heykeliğinde kuşak iki yandan oluşmakta, Perge torsosunda ise normal kuşak orada olduğu gibi belde deşil, göğüslerin hemen altından bağlanmıştır. Peplos kıvrım sistemi benzemekle beraber, üslup bakımından farklıdır. Perge torsosunda kuşakla aegis arasında apoxyomenos'un dar alanında Varvakion heykeliğinde görülen zengin kıvrımlar ve dökümlü kolpos minimuma inmiştir. Apoxyomenos'un eteğini Varvakion repliğinde soldan sağa doğru hafif meyil ile alçak kıvrır. Perge torsosunda meyil hem ayrı yönde, hem de serttir. Peplosun dikey kıvrımları da üslup bakımından iki eserde farklıdır. Varvakion repliğinde bu kıvrımlar orijinale sadık bir şekilde birbirlerine paralel ve dikeydir. Perge torsosunda ise esas kıvrım sistemine uygun olmakla beraber bu kıvrımlar daha serbest ve hareketlidir. Bazen kıvrımlar yukarıdan başlayıp aşağıya kadar devam etmeyip çeşitli uzunluklarda kesilmiştir. Serbest bacak üzerindeki kıvrımlar da farklıdır. Varvakion repliğinde dizden aşağıya inen geniş dikey kıvrım Bergama (3) ve diğer bazı repliklerde de olduğu gibi, burada da yoktur. Dizin iç tarafından ayağın üzerine doğru dönük şekilde kıvrımlar uzanır. Bacakların üzerinde Peplos yüzeyi kavisli veya kırılan kıvrımlarla canlandırılmıştır.

Omuz ve göğüsü örten etrafı kırılan yollarla çevrili aegisin ve broş şeklindeki Medusa'nın şekli de benzer. Yalnız yaka kesimi Varvakion ve genellikle diğer repliklerde (örneğin, Antiochos (4), Villa Borghese (5), Prado (6)) olduğu gibi "V" şeklinde olmayıp Bergama repliğinde (7) olduğu gibi, yuvaraktır. Perge repliğinde Medusa başı bezemeli broş ile kavuşturulmuş aegisin uçları ayrıktır. Bu hususta heykelimiz Varvakion repliğinden ayrılmakla beraber diğer repliklerle yakınlık gösterir. Varvakion ve diğer repliklerde iki yandan uzun saç bukleleri aegisin üzerine inmektedir. Eserimizde Bergama repliğinde olduğu gibi bukleler gösterilmemiştir. Heykelimiz arkadaki geniş şekilde aegis üzerine inen saçları ile Varvakion ve diğer repliklerden farklı olup Athena "Castro Praetorio" (8) ile benzerlik gösterir.

Elimize geçen sorguç fragman›ndan heykelimizin miŸferinin attika tarz› olduŸunu ve sorgucun sphinks üzerine oturduŸunu söyliyebiliriz. Varvakion heykelciŸinde olduŸu gibi, pegasoslar üzerine oturan yan sorgular›n bulunup bulunmad›Ÿ›n› kesin bilmiyoruz. Ancak kopist Varvakionun sanatkâr› gibi eserinde orijinali bütün süsleriyle göstermede iddial› olmad›Ÿ›na göre herhalde bir sorgula yetinmiŸtir. Heykelimiz genellikle Roma kopyalar›nda olduŸu gibi, plinth ile son bulmaktadır. Kaynaklarda sözü geçen, Bergama ve Lenormant (8a) repliklerinde olduŸu gibi, Pandora'n›n doŸumunu gösteren frizle bezemeli bir kaideye sahip deŸildi.

Orijinalde Varvakion, Lenormant, Belgrad (9) ve Patras (10) repliklerinde kalkan ile sol ayak aras›nda yer alan y›lan da yoktur. Bu nedenle kalkan› eyik göstermeye de gerek kalmam›Ÿtır. Orijinalde mevcut basit kalkan alt›Ÿ› (11) burada yukar›s› ve aŸ›s› profilli ancak tam iŸlenmemiŸ ufak bir paye iŸeklini alm›Ÿtır. Kalkan oldukça küçük olup, orijinalin görkemine büyük katk›s› olan d› ve içini süsleyen Amazonomakhi ve Gigantomakhi tasvirleri de (12) yer almaz. Kalkan›n tutuluŸu ve parmaklar›n durumu Varvakion heykelciŸine benzer.

DuruŸu motifi ayn› olmakla Perge heykeli daha narin görünmektedir. Asl›nda bu görünüm k›smen kuŸaŸ›n fazla yukar›dan baŸlanm›Ÿ ve kolposun kabar›k olmamas›ndan da kaynaklanmaktadır.

Varvakion heykelciŸi ile yapt›Ÿ›m›z karŸ›laŸtırma aradaki farklar›n Roma dönemi kopistinin orijinali deŸil, Hellenistik dönem kopyas›n› örnek olmas›ndan kaynakland›Ÿ›n› ortaya koymuŸtur.

BilindiŸi gibi Athena Parthenos'un elimize geçen en eski kopyas› Bergama torsosudur (13), miŸferin eksik sorgucuna raŸmen, 3.51 m yüksekliŸi ile tüm repliklerden büyüktür. Ebad› kaidesi üzerinde Pandora'n›n doŸumunu gösteren frizin iŸlenmesine de olanak vermiŸtir. Lenormant ile beraber kaide frizine sahip iki replikten biri olmakla da önemlidir. Klasik sanat eserlerine önem veren ve Attalos I'den itibaren koleksiyon meydana getiren Bergama Krallar›n›n bu merak› giderek artm›Ÿ ve elde edemedikleri iŸaheserlerin kopyalar›n› yapt›rm›Ÿlard›r. Bergama KitaplıŸ› için Pheidias›n Athena Parthenos heykelinin kopyas›n› Bergama'da bir heykeltraŸa yapt›rm›Ÿlard›r. M.Ö. 2. yüzy›l›n ilk yar›s›nda

yapılmış olan bu eser Hellenistik dönem klassizmin en önemli bir örneğidir. Orijinali ile farkları n kısaca sıralayacak olursak: Yüz fizyonomik hatlarıyla orijinale uymakla beraber, iri gözleri aralıkd dudaklar ve pathetik anlam ile hellenistik üsluptadır. Mişferin dnnda kalan küçük sa bukleleri yerine saçlar iki yandan kulakların üzerine doşru iri dalgalarla uzanmaktadır. Peplos kvrm sisteminde orijinale sadık kalınmış olmakla beraber, kvrmlar serbest ve hareketli gösterilmiştir. Sert görünüm veren sol dizden dikey inen kvrmdan vazgeçilmiştir. Sol serbest bacak tüm plastikliği ile belirlemektedir. Kollar ve atribüleri eksiktir. Yalnız yapılan araştırmalar sonucu (14) kaidenin üzerinde kalkan ve sütuna yer olmadığı saptanmıştır. Sağ tarafta mevcut delik tanrıçanın sol elinde tuttuğu mzrağa aittir. Sanatkr mişferin süsleri, küpe, kolye, bilezik gibi ziynet detaylar gibi sütun ve kalkandan vazgeçmiştir. Kaideyi de kltnce aslında 21 figürden oluşan Pandora'nın doşumu sahnesi de 10 figüre inmiştir. Şimdi mevcut olmayan mişfer sorgucunun yksekliliğini de eklersek orijinalin 1/3 byklliğine ulaşan Bergama repliği Pheidias'ın kolossal yapıtının ihtiyaın en iyi yansıtılmaktadır. Üstün yetenekli Bergamalı Sanatkr orijinalin sadık kopyasını vermeyi amalamamış, eserin esas kompozisyonunu örnek almış kendi üslubunda bir eser yaratmıştır.

Bu eserle Perge torsosunu karşılaştıracak olursak derhal aralarındaki kalite farkı göze çarpar. Bergama heykeli Hellenistik döneme ait orijinal bir yapıttır. Perge torsosu ise belirttiğimiz Hellenistik zelliklerine raşmen, üslubu açsından Roma dönemi kopyası olduğunu inkar etmemektedir. şki eser arasında diğer bir fark ta Perge torsosunda kuşağın fazla yukarıdan bağlanmış ve kolpos dökümünün azalmış olmasıdır. Kolposun ekillendirilmesi bakımdan eserimiz Torino müzesindeki bronz heykelcik (15) ile benzerlik gösterir. Duruş motifi kol ve ellerin pozisyonunda Athena Parthenos rnek alınmış olmakla beraber, figrck vücut oranlar ve canlı giysi kvrmlarla zarif grnldr. Haklı olarak Michaelis bu eserde maniristik nitelik görmektedir.

Athena Parthenos tipinin Anadolu'da M.. 4 yüzyılın ilk çeyreğinden beri tanrığın Side sikkeleri (16) kanıtlanmaktadır. Hellenistik dönemde Bergama heykelinin yanısıra Priene'deki Athena Polias ve Notion'daki Athena tapınaklarının kült heykelleri de Parthenos tipinde idi.

Priene heykelinin ele geçen British Museum'da bulunan parçalarına (17) son zamanlara kadar önem verilmemiştir. J. Coleman Carter (18) parçalarıyla incelemiştir, heykelin akrolit teknikte olduğunu saptamıştır. Antik yazarların da söz ettikleri antik akrolit teknik hakkında sonuçlar elde etmiştir. Ayrıca detaylı ölçülerle heykelin yüksekliğinin 6.19 m-6.60 m olduğunu da hesaplamıştır.

Notion'daki Athena tapınağına ait pek az parça ele geçmiştir (19). Bu parçalara göre heykel Priene heykeline yakın büyüklükte idi.

Anadolu'da M.Ö. 2 yüzyılın ilk yarısında M.Ö. 5. yüzyıl özellikle Pheidias'ın eserlerine gösterilen ilgi Hellenistik sanatta klassizmin doğmasına yol açmıştır. Aynı zamanda Attika ve Peleponez klasik geleneksel üslup ile Hellenistik sanat akımının karşılaştığı görülür (20). Plinius (NH XXXIV, 52) M.Ö. 156 senesine tarihlediği bu çığır "sanatın yeniden canlanması" olarak görmektedir.

Bilindiği gibi, Athena Parthenos tanrıçanın en yaygın tipini oluşturur. Mermer ve bronzdan heykel, heykelcik, kabartma, yansıra sikke, madalyon ve düymeler üzerinde çok sayıda replik, variantlar zamanımıza kadar gelmiştir. Mustilli'nin replik listesi (21) 23, Leipen'ininki ise (22) 69 yapıyı kapsamaktadır. Alscher (23) Leipen'in listesine s. 468, dipnot 124, 133, 137 ve s. 469 dipnot 138-141, 7 replik daha ilave etmektedir. Böylece replik sayısı 76'ya yükseltilmiştir. Ancak yapıyı kontrolde, Fleischer (24) tarafından yayınlanan olan Nezip repliği ve Floransa başkentine Alscher'in saydığı 7 replikten hepsi bibliyografya ve çoğunlukla resimleriyle Leipen'in listesinde mevcuttur. Mustilli (21) ile Leipen'in 22 replik listesini karşılaştıracak olursak, Wolkonsky torsosu (25) ile Floransa Palazzo Ricardi (26), Verona (27) ve Dresden (28) başlıklarından oluşan 4 eser dışında Mustilli listesinin tüm yapıları Leipen'in listesinde mevcuttur. Dresden yüz parçasının replik olduğu üphelidir.

Leipen orijinal üzerine araştırmalara yenilik nitelikte olmayan bazı bronz heykelcikler dışında saptadığı replik ve variantlar listesinde vermiştir. Bu replik ve variantlar arasında Perge

torsosu yukarıda da belirttiğimiz gibi, Torino Müzesi bronz heykeliyle (29) yakınlık gösterir. Bu bakımdan eserimizi tarafımızdan yayınlanan olan Side Müzesinde bulunan Athena torsosu (30) ile de karşılaştırabiliriz. Orada kuşak o kadar yukarı çıkmıştır ki, ön tarafta kışmen kolpos ve aegisin altında kalır. Athena Parthenos tipinin sol dizden inen dikey geniş kışmı Side heykelinde mevcuttur. Diğer bir fark da Side Athenas'ın peplos altına Khiton giymiş olmasıdır. Vatikan (31), Ermitage (32), Kopenhag (33) örneklerinde de aynı şekilde kuşak yukarıdan bağlanmışlardır. Bu eserler Parthenos tipinin hellenistik dönem variantlarıdır.

DİŞNOTLAR

1. Jale Şnan, V. Kazı Sonuçları Toplantısı, s.201 vd. Res. 16.
2. Pheidias tarafından Atina Akropolünde tanrıçanın tapınağı "Parthenon" için yapılmış olan kült heykeli halk arasında bakire anlamına gelen Parthenon adını taşır. Heykelin yapımı M.Ö. 447'de başlamış, M.Ö. 438'de de tamamlanmıştır. Yapıldığı tarihten itibaren büyük ilgi çeken yapı hakkında çok zengin yayın mevcuttur. Antik kaynaklar için:
J. Overbeck, Die antiken Schriftquellen (1868) No. 645-690;
A. Michaelis, Der Parthenon (1871) 266 vdd, Jahn-Michaelis, Arx Athenarum 3 (1901) 56 vdd. Önemli yayınlar: Th. Schreiber Die Athena Parthenos und ihre Nachbildungen, abh. d. Sächs Ges. 19, 1884, 543-642; H. Schrader, Phidias (1924) 34 vdd.; K. Lehmann-Hartleben, "Die Athena Parthenos des Phidias" JdI 47 (1932) 12 vdd.; Ch. Picard, Manuel II, (1939) 37 vdd.; E. Langlotz, Phidiasprobleme (1947) 41 vdd., Lippold, Handb.

145 vdd.; G. Becatti, Problemi Fidiaci (1951) 109 vdd;
F. Brommer, Athena Parthenos, Opus Nobile Heft 2; W.-H.
Schuchhardt, AntPl. 2, 1963, 31 vdd, s.46 ve 53
bibliyografya; N. Leipen, Athena Parthenos, a reconstruction
(1971) 121 vdd.

3. 1880 y›b›nda Almanlar›n Bergama kaz›s›nda kitapl›k yap›s›nda bulunmu□ olan heykel, DoŸu Berlin'de "Pergamon Museum"dad›r.
F. Winter, JdI 22, 1907, 55 vdd., a.y. Alt. v. Perg. VII 1, 3 vdd, a.y., JdI 47, 1932, 21 vdd., Picard, Manuel II, 166, 383, 396 Res. 159; H. Kähler, Pergamon 14 vdd, Res.4,; F. Brommer, a.g.e. 9-11 Lev. 1; E. Rhode, Griechische und römische Kunst in den staatlichen Museen zu Berlin (1968) 94 vdd. Res. 72; Leipen, a.g.e. 7 No.21 Res.15, 22, 64, s.21.
4. Museo Nazionale Romano'da bulunan replik, saŸ bacaŸ›n›n yan›nda giysi eteŸinde bulunan yaz›ttan anla□›ld›Ÿ›na göre
Antiokhos taraf›ndan yap›ld›Ÿ›ndan bu ismi alm›□›tr.
E. Paribeni, 59 No. 203, Helbig II 4, 248 (W. Fuchs); Leipen, a.g.e. 6, No.7, 20 Res. 14 ve 21.
5. Env. No. 546, Schreiber, a.g.e. 572 vd.; Lev. IV H; Helbig II 4, 734, No. 1980 (W. Fuchs), Leipen, a.g.e. No.8, DAI Rom Neg.76, 191.
6. Schreiber, a.g.e. 561 vdd. Lev. IIC; Amelung ÖJh 11, 1908, 196, 203, Res.73, 74, Klein ÖJh 18, 1915, Res.17, a.y., JdI 47, 1932, 32 vdd; Picard, Manuel II 392 Res. 164; A. Blanco, 47, No.47; E. Levi XIX; Leipen, 4 No.3 Res.4.
7. Bak dipnot 3.
8. Mustilli, 93 No.17 Lev.54, 218-220; E. Paribeni, boll, Mus Com 5, 1958, 1 vdd. Res.3; Schuchhardt, a.g.e. 120 Res.95;
Bieber, Hell. Age. 64 vd. Res. 210-212.
9. Atina, Nat.Mus. Nr. 128, Karusu, Kat. Nat. Mus. 71 No.128 Schuhhardt, a.g.e. 46 vdd. Lev. 33-37; Brommer, a.g.e. 6 vd. Res. 2.

10. Belgrad National Museum; Schrader AA, 1932, 89 vdd. Res.1-3; Leipen, a.g.e. 4 No.4 Res.5.
11. Patras Müzesinde C. Smith, BSA 3, 1896-97, 121 vdd; Lehmann-Hartleben, a.g.e. 27, Becatti, a.g.e. 249 vdd. 112 Res.334-335.
12. Schuchhardt, AntPl 2, 33 dipnot 6.
13. V.M. Strocka, Piraeusreliefs und Parthenosschild, Versuch eines Wiederherstellung der Amazonomachie des Phidias, 1967, Kalkan üzerine yapılmış ara taşmalar tam olarak verilmiştir. Leipen, a.g.e. 41 vdd, Res. 81-87.
14. Bak dipnot 2.
15. F. Winter, JdI 22, 1907, 55 vdd, a.y. a.g.e. 38 vdd.
16. C. Carducci, Il Museo die Antichita di Torino 41 Res. s.66; Michaelis, der Parthenon 279; Dütschke, Antike Bildwerke in Oberitalien IV, 109, No.296.
17. S. Atlan, Side'nin Milattan Önce V. ve IV. yüzyıl sikkeleri üzerinde ara taşmalar (Untersuchungen über die Sidetischen Münzen des V. und IV. Jahrhunderts v. Chr. (1967) 26 vd.
18. BM Cat Sculpture II No.1150, Bronz kanatlar: BM Cat, Bronzes No.1728; C.T. Newton Antiquities of Ionia IV (1881) 26, 29, 31 Lev.XXIV, 13; Th. Wiegand ve Schneider, Priene (1904) 110 vdd. Dressel, SB Berl 1905, 467 vdd. Leipen, a.g.e. 7 No.22.
19. J. Coleman Carter, The Sculpture of the Sanctuary of Athena Polias at Priene (1983) 210 vdd.
20. R. Demangel ve A. Laumonier, BCH 49, 1925, 323 Res.1; Leipen, a.g.e. 7 No.23; J. Coleman Carter, a.g.e. 236.
21. Bieber, Hell Age, 157 vdd; a.y., Ancient Copies 182,; J. Coleman Carter, a.g.e. 236.
22. Mustilli, 113 vdd.

23. Leipen, a.g.e. 3 vdd.
24. Alscher, a.g.e. 467, dipnot 111.
25. R. Fleischer, Öjh. 49, 1968/71, 68 vdd. Res. 1-8.
26. D.M. Robertson, AJA 15, 1911, 500 no.12, Neg. DAI Roma No. 1164-1167; Mustilli, 113 No.12.
27. W. Amelung, Führer durch die Antiken in Florenz EA 301, 302.
28. Robertson, a.g.e. 500 No.18; Mustilli, 114 No.19.
29. P. Herrmann, AA 1898, 53 vd. Yüz fragman›na Athena Parthenos ismini vermiştir. Wolters, JdI 14, 1899, 143 vd. hak› olarak bu isimlendirmeye itiraz eder. P. Hermann (2), 23 No.60, olas›lıkla Athena Parthenos der.
30. Bak. dipnot 15.
31. J. šnan, Side 142 vdd. No.72, Lev. LXVIII, 2-4.
32. Amelung I, 121 No.107A, Lev. 17, (W. Fuchs) Helbig I 4, 104 vdd. No.445.
33. Waldhauer, III 6 No.220.
34. F. Poulsen, 97, No.105.

ÇIPLAK KADIN TORSOSU

Antalya Müze Env. No. ??? / Baş. 3208

Kazý Env. No. 75.2 / Bař. 67.8

Negatif No. 80-43/12 80-43/14 80-44/2

Bař, gövdeden daha önce 1967 yýlý kazý çalyřmalarý sýrasýnda, Ja sutunlu caddesinin kanal içinde, 8. blokda bulunmuřtur. Torso ise sekiz yýl saonra yine ayný mekanda 55. -56. postamentler arasýnda ele geçmiřtir.

Torso Baş

Yük. ??? / 6.5 cm.

Gen. ??? / 9.5 cm. Torsonun ölçüleri eksik

Der. ??? / 8.5 cm.

Oldukça aþýnmýþ durumda bulunan heykelin baþý, boynuyla arasýndaki eksik parçaya raðmen torsoya oturtulabilmiþtir. Kollarý ve belinden itibaren gövdesi eksiktir. Sað omuzunun kalan parçasýndan kolun yukarý doðru kaldýrýlmýþ olduðu anlaþýlmaktadır. Sol kol ise aþaðý doðru uzanmýþ olmalıdır. Figürün sol göðsü de yüzeyde aþýnmýþ durumdadýr.

Baþýn gördüdü bütün tahribata raðmen, saçýn Aphrodite fiyongu ile toplandýđý seçilebilmektedir. Baþý çevreleyen bantýn altýndan saçlar iri dalgalar halinden özenle taranmýþ ve arkada þýk bir topuz haline getirilmiþtir. Alýn dardýr. Ýnce kaþlarýn altýndaki iri gözleri, plastik iþlenmiþ göz kapaklarýyla iyice belirginleþtirilmiþtir. Burun, ađýz ve çene formlarý tanýnamayacak kadar aþýnmýþtır. Tüm bu olumsuzluklara raðmen heykelin kaliteli ince iþçiliði ve Madrid'de bulunan Aphrodithe baþýna benzerliði (1) fark edilebilmektedir.

DÝPNOTLAR

1. A. Hekler, Die Sammlung Antiker Skulpturen National Museum und im Budapest Privatbesitz, 1929, s.49, Abb. 38

ckadtor.doc

listno 181

ÇIPLAK KADIN TORSOSU

Antalya Müze Env. No. ??? / Baþ. 3208

Kazý Env. No. 75.2 / Baþ. 67.8

Negatif No. 80-43/12 80-43/14 80-44/2

Baþ, gövdeden daha önce 1967 yýlý kazý çalıþmalarý sýrasýnda, Ja sutunlu caddesinin kanal içinde, 8. blokda bulunmuþtur. Torso ise sekiz yýl saonra yine ayný mekanda 55. -56. postamentler arasýnda ele geçmiþtir.

Torso Baþ

Yük. ??? / 6.5 cm.

Gen. ??? / 9.5 cm. Torsonun ölçüleri eksik

Der. ??? / 8.5 cm.

Oldukça aþýnmýþ durumda bulunan heykelin baþý, boynuyla arasýndaki eksik parçaya raðmen torsoya oturtulabilmiþtir. Kollarý ve belinden itibaren gövdesi eksiktir. Sað omuzunun kalan parçasýndan kolun yukarý doðru kaldýrýlmýþ olduðu anlaþýlmaktadır. Sol kol ise aþaðý doðru uzanmýþ olmalıdır. Figürün sol göðsü de yüzeyde aþýnmýþ durumdadýr.

Baþýn gördüdü bütün tahribata raðmen, saçýn Aphrodite fiyongu ile toplandyðý seçilebilmektedir. Baþý çevreleyen bantýn altýndan saçlar iri dalgalar halinden özenle taranmýþ ve arkada þýk bir topuz haline getirilmiþtir. Alýn dardýr. Ýnce kaþlarýn altýndaki iri gözleri, plastik iþlenmiþ göz kapaklarýyla iyice belirginleþtirilmiþtir. Burun, aðýz ve çene formlarý tanýnamayacak kadar aþýnmýþtýr. Tüm bu olumsuzluklara raðmen heykelin kaliteli ince iþçiliði ve Madrid'de bulunan Aphrodithe baþýna benzerliði (1) fark edilebilmektedir.

DÝPNOTLAR

1. A. Hekler, Die Sammlung Antiker Skulpturen National Museum und im Budapest Privatbesitz, 1929, s.49, Abb. 38

cmpr1.doc
ph24
listno 101

AUGUSTUS HEYKELI

Antalya Müzesi Env. No.5.11.78 Lev.
Kaz› Env. No.78/384 Neg.
1978 y›l›nda Güney Hamam› (I) kaz›s›
s›ras›nda Palaestran›n güney portiÝinde
V No.lu mekan›n önünde bulunmuştur (1).
şnce gözenekli beyaz mermerden yapılm›tır.
Yük. 2.18 m, Plinth yük. 0.10 m, Plinth gen. 0.860 m.

Heykele ait irili ufaklı 12 parça ele geçmiştir: (1. 2övde, 2. aÝaç gövdesi ÷eklindeki destek, 3. sol kolun omuzla dirsek aras› bölümü, 4. bu kola ait dirsek parças›, 7. 6 ile birleñen dizi de kapsayan parça, 8. plinthin saÝ ayaÝ› da kapsayan sol taraf›, 9. desteÝin önünde plinthin sol taraf›na ait bir parça, 10. plinthin saÝ taraf›nda önüne iliñkin bir parça, 11. plinthin arkas›na ait sol ayaÝ› kapsayan bir parças›, 12. sol bacaÝ›n dizle bilek aras›na birleñen bir parça), K›rk k›r›ya uyan parçalar birleñtirilerek heykel ayaYa kald›r›lm›tır. 1981 y›l›nda Palaestra avlusunda (2) (Mekan VI) yapılan düzenleme s›ras›nda güney-doÝu bölümünde heykelin ba›na iliñkin 2 parça ile sol uyluÝun büyük bir parças› ve himationun a÷aÝ› sarkan tamamlay›c› parças› ile saÝ bald›r›n yukar›s›na

ait ufak bir parça daha ele geçmiştir. Sayısız 5'i bulan yeni parçalar da kırık kırık Ya uyduklarından yerlerine yerleştirilmiştir.

Bağın arkası tam durumdadır; yüzün ise pek az bölümü ele geçmiştir. Sol kol tam durumdadır, sağın ise ancak başlangıçta kalmıştır. Bacakların baldırdan aşağı bölümleri eksiktir. Sol uyluğun ve dizin yüzeyinden derince bir parça kopmuştur. Sağ bacağın diz ve aşağısına ait bir bölüm eksiktir. Sağ ayak oldukça tam durumda solun ise yalnız burnu kalmıştır. Plinthin önü ve sağ yanı kırıktır. Sayısız eksik kısımlarına karşın heykelimizin durumu kimliğini ve tipini saptamaya elverişlidir.

Önce uzun ütletik vücut yapısına sahip figür, çiplak gösterilmiştir. Sol omuzunda arkaya atılan khlamys arkada sırtın sol tarafının pek az bir bölümünü örterek yandan öne alıp kola dolandıktan sonra aşağı sarkar. Vücut ağırlığını sağ bacak taşımaktadır. Serbest bacak dizden sert bir şekilde bükülerek geri çekilmiş olup ayak burnu ile yere temas eder. Sol kol önce geri çekilmiş sonra dirsekten bükülerek el kalçaya dayanmıştır. Sağ kolun, kalan pek az kısmından kalçadaki destek izinden yandan aşağı sarkıtı anlaşıyor. Heykelimizin antik yüzeyi korunageldiğinden nefis işçiliği hakkında fikir edinebiliyoruz.

Figürün duruş motifi, vücut oranları ve ponderasyonu, kaslarının şekillendirilmesi, sağ kalçanın hafif öne dönük, gövdenin ise belden sağa eğik durumu akla Diomedes heykelini getirir. Orijinali en iyi şekilde yansıtın Cumae'de bulunmuş olan Napoli replisi (3) ile Perge heykelini karşılaştıracak olursak aralarındaki benzerlik aynı orijinale dayandıklarında en ufak kuşkuyla yer vermiyecek kadar büyüktür. Duruş motifi, vücut oranları, kasların en ufak ayrıntılarına varıncaya dek şekillendirilmesi iki yapıtta aynıdır. Bununla beraber aralarında bazı farklar da vardır. Cumae heykelinin işçiliği dayandırdığı orijinalin bronzdan olduğunu açığa vurmakta, Perge replisinde ise mermer işçilik hakimdir. Göze çarpan önemli bir detay sol kolun pozisyonunda ve khlamys'in şekillendirilmesinde görülür. Cumae heykelinde sol kolun yukarı kısmı evvela geri çekilip dirsekten büküldükten sonra kırık olmasına rağmen aşağı kısmının öne uzatıldığı bellidir. Bilindiği gibi bronz orijinal Diomedes'i Troia'dan kaçardığı Palladion ile göstermektedir. Küçük çapta olmakla beraber (Yük. 0.560 m) Antiquarium Palatinum replisi (4) orijinal hakkında tam bir fikir vermektedir. Diomedes burada sol elinde Palladion, sağ elinde kılıcı ile gösterilmektedir. Sol omuzuna kayıpla kırık kısmı asılmıştır. Sol omuza atılan khlamys aslında diz düzeyine dek iniyordu. Cumae replisinde kırık ve kırık kayıplı yoktur. Genellikle bunun ayrıca bronzdan işlenip orijinalde olduğu gibi heykele takıldığı düşünülmektedir. Perge replisinde aynı işeyi düşünemeyiz. Heykelin sol kolunun pozisyonu ve paludamentum şeklini almış khlamys bu yanda kırık kısmının sallanmasına olanak vermez.

Diomedes heykelinin orijinali genellikle M.Ö. 440-420 yıllarına tarihlenmektedir. Vierneisel-Schlörb (5) son araştırmalarıyla Orijinali, ikna edici şekilde 440 veya pek az sonrasında tarihler ve Furtwängler'in (6) Orijinali Kresiles'e mal etmesini doğru bulur. Lippold'ün (7) ve Poulsen'in (8) eserin yaratıcısı olarak Myron'un oğlu Lykios'u kabul etmelerine karşındır.

Heykelimizin başta fazla harap durumda olmakla beraber yapının kimliğini açıklığa kavuşturmasıyla büyük bir önem taşır. Başın yüzüne ilişkin küçük parça gözleri, alın ve kısmen alın üzerine doğru taranmış saçlar kapsamaktadır. Başın arkasına ait parçanın ortasında yüzeyden bir bölüm kırık olmakla beraber yanlarda saçların biçimi ve üslubu hakkında bir fikir edinmek mümkündür. Bu başın Diomedes tipi ile ilişkisi yoktur. Burada uzağa gitmemize gerek yok. Hellenistik dönem kapısının avlusunda bulunmuş olan Diomedes başı (Kat. No.) ile heykelimizin başın karşılaştırmak yeterlidir. Yüzün şekillendirilmesi ve üslubu Iulius Klaudius'lar dönemine ait bir portre olduğunu ortaya koymaktadır.

Tabii cesametten büyük heykelimiz kusuz bir imparatoru betimlemektedir. Çıplak gösterilmesi imparatorun ölümünden sonra tanrılaşmış "Divus" olarak tasvir edildiğini açıklar. Örneğin Bergama'da Asklepion'un kitablığında bulunmuş Bergama Müzesindeki aynı tipteki Hadrian heykelinin (9) plinthis üzerindeki yazıt imparatoru "Theos" olarak belirtmektedir. Heykelimizin başının çok harap durumu imparatorun kesin identifikasyonunu engellemektedir.

Alın, kaşların ve gözlerin şekillendirilmesi Augustus'un İstanbul Müzesindeki Kyme'den gelme başına (10) benzer. Ancak Augustus portrelerinin alın üzerine taranmış saçların ortasına rastlayan tipik çatallanması burada yoktur. Sol gözün orta hizasında ufak bir çatallanma seçilebilmektedir. Özellikle alının orta bölümündeki saçlar kırık olduğundan saç biçimini anlamak olanaksızdır.

Diomedes tipine imparator portrelerinde (11) sık rastlanması hakkında ştalya efsanelerinde ve Vergil'de kahramanın imparator ailesinin cediti sayılmasına bağlanmak istenmemiştir. Niemeyer (12) tipin prototipini Vatikan'daki Augustus Otricoli heykelinde (13) görmektedir. Ancak aynı tipteki Hadrian'ın Vaison (14) ve Bergama (15) heykelleri ile Diomedes tipi arasında ilişkiyi görmüyor. Hadrian'ın aynı tipe giren üçüncü bir heykeli Kartaca'da bulunmuş olan Tunus'ta Bardo Müzesindedir (16).

Traian'ın Kopenhag'ta Ny Karlsberg Glyptothek'te ki aynı tipteki torsosu (17) imparatoru Divus olarak gösterdiğinden ölümünden sonra olasılıkla Hadrian döneminde yapılmıştır.

Kazılarımızda bulunan aynı tipe giren çok sayıda heykeller Diomedes tipinin Perge'de revaçta olduğunu gösterir. Demetrios ve Apollonios Tak (18) kazılarında bulunmuş olan aynı tipteki iki torsoyu (Kat. No. ve No.) başların olmamakla beraber buluntu yerine göre Vespasian ve Titus olarak isimlendirilmiştir. Torsolardan biri sol elini heykelimizde olduğu gibi kalçasına dayamıştır. İkincisi ise sol kolunu Orijinalde olduğu

gibi dirsekten bükerek öne uzatılmış olmalıdır. Tiyatro da bulunmuş Antoninuslar dönemine ait Diomedes tipinde iki torso da (Kat. No. ve Kat. No.) olasılıkla imparator portre heykellerine aittir. Bunlar Münih repliğinde (19) olduğu gibi sağ omuzlarına kayılmıŝla aslı kılıç kını ile gösterilmilerdir. Biri tam diğeri torso halinde (Kat. No. ve Kat. No.) iki Heros heykeli, tipin Hadrian dönemi Klasisizmi ürünüdür. İmparator Hadrian'ın Perge'de biri çaplık (20) üçü zırlık olmak üzere Diomedes tipine dayanan dört portre heykeli bulunmuştur. İmparatorun Akropol eteğindeki anıtsal çeşmede (F3) torso halinde ele geçmiş çaplık heykeli (20) Bergama'da Asklepiyon'un tiyatrosunda bulunmuş heykeline (21) benzer. İmparatorun zırlık heykelleri tipin ilginç bir variantını oluşturmaktadır. Bunlardan anıtsal çeşmede bulunan en tam durumdadır (22). Durum motifi, vücut oranları, ponderasyonu, başının sert bir şekilde sola çevrilmesi ve sol omuzunun kalkık durumu Diomedes heykeline benzer. Burada Polykleitos'un Doryphoros heykelinin Augustus'un Prima Porta zırlık heykeline uygulanması gibi bir durumla karşılaşılmaktadır. Diomedes tipinin bu variantını da Hadrian dönemi Klasisizmine mal edebiliriz. Hadrian tapında (D1) bulunmuş olan Hadrian heykelinin (23) bacaklarının zırlık altında kalan bölümleri mevcut olmamakla beraber figürün korunagelmis kısmı Diomedes tipinde olduğunu kanıtlayacak durumdadır. Hadrian tapının (C1) avluya bakan cephesinin C-B Pylonları arasında bulunan zırlık heykel torsosu yakınında bulunan kaide yazıtına göre Traianus'a aittir. Heykelin gövdesine ilişkin bu parça (Kat. No.) pek küçük olmamakla beraber bir önceki heykelle gösterdiği benzerlik aynı tipte olduğunu ikna edecek durumdadır. Kaidenin yazıtında Traian Divus olarak belirtilmiştir. Böylece heykelinin, ölümünden sonra Hadrian zamanında yapıldığını kabul edebiliriz. Hadrian'ın tabii cesametten büyük aynı tipteki heykeli hamamın kuzey portliğinde bulunmuştur (24). Başı mevcut olmamakla beraber buluntu yerine ve üslubuna göre Hadrian'ı tasvir ettiği kabul edilebilir. Zırlık Diomedes tipi heykellerinin Hadrian devrine ait olması tipi Hadrian dönemi Klasisizmine mal etmemizi doğrudanlamaktadır.

DŠPNOTLAR:

1. J. šnan, "Perge Kaz›s› 1981 Çal›malar›" TAD XXVI-2, 1 vdd.
s. 22 Res.2.
2. J. šnan, a.g.e., 17 Res.65.

3. Lippold, Handb. 184 dipnot 2; W. H. Schuchhardt, AntPl 1 (1962) Özellikle s. 35 vdd.; A. Maiuri, Il Diomedes di Cumae (Opere d'Arte del R. Ist. d'Archol. e Storia dell 'Arte II (1930); Fuchs, 89 vdd. Res.83.
4. Helbig 4 II, No.2096 (v. Steuben).
5. Vierneisel-Schlörb, 83 vdd.
6. Furtwängler, MW 311 vdd.
7. Lippold, Handb. 183 vd. dipnot 2.
8. V. H. Poulsen, Acta. Arch. 11, 1940, 26 vdd.
9. šnan-Rosenbaum, 70 No.31 Lev.XXVIII, 1-2; XXIX 1.
10. šnan-Rosenbaum, 57 No.1 Lev.I.
11. Lippold, KopUmbl, 180 vd.
12. H.G. Niemeyer, Studien zur Statuarischen Darstellung der römischen Kaiser, Kat. No. 100 Lev.36.
13. Lippold III, 1, 162 vdd. No.565, KopUmbl. 181; Helbig 4 I, 15 vd. No.19, bibliyografi de verilmi □tir.
14. Wegner, Hadrian 23, 57, 59, 66, 71, 116 vdd. Lev.12b, 14a.
15. šnan-Rosenbaum, 1966 No.31 Lev.18, 1, 2; 19, 1; Wegner, Hadrian 7, 39, 59, 66, 103 Lev.14b.
16. Niemeyer, Kat. No. 101, Lev. 37, 1.
17. V. Poulsen, Les Portraits Romains II (1974) 63 vd. No.34 Lev. LV-LVII.
18. J. šnan, XI International Congress of Classical Archaeology, London 1978, 128; a.y. III. Kaz› Sonuęlar› Toplant›s› 1981, 43; a.y., TAD 25, 1981 vdd.; a.y. VI. Kaz› Sonuęlar› Toplant›s› 1985, 402; a.y. VIII. Kaz› Sonuęlar› Toplant›s›

Sonuçlar› 1986, 146 vd. Res.67-68 s. 175'de; a.y. IX. Kaz›
Sonuçlar› Toplant›s› 1987, 190 vd. Res.35-40, s. 212-214'de;

Ü. İzmirli, IX. Türk Tarih Kongresi, Ankara 21-25 Eylül
1981 Cild I, 1986, 214 vdd. Lev. 259-267; J. šnan, Demetrios-
und Apolloniosbogen in Perge "Festschrift für W. Müller- Wiener" des.

19. Vierneisel-Schlörb, 79 vdd. No.9 Res.38-46.

20. J. šnan, Mansel'e ArmaĀan II, 649 vd. No.2 Lev.198, 199;
A.M. Mansel, AA 1975, 91 vd. Res.63; J. šnan-E. Alföldi- Rosenbaum, 95 vd. No.45
Lev.38,1 Lev.39,2 Lev.40,1-2.

21. Bk. dipnot 9 ve 15.

22. J. šnan, Mansel'e ArmaĀan II 649 vd. No.2 Lev.198, 199;
A.M. Mansel, AA 1975, 91 vd. Res.61,62; J. šnan-E. Alföldi-
Rosenbaum, 97 vd. No.46 Lev.88,2; Lev.39,1; Lev.40, 3-4.

23. J. šnan, V. Türk Tarih Kongresi, 37 No.2 Res.2; a.y. Antalya
Bölgesi Roma Devri Portreleri No.6; A.M. Mansel, a.g.e., 115
Res. 65; C.C. Vermeule, Cuirassed Statues 54 vd. No.173;
J. šnan-E. Rosenbaum, 68 vdd. No.29 Lev.XIX, 2 ve XX,1.

24. J. šnan, I. Kaz› Sonuçlar› Toplant›s›, 6.

cmpr2.doc

listno 99

ÇIPLAK ÝMPARATOR HEYKELÝ

Antalya Müze Env. No. ???

Kazý Env. No. 92.418

Negatif No. Negatif numarasý bulunmayan 3 fotođraf

Tiyatro sahne binasý kazýsý sýrasýnda B-C niřleri önünde bulunmuřtur.

Yük. ??? m.

Gen. ??? m. ölçüleri eksik.

Der. ??? m.

Ýnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıř olan heykelin sađ uyluđun önmeli bir kıymı ile diz ve altýnda kalan bir kıymýný kapsayan parçasý 1985 yýlýnda ele geđmiř ve 85.937 numarayla kazý envanterine geđirilmiřtir. Heykelin boynuyla birlikte bařý, sađ ayađýnýn parmak uçları, sol ayađýnýn burnu ve sol elinin serçe parmađý eksiktir. Sađ kolu omuz bařlangýcýndan itibaren, pazu, dirsekten bileđe kadar bir parça ve el olmak üzere dört parçadan tümlenmiřtir. Üzerinde pelerinin toparlanmıř ucuyla sol omuz dan ařađý sol kol da dört parçadan oluřmaktadır: Pazu, dirsekten bileđe kadar bir parça, pelerin dolanmıř bir parça elin bařlangýcýyla beraber ve parmaklar. Gövde uyluklara kadar tüm bir torso halindedir. Sađ bacak ađaç kütüđu þeklindeki desteđe yaslıdır ve beř parçadır: Uylukların ařađý kıymı diz altýna kadar, dizin altýnda küçük bir parça, baldýrdan birk bařlangýcýna bir parça, bilek ve ayak. Sol bacak ise diz altýna kadar tamdır. Baldýr, bilek ve ucu olmayan sol ayakla tamamlanmaktadır. Figürün sol omuzundan zengin kıvrýmlarla ařađý sarkan kalýn kumařtan pelerini de üç büyük parçadan oluřmaktadır. Bütün parçalar, sađ uylukta ki kıvrık küçük bir kıym hariç, kıvrık kıvrıda eklenmiřtir. Sađ kol hafifçe yana açılmıř, dirsekten bükülerek öne uzatılmıřtır. Sol kol dirsekten bükülmüř ve bele yaslanmıřtır. Vucut ađýrlýđýný tamamen sađ bacak tařýmaktadır, sol bacak dizden arkaya dođru kıvrılmıř ve ayak havaya kaldýrılmıř olarak betimlenmiřtir. Heykelin sol kaba eti üstünde delta harfi vardýr. Ancak heykelin diđer kıysýmlarýna oranla oldukça acemice kazýnmıřtır.

cocuktr1.doc

listno 149

ÇIPLAK ÇOCUK TORSOSU

Antalya Müze Env. No.3032

Kazý Env. No. 53.5

Negatif No.77-55/A3

Zafer Taký, A7 niři önünde bulunmuřtur.

Yük. 0.30 m.

Gen. 0.10 m.

Der. 0.12 m.

Buluntu yeri ve arkadaki zeminden anlařýlacađý üzere figür, zafer takýndaki kabartmalardan kopmuř toplu bir çocuk tasviridir. Orta grenli beyaz mermerden yapılmıřtır. Göđüsten yukarýsý, kollar, sol el, uyluklardan itibaren bacaklar eksiktir. Sađ eli göđsünün üstüne uzanmıř durumda tasvir edilmiřtir.

cocuktr2.doc

listno 150

ÇIPLAK ÇOCUK TORSOSU (EROS?)

Antalya Müze Env. No. 11.23.72

Kazý Env. No. 72.15

Negatif No. 76-55/A1

Agora kazýsý sýrasýnda batý portikte bulunmuþtur.

Yük. 0.43 m.

Gen. 0.23 m.

Der. 0.13 m.

Orta gözenekli beyaz mermerden yapýlmýþtır. Boyunla birlikte baþ, sađ kolun tamamý, sol kolun omuzdan sonrasý, sađ bacak dizden itibaren, sol bacak dizden aþaðý eksiktir. Poposunda ve bacaklarýnýn arka kýsmýndaki kopma ve destek benzeri kalýntýlara dayanarak, bir nesnenin üzerine binmiþ yada yaslanmýþ olduđunu söyleyebiliriz. Solda kalan omuz kýsmýndan da, antik devirde kolun ek malzemeye yapýldýđý anlaþýlmaktadýr. Uzvu da kopuk olan figürün, tipi, göbeđi ve tombul hatlarý bize tipik Eros tasvirlerini anýmsatmaktadýr.

cocuktr3.doc

listno 151

ÇIPLAK ÇOCUK TORSOSU (EROS?)

Antalya Müze Env. No. 20.7.81

Kazý Env. No. 80.235

Negatif No. 80-59/8 ve negatif numarasý olmayan iki fotođraf

Hamam (SYMBOL 73 \f "Fences"7) kazýsý sýrasýnda bulunmuþtur.

Yük. 0.19 m.

Gen. 0.17 m.

Der. 0.11 m.

Ýri gözenekli beyaz mermerden yapýlmýþ olan heykelin boynuyla beraber baþý, sađ kolunun tamamý, sol kolunun dirsek hizasýndan sonrasý, karnýndan aþaðý kýsmý eksiktir. Elimizde bulunan gövde fragmanýnýn karýn kýsmýndan, figürün tombul hatlarla betimlendiđi

anlaýýlmaktadyr. Sýrtýnda bulunan simetrik iki kýrýkda kanat görüntüsü vermektedir. Bu veriler dođrultusunda figürün bir Eros tasviri olduđu düþünülebilir.

cplakt1.doc
listno 139

ÇIPLAK ERKEK TORSOSU

Antalya Müze Env. No. 8.15.76
Kazý Env. No. 76.8
Negatif No. 79-52/C10 79-52/C12 79-52/D14 79-52/D16
F4 ile geç devir kapýsý arasýnda bulunmuđtur.
Yük. 0.270 m.
Gen. 0.125 m.
Der. 0.615 m.

Ýnce grenli beyaz mermer malzemedden yapýlan heykelin baþý, omuzlarýyla beraber kollarý, diz ile plinth üzerinde kalmýþ olan ayak arasýndaki sol bacađý fragmaný ve sađ bacađýnýn ön tarafýnda, uyluktan derin ve büyükçe bir yüzey parçasý eksiktir. Mantoyla örtülü bir ađaç kütüdü desteđe yaslanmýþ sađ bacak taþýyýcýdyr. Sol bacađýn ise dizden bükülmüþ olduđu anlaýýlmaktadyr.

cplakt2.doc
listno 140

ÇIPLAK ERKEK TORSOSU

Antalya Müze Env. No. 3745
Kazý Env. No. 70.18
Negatif No.79-58/A15
F3 doğu kemeri önünde bulunmuğtur.
Yük. ??? m.
Gen. ??? m. Ölçüleri eksik.
Der. ??? m.

Ince gözenekli beyaz mermerden yapýlmýþ olan heykelden, sadece ađaç kütüdü desteđin baþlangý kýsmý ile buna bitipik sađ bacađýn diz altýna kadar uzanan parçasý ve bunlara

eklenen uyluk ile kasýk fragmaný bulunabilmíþtir. Baþ, gövde, kollar, sađ bacađýn dizden aþađý kýmý ve sol bacak, ayaklar ve de plinth ele geçmemiþtir. Figürün sol kasýđýnda, sol kola ait olmasý gereken destek parçasýndan bir parça görülmektedir.

cplakt3.doc

listno 145

ÇIPLAK ERKEK TORSOSU

Antalya Müze Env. No. 3267

Kazý Env. No. 68.4

Negatif No. 68-23/4 77-53/C10

Geç dönem kapýsý (C1) önünde bulunmuþtur.

Yük. 0.37 m.

Gen. 0.34 m.

Der. 0.24 m.

Beyaz ince gözenekli mermerden yapýlmýþ olan heykelin boynuyla beraber baþý, omuzlardan itibaren kollarý ve belinden itibaren gövdesinin aþađý kýmý yoktur. Sađ omuzundan tutturulmuþ kylamys, gödsünü tam olarak örtmemektedir. Sýrtýn ise sol kýmýný kapatmakta, sađ tarafýný açýkta býrakmaktadýr. Bütün bunlardan, kylamysün sola çekilerek, öne alýndýđý anlaþýlýyor. Omuzlarda iki saç buklesi görülmektedir. Arka iççiliði özensizdir. Elimize geçen kýmýna dayanarak, torsonun Apollon ya da Dionysos'u tasvir ettiđini düþünmek mümkündür.

cplakt4.doc

listno 148

ÇIPLAK ERKEK TORSOSU

Antalya Müze Env. No.???

Kazý Env. No. 87.55

Negatif No. Negatif numarasý olmayan iki fotođraf

Tiyatronun sahne binasý kazýsý sýrasýnda 3 ve 4 no.lu socketler arasýnda bulunmuþtur.

Yük. 0.78 m.

Gen. 0.60 m.

Plinth Yük. 0.16 m.

Destek Yük. 0.84 m.

Heykel ince gözenekli beyaz mermerden yaplmytr. 23 parçadan olupmaktadr. Parçalar krk kra eklenererek heykel ayağa kaldrlabilmftir. Ba, sa kol dirsek hizasından itibaren, sol bacak ve ayaklar eksiktir. Boyun gövdeyle birlikte ele geçmiştir. Sa kolda omuza eklenen ve dirsek hizasına kadar gelen bir fragman vardır. Kolun geri kalan bulunamamytr. Sol kol, dirsek bitimine kadar gövdeyle birlikte eksiksizdir. Ancak kylamysn kola dolanan parçalarında yer yer krklar bulunmaktadır. Sa bacan üstünde kaskla karnn arasında büyük bir yüzey parçası kopuktur. Ayn þekilde diz de eksiktir. Bilein sol i tarafından derin bir parça ile ayak da bulunmamaktadır. Sol bacan uyluunun üst ksmndan sonrası yoktur. Gövdenin özellikle karn ksm bir çok krk parçanın yapytrlmasyla tmlenmitir. Ağaç kütüdü biçimindeki destek ise üstten aa inen diagonal bir krkla ikiye ayrlmþ durumda bulunmutur. Figür, sa omuzunda bir toka ile tutturulmuş, nde glerin üstünü kapatarak, arkada sol omuzdan aa sarkp, sol kola dolanan bir klamys giymitir.

cplakt5.doc

listno 138

ÇIPLAK ERKEK TORSOSU

Antalya Müze Env. No. 3868

Kaz Env. No. 71.9

Negatif No. 69-15/C12 77-52/B6 77-52/B8

Nymphaeum (F3) bat geçidinde bulunmutur.

Yük. 0.410 m.

Gen. 0.305 m.

Der. 0.140 m.

Ynce grenli beyaz mermerden yaplmþ heykelden günümüze, sadece karn ksmnden aa ksm kalmytr. Torsonun sa baca diz üstünden itibaren eksiktir. Sol bacak ve dayandy destek uyluk hizasından itibaren ele geçmiş ve gövdeye eklenmiştir. Plinthin üzerinde sa ayan izi grlmektedir.

Heykel kasklar üzerinde dolanmþ ve nde dmlenmi giysisi dbnda plaktr. Kumaþn bir ksm solda destek üzerine doğru uzanmaktadır. Bacaklar oldukça kasl ilenmitir. Ağaç kütüdü þeklindeki desteğin üzerinde ilenmi bir dal parçasına aslmþ bir nesne göze arpılmaktadr.

ÇIPLAK TRAJAN HEYKELÝ

Antalya Müze Env. No. 8.23.93

Kazý Env. No. 92.350-Torso

92.359-Giysi parçasý

92.269-plinth

92.370-nike fragmaný

92.462-nike fragmaný

Negatif No.Fotoğraflary yetersiz.

Tiyatro sahne binasý kazýsýnda, kazý envanter numaralaryna göre; hyposkenionda, 350-C yakýnynda, 359-269-370-462 ise DE önünde bulunmuştur.

Yük. 1.88 m.(Başsýz)

Torso yük. 0.67 m.

Destek Yük. 0.83 m.

Plinth Yük. 0.12 m

Plinth Gen. 0.86 m.

Heykel sađ eli ve desteđin bađý hariç neredeyse tam olarak ele geçmiştir. Sađ el, sol elin iki parmađý, sađ ayađýn sol tarafýndan bir parça; destek görevi yapan nike figürünün bađý, sađ kolu dirsekten itibaren, elindeki trophenin bir kýmý eksiktir. Bađýnda palamut dallary (corona civika) ile meyvalarydan oluřan bir çelenk vardýr. Çelengin geniř bandýnyñ uçlary omuzlaryn üzerinde görölmektedir. Alýn dar, göz bebekleri oyulmuř, burun hafif kýryk, ađýz kapalý ve hafifçe sakallýdır. Vucut cepheden gösterilmiştir. Sađ kol dirsekten hafifçe kýrylmýř ve vucuttan oldukça açýk bir biçimde ađađý uzanmaktadır. Sol kol, kalçaya yaslanmýřtır. Sađ bacak tađýycýdır. Sol bacak ise dizden kýrylýp geriye çekilmiştir ve ayak parmak ucuyla yere basmaktadır. Ýmparatorun mantosu, sol omuzunda paludementumunun arkasýndan uzanýp, sol kola dolanmakta ve zengin kývrýmlarla figürün dizlerine kadar sarkmaktadır. Yanýnda ise destek figürü olarak Nike iřlenmiştir. Çift kemerli giysisi omuzunda düđümlenmiştir. Sađ omuzundan arkaya uzanan yaka, sađ göđsünü açýkta býrakmaktadır. Sađ kol yukary kaldýrylmýřtır. Sol elinde tuttuđu tropnenin üstünde, bir zýrhýn etekleri vardýr. Ayrýca Ýmparatorun sađ bacađýnyñ dýř tarafýnda kabartma formunda iřlenmiř kalkan, miđfer ve kýlyç seçilebilmektedir.

Zýrhly Trajan heykelinde olduđu gibi torsoyla bađýn iřçilikleri arasýnda fark vardýr. Bađýn fizyonomisi, Trajan'ýn bir tasviri ile karřý karřýya olduđumuza kuřku býrakmayacak kadar, imparatorun diđer tasvirleriyle benzerlik gösterir. Ancak usluþ bakýmýndan bađýn özellikleri bađýrtýcýdır. Bilindiđi gibi göz bebeklerinin plastik iřlenmesi Hadrian döneminden sonra ortaya çýkmýř bir olgudur. Gözlerin içindeki pürüz ise daha da geç dönemlerde karřýmýza çýkar. Bu

da baþýn Hadrian döneminden sonra yapıldýđýný gösterir. Vucut oranlarý ve duruþ motifi ile Dorysphoros heykelini andýrmaktadır. Bir baþka özellik de, plinthin üstündeki "E" harfidir. Diđer plinthlerde de böyle harflere rastlanmaktadır ve bunlarýn rakkam ifade ettikleri kanýsý yaygýndýr. E, 7 rakkamýný simgelemektedir.

dansoz.doc

ph25

listno 174

DANSÖZ HEYKELCŞŞŞ (GEÇ HELLENŞSTŞK DÖNEM)

Antalya Müzesi Depo Env. No.	Lev.
Kazı Env. No. 81/107	Neg.81.25/9
1981 yýnda Güney Hamamı (I)	81.45/2
kazı srasında Klaudios Peison Galerisindeki	81.43/16
(Mekan VII) 2 ve 3 No.lu sütun kaideleri	81.45/16
hizasında batı duvarına yaklaık 3 m. mesafede	81.26/64
bulunmaktadır (1).	81.26/68

şnce gözenekli beyaz mermerden.
Yük. 1.100 m, Gen. 0.430 m, Der. 0.260 m.

Heykeli'e ait 8 parça ele geçmiştir. İki baş ve iki vücuda dördü deste ile iki parçalar, desteğin alt parçası dunda kırık kırık uydularından eklenebilmiştir. Desteğin yukarı bölümüne ait 3 parça birbirleriyle eklenebilir, alt parça, kırık yüzeyler fazla aınmış olduğundan üst parça ile eklenememiştir. Ancak ayaklar ve plinth eksik olduğundan heykel tam anlamıyla ayağa kaldırılmamıştır. Başın sol yanından ve yukarısından bir bölümü, ağız, çene ve önde boyundan bir kısım eksiktir. Kolların yukarısına ait pek az bölümleri kalmıştır. Sol yandan giysiden koltuk altından ağırsarı sarkan büyükçe bir parça kırılmıştır. Giysi kıvrımlarının üzerinde çentikler vardır. Yapının yüzeyi yer yer kalınca birikinti tabakası ile kaplıdır.

Figürün kalan kısmı hareket motifinin anlaşılmasına ve tipin saptanmasına yeterlidir.

Figür, bir ucu arkadan başın üzerine çekilmiş sırtın ve bacakların tamamen örten, ön tarafta vücudun belden yukarısına açta bakan bir himation giymektedir. Arkada bir ucu sol koltuk altına sırtından sonra ağırsarı sarkan himation, şimdi mevcut olmayan kısımyle vücuda bu yandan güzel bir fon oluşturuyordu. Himationun yukarı bölümü burularak kenar kıvrım rulosu meydana getirdikten sonra arkada sağ omuzdan ağırsarı ve oradan güzel bir kavis meydana getirerek önce kasık hizasında sağdan sola doğru uzanır

ve serbest ucu sol bacağın yanından yelpaze şeklinde kavrularla ağırlık sarkar. Sağ bacak taban ve sol serbest bacak ise dizden bükülerek geri çekilmiş olup ancak ayak burnu ile yere temas etmiş olmalıdır. Bununla beraber burada sakin bir duruş motifi söz konusu olamaz. Vücudun ana eksenine göre uzuvların karışık hareketleri: Sol kolun yandan ağırlık, sağın ise hafif kalkık olarak geriye çekilmiş olması, bir an için tüm vücut ağırlığın sağ bacak üzerine binmesi sonucu sağ kalçanın kabarık ve yukarı itilmiş durumu, sol bacağın ise önce öne atılıp sonra dizden bükülüp geriye çekilmesi figürün canlı hareketini dile getirir. Baş da öne eğik ve sola çevrik durumu ile bu hareket motifini vurgular. Özellikle arkada himationun kavrulmuş sistemi ve giysi altından dışarıya yansıyan vücudun plastik şekilleri de canlı hareket motifinin seyirci üzerinde etkinliğini artırır. Ayrıca yapıta arkadan bakıldığında hareket motifinin kalıcılığı olmayıp bir an sonra deyişiceyi derhal göze çarpar. Açıklamaya çalışılmıyan hareket motifine göre burada bir dansöz figürü ile karışıklaştırmızı söyleyebiliriz. Baş eksik kısımları nedeniyle yanlardan ve arkadan acayip görümlü olmakla beraber önden bakıldığında pozisyonu figürün hareket motifine uygundur. Ortadan ayrılmış saçlar iki yandan kulak memelerini açmakta bırakan ve alnın üçgen şekilde çerçeveleyen dalgalar meydana getirir. Arkadan başın üzerine çekilmiş himationun ucu yandan ağırlık sarkar. Baş, ensiz düz bir band tenia süsler. Zarif yüz hatları ve kısımları gözlerin verdiyi kendi alemine dalmış anlamıyla yüz cazip görümlüdür. Özellikle göüslerde göze çarpan körpe vücut yapısı gibi yüz de yapıtan olgun bir kadandan ziyade bir genç kız tasvir ettiğini ortaya koyar. Heykele ait delfin üzerine binmiş Eros'lu destek 4 parça halinde ele geçmiştir. Kırık kırığa eklenen üç parça Eros ile delfinin önemli bölümünü (K.E. No.81/106) oluşturmaktadır. Yüksek m., Gen. m., Der. m., 4. parça (K.E. No.81/79) plinthin bir bölümü ile üzerinde kaya ve onun da üzerinde delfinin ağız kısmını kapsar. Kırık yüzeylerin fazla ağırlıklı olması nedeniyle parçayı desteğin diğer bölümü ile birleştirmek mümkün olmadı (Yük. m., Gen. m., Der. m.). Kaya üzerinde ön tarafta düzlenmiş dikdörtgen alan içindeki yazıt (harf yük.) heykelin Klaudius Peison tarafından ithaf edildiğini bildirmektedir:

Heykelciğimiz duruş motifi, himationun vücuda dolanması ve kavrulmuş sistemi ile arkeoloji edebiyatında Aphrodite Pontia-Euploia adıyla tanınan bir tipe (2) girer. Tipin en iyi temsilcisi olan Dresden Staatliche Kunstsammlung (Env. No.318) heykelciyi (13) ile eserimizi karışıklaştıracak olursak aralarındaki benzerlik replik olduklarında en ufak kuşkuya yer vermeyecek kadar büyüktür.

Tiple ilgili sorunlara geçmeden önce tipe giren diğer replikleri tanıtmaya çalışalım: J.J. Bernoulli (4) tarafından yapılan ilk replik listesinde 12 eser yer almaktadır. 2. liste P. Arndt (5) tarafından yapılmış olup 14 ve 1 tane numarasız olmak üzere 15 replik kapsamaktadır. Paribeni'nin (6) listesinde ise replik sayısı 21'dir. Fleischer'in (7), Paribeni'nin listesini dikkate almamızın ilk iki listeyi göz önünde tutarak meydana getirdiği dördüncü replik listesi 19 yapıttan oluşmaktadır. Fleischer'in listesinde kayıp

eser olarak yer alan 16 numaralı repliği, listeden çıkarmak gerekir. Çünkü bu yapı kendi listesinde 5. liste Becatti tarafından yapılmış (9) olup 43'den fazla eser kapsamaktadır. Linfert Paribeni'nin listesini dikkate almadan ve Fleischer'in makalesini de tanımadan ve Linfert'in listeye esas olarak Arndt'nin replik listesini almıştır. Sonuncusunu bir eksik hesaplayarak 14 yapı almış ve buna Lippold'un (11) 3 ilavesini ekliyerek Linfert, listesini 18.den başlatmıştır. Bu arada Lippold'un repliği bir kez Lippold'un üç ilavesi içinde bir kez de No.30 olmak üzere kendi listesinde iki kez görünmektedir. Bazen eski bir listede yer alan örneğin Toulous:(Paribeni No.18 ve Becatti, 30 Lev.33, Res.56-57), Rodin: (Paribeni No.19), Ephesos: (Fleischer No.18), Linfert No.32, Becatti'de yanlışlıkla Berlin repliği olarak gösterilmiş olan Toulous heykeli (Neg. DAI Roma 33.1533-1534) hakkında katalog bilgisi edinmek mümkün olmadı, çünkü Becatti'nin dipnot 41'de verdiği bilgi de Berlin repliğine aittir. Şık bakımda özellikle heykelcinin başında insanın eserin antik olmadığı etkisi uyandıran başlık hizasında iki yandan başlıkte yukarı alan saçlardan tepede meydana getirilen fiyong çok acayip görünümündedir. Yüzün şekillendirilmesi, işlenmesi ve anlamı da başlıkte destekler. Yapı sanki bir kazıda parçalar halinde ele geçtikten sonra onarılmış durum gösterir. Kanımca yapı bir park veya bir villa biblosu olarak 18. yüzyılda yapılmış sonra herhangi bir nedenle kırılmış ve tamir görmüş olmalı. Modern sanatkarın eserine tipin bir kopyasının model aldığından kuşku yoktur.

Bu replik listelerini özellikle Linfert'inkini gözden geçirecek olursak aralarında deyimli replik, variant ilgisiz olmayan birçok eserlerin de yapıldıkları görürüz: Heykelimizin girdiği 1. tipte sol serbest bacak öne atılarak dizden bükük olarak geri çekilmiş ve ayak burnu ile yere temas eder; her cephede figürün serbest hareketi göze çarpar. 2. tipte sol serbest bacak gene dizden büküktür ancak bacak öne doğru uzatılmış olup ayak yüksek bir yere veya bir kaplumbağa üzerine basar. Figür sakin bir duruş motifi gösterir ve yalnız cepheden görülme müsaittir. 3. tipte figür sol tarafında bir payeye dayanır. 4. tipte ise figür sol tarafta gene bir payeye dayanır ancak sol serbest bacak sağ bacağın üzerinde çarpaz olarak atılmıştır. Burada da hareket motifi söz konusu değildir aksine figür dinlenir pozisyonda gösterilmiştir. Bu tiplerin aralarındaki farklar her birinin bir orijinale dayandığından kanıtlayacak çaptadır. Tarafından yapılan yeni replik listesi ayrı replik listesinden heykelimizle aynı tipe giren eserler ayrılanarak meydana getirilmiştir. Yeni replik listesinde ilerde Kopya Kritiği ve üslup araştırmalarında karşılaşılabilecek örnekler latin rakamları ile belirlenmiştir. Eserlerin hepsi doğal büyüklükten yaklaşık 1/3 küçüktür.

REPLİK LİSTESİ

Bernoulli/Arndt/Paribeni/Fleischer/Becatti/Linfert/şnan

Dresden, Staatliche 1 1 1 1 1 1 I
Kunstammlung Inv.Nr.
318 (12).

Liverpool, Merseyside 3 2 2 2 2 2 II
County Museum, früher
in Ince Blundell Hall
(15).

Newby Hall Grey Koll. 4 3 4 3 3 3 III
(14).

REPLŠK LŠSTESŠ'NŠN DEVAMI

Bernoulli/Arndt/Paribeni/Fleischer/Becatti/Linfert/šnan

Venedig, Palazzo
Reale (15). 5 4 7 4 4 4 IV

Florenz, Palazzo
Pitti (16). 6 5 5 5 5 5 V

Rom, Palazzo dei
Conservatori,
Giardino 34 (17). 6 6 6 6 6 VI

Berlin, Staatliches
Museum zu Berlin
Antikensammlung (18)
Inv.Nr.Sk. 37
Neg.84202, 84203,
84204, 84205. 2 7 8 7 7 7 VII

Rom, Palazzo
Colonna (19). 8 8 10 8 8 8 VIII

Rom, Palazzo
Margherita (20) 10 10 11 10 10 10 IX

Neapel, Museo
Nazionale Inv. Nr.
494 (21). 11 11 12 11 11 X

Avignon, Musee Lapidaire (22).	13	15	13	12	13	XI
Cambridge Mass., Fogg Art Museum (23).	14	14	14	13	14	XII
Madrid, Prado (24) 9	No.suz	3	15	14	No.suz	XIII
Selçuk, Museum Inv. Nr.1841 (26).			18		18	XIV
Selçuk, Museum Inv. Nr. 1056 (25)			19			XV
Toulouse, Musee des Augustines		18		32		
Paris, Musee Rodin (27)		19			33	XVI
Im Kunsthandel (28)		20				XVII
Leptis (29)		17				XVIII
Antalya, Museum (30)						XIX

Arndt ve Fleischer'in replik listelerinde 6 yapıtın bağımlarının mevcut olduğunu bildirilmektedir. Arndt Floransa Palazzo Pitti repliğinin (V) bağımlının (31) önce kendine ait olmasıyla ilgili olarak söz eder ancak daha sonra doğru olarak bağımlı torso ile ilgili kisi bulunmadığını (32) açıklar. Fleischer'in listesinde yanlılıkla bu eser bağımlı replikler arasında yer almaktadır. Böylece bağımlı replik sayısı beş inmişken Perge heykeli ile gene altına yükselmektedir. Perge heykelinin (XIX) bağımlı düz bir band, Dresden repliğinin (I) bağımlı ise bezemeli bir taenia süslemektedir. Venedig heykeliğinde (IV) kısmen orta bölümü onarılan taenia bir diadem haline getirilmiştir. Newby Hall heykeliğinin bağımlı süsü (III) diademden çok bir kadın portre heykeli için kullanıldığını gösterir. Kopist olmasıyla portre sahibinin tanımlanmış olduğunu belirtmek amacıyla bağımlı taenia yerine diademle süslenmiştir. Eski ismiyle Ince Blundell Hall heykeliğinin bağımlı (II) bir diadem süslemektedir. Böylece bağımlıya korunagelmiş 6 yapıttan dördünün bağımlı taenia ile süslü olması orijinalin de taenialı olduğunu ortaya koyar. Konservatörler Sarayı (VI) variantının portre bağımlı dahil tüm örneklerde arkadan bağımlı üzerine çekilen himationun ucu dekoratif bir şekilde sağı yandan kulak hizasına kadar serbest bir şekilde sarkar. Ince Blundell Hall repliğinde (II) omuzdaki puntelloya göre

himationun ucunun buraya kadar uzand›đ› anlağ›đ›yor. Tipin diğer örneklerinden farklı bu durumu kopiste mal etmek gerekir. Bağ›n sola çevrilmiğ hafif öne eğik pozisyonu ve nazarlar›n ağağ› yönelik oluğu tüm örneklerde aynıdır. Yalnız portre bağ›nda (VI) gözler değiğiktir. Ayrı malzemenin iğlenmiğ gözbebekleri kaybolmuğ yalnız yuvalar› kalm›đtır. Venedig (IV) ve Dresden (I) heykelciklerinin bağ›lar› gördükleri onarımlar dolay›s›yla zarif görünülerinden çok kıey kaybetmiğlerdir. Konservatorlar Sarayı (VI) variant›n›n bağ› portre olarak değiğtirildiğinden orijinal arağ›rmas›na katkı› yoktur. Ince Blundell Hall (II) hem onarıma görmüğ hem de soğuk ve sert hatlar› ile orijinali yansıtmaktan çok uzaktır. Aynı şekilde Newby Hall Heykeli (III) de kopist ve restoratör tadilat›na uğram›đtır. Bu bakımdan Perge heykeli (XIX) bağ› eksik k›s›mlar›na rağmen orijinali en iyi yansıtmaktadır.

Tipe giren 19 yapıttan hiçbirinin kollar› tam olarak korunagelmemiğtir. Himationu koltuk altına k›st›ran sol kol yandan ağağ› doğru uzanmaktadır. Repliklerin durumu kolun ağağ› k›sm›n›n ve elin pozisyonunu saptamağa müsait değildir. Venedig Palazzo Reale (IV) ve Floransa Palazzo Pitti (V) figürleri paye üzerine dayalı bir vazod tutmaktadır. Roma Palazzo Margherita figürü (IX) bu elini paye üzerindeki kumrunun üzerine dayam›đtır. Burada kol, kumru ve payenin onarıma bir veriye dayanmaktadır. Dresden repliğinin (I) eski resimlerinde figürün bu yan›nda görülen yunus restoratör ilavesi olup, sonradan kollar›n onarıma k›s›mlar› ile birlikte (Neg. DAI 281560) sökülmüğtür. Newby Hall repliğinde (III) figür sol yan›daki delfinin kuyruğunu tutmaktadır. Delfin ve Eros'tan oluğan bu destek bizim listede d›đ› bırakt›đ›m›z Toulouse heykeli (33) desteği ile bir elden ç›km›đ gibi benzerlik gösterir. Berlin repliğinin (VII) sol yan›nda delfin de restoratör ilavesidir. Avignon Musee Lepidaire torsosunda (XI) figür imdi mevcut olmayan eli ile solunda ağaç kütüğü üzerindeki delfinin kuyruğunu tutmuğ olmalı. Perge repliğinde de figür aynı şekilde sol eli ile Yunus'un kuyruğunu tuttuğu anlağ›đ›yor. Diğer repliklerde böyle bir desteğin mevcut olup olmad›đ› kesin değildir. 19 replikten 6 tanesinin (II, VI, IX, X, XV, XIX) sol kolunu süsleyen y›lan eğeklindeki bileziği Fleischer hak› olarak orijinale mal eder. Orijinalin duruğ motifi hakkında kesin bir fikir edinmek için iki örnekte (IV ve V) rastlanan paye ve II, III, XI ve XIX No.lu repliklerde görülen yunus ve Eros'tan oluğan desteğin yapıtt›n›n esas kompozisyonu ile ilikisinin bulunup bulunmad›đ›n›n saptanmas› gerekir. Payeli iki örnek tipin ç›me figürü olarak kullanılan bir variant›n› oluğurmaktadır. Figürler, suyun akmas› için ellerinde tuttuklar› dibi delik urne'yi dayad›klar› payelere kendileri yaslanmazlar. Fleischer (34) figürün sağ tarafta kabaetinin fazla kabarık ve yukarı itilmiğ durumunu kolu ile payeye yaslanm›đ olmas›yla açıklamaktadır. Böylece payeyi heykel kompozisyonunun bir unsuru olarak kabul etmekte ve bazen yerini yunus ve Eros'tan oluğan desteğin ald›đ›n› belirtmektedir. Kan›m›zca figürün kolu ile bu desteğe yaslanmas› da olanaksızdır. Ancak delfinin kuyruğunu tutabilir.

Perge figürünün arkadan incelenmesi soruna çözüm getirmektedir. Himationun arkada k›vr›m sistemi iki merkezden gelişmektedir. Birinci merkez himationun sol koltuk alt›na k›st›r›lmas›ndan paydalanm›ştır. Meydana gelen k›vr›mlar iki grup halinde ›ř›n tarz›nda sol omuza ve kalçaya doğru uzan›rlar. şkinci merkez sol yandan kalçan›n hemen alt›nda meydana gelmiştir. Bu noktadan ›ř›n tarz›nda yay›lan k›vr›mlar kalçadan aşağ› himationun yüzeyine yay›lırlar. Bu merkez, yeri dolay›s›yla ancak himationun sol eli ile kavranmas›ndan oluşabilir. Bu gözlemlerimize dayanarak sol kolun orijinal pozisyonunu gözümüzün önünde canlandırabiliriz. Kol dirsekten hafif bükük olarak aşağ› doğru uzanmakta, el himationu kavramaktadır. Bu durumda figür kolu ile bir payeye dayanm›ř olamaz. Bu figürler tipin ayrı bir variant›n› oluştururlar. Delfinli destek te figürün canlı hareket motifini engellediğinden, sol yanda himationun k›vr›m sistemini anlamsız bıraktığ›ndan ve yapıta tek yönlülük sağladığ›ndan Orijinal kompozisyona ait olamaz. Roma dönemi kopistleri genellikle destek ilavesine mecbur kalm›şlar ve yeni atribüleriyle figürlere değişiklik kazandırm›şlardır. Destekli variant çok beğenilmiş olacak ki sık tekrarlanm›ştır. Ayrıca Nymphe'ye çevrilmesi çeşme figürü olarak kullan›lmas›na da uygun düşmüştür. Delfin desteğinin çeşitliliği de bunun Orijinale ait olmayıp kopistlerin bulduğunu gösterir.

Sağ kolun pozisyonunu saptamak daha zordur. Repliklerin bir kısm›nda kolun başlang›c›na ait küçük bir bölüm kalm›ř baz›larında ise bu kol dipten kopmuştur. şnce Blundell repliğinde (II) el kalçaya dayalı olarak onarılm›ştır. Venedig repliğinde (IV) bu kol, kalçada elin izine göre onarılm›ştır. Floransa örneğinde (V) kol, el kalçaya dayalı olarak onarılm›ştır. Konservatorlar Sarayı portre variant›nda (VI) kalçaya dayalı el korunagelmiştir. Avignon repliğinde (XI) sağ tarafta himationun k›vr›m rulosu üzerinde bir bölüm elin yerleştirilmesi için traşlanm›ştır. Kolun başlang›c›nda da aynı şekilde traşlanm›ř bir bölüm vardır. Her ikisi de modern görünümlüdür. Olaslıkla kol kalçaya dayalı olarak onarılmak istenmiş sonradan vazgeçilmiştir. Selçuk torsosunda (XIV) elin bele dayalı olduğunu parmak ucu kal›nt›s›ndan anlaşılm›ştır. 19 replikten beşinde sol elin kalçaya dayalı olduğunu saptadığ›mız örneklerden dördü tipin payeli ve destekli variant›na girer. Ephesos (XIV) torsosunun durumu variant olup olmadığ›n› saptamaya elverişli değildir. Perge ve diğer örneklerde saptayabildiğimiz kadar sağ elin kalçaya dayalı olduğunu belirleyen bir iz yoktur. Belki orijinalde bu kol hafif yukarı kalk›k olarak yana aç›lm›ř ve geri çekilmiş serbest hareket motifi gösteriyordu.

Tip hakkında tartışmaların baş›nda Orijinalin isimlendirilmesi gelmektedir. Heykele şimdiye kadar pek çok isim verilmiş ancak hiç bir kal›c› olmam›ştır. Heykele verilen "Hetairai", "Hermaphrodite" "Glateia" ve "Leukothea" isimleri hakkında Bernoulli'nin itiraz›na uğram›ştır (35). Kendisi Nereid veya Deniz Nymphesi deyimleri ile yetinmesini tavsiye eder. Arndt (36) delfin ve diademe dayanarak orijinali Aphrodite

Pontia veya Euploia olarak isimlendirir. Arndt Floransa repliğine (V) Nymphe ismini vermiştir (37). Ashmole önce Blundell (II) figürünün başındaki diadem ve bazı repliklerin yanında delfin bulunmasına dayanarak burada Aphrodite tasvir edildiğini vurgular (38). Blanco (39) kataloğunda Aphrodite isminin yanına (?) işaretini koyarak üphesini belirtir. Herrmann (40) kataloğunda Dresden repliğine isim vermemiştir. F. Miltner (41) Ephesos torsosunun (XIV) hareketinde dans motifi görmekte ve figüre dansöz ismini vermektedir. Alzinger (42) bu isme karşılık olarak figürün kesinlikle Aphrodite'yi tasvir ettiğini belirtir. Becatti (43) soldaki payeyi orijinale maleder, delfinin ise korunan şekli ile bu yanda figüre uymadığını belirtir. Destekten ziyade atribü vazifesi gören delfinin çeşitli şekillerinin atribüyü figürle başdaştırma çabasından meydana gelmiş olduğunu belirtir. Figürün açıklanmasında katlanarak başın üstüne konan örtüyü önemli görür. Ancak burada ayrı bir başörtüsü söz konusu değildir, yukarıda da açıkladığımız gibi himationun bir kısmı başın üzerine çekilmiştir. Becatti burada çeşitmeden su alan bir kadın kaynak nymphesi olarak tasvir edildiği sonucuna varır. Fleischer (44) yapıta dansöz ismi verilmesini kesinlikle reddeder. Payenin orijinal tipe ait olduğunu kabul ederek burada yaslanan Aphrodite tasvir edildiği kanıdadır. Kanıma göre orijinal dans eden bir figürü tasvir ediyordu. Tipin bir çeşitme figürü olarak kullanılan variantında sol eliyle tuttuğu vazonun altına paye veya kaynak nymphesi olarak delfin ve Eros'tan oluşan atribünün ilavesi ile figürün santrifügal hareket motifi etkenliğini kaybetmiştir. Orijinal figürün dengesini arkadan plinthe kadar uzanan himation sağlamış olmalıdır. Yukarıda belirttiğimiz variantlar esas tipin anlaşılmasına zorlanmıştır. Perge'de aynı mekanda ve nymphenin hemen yakınında bulunan sirtinde "askos" tulum ile oluşan satyr heykelinin (Kat. No.) aynı ebadında ve aynı mermer türünden olduğu aralarında ilki kurmamız sağlamıştır. Ayrıca iki yapıtın ebadı, biçim ve üslup benzerliği aynı sanatkarın elinden çıkmış olduklarını kanıtlayacak çaptadır. Bu gözlemlerimize dayanarak iki figürün bir grup meydana getirdiklerini de söyleyebiliriz.

Yapıtla ilgili diğer problem Orijinalin hangi tarihte yapıldığıdır. Bernoulli (45) Orijinal eseri M.Ö. 4. yüzyıla İskender'den öncesine, Michaelis (46) Hellenistik döneme, Friedrichs ve Wolters (47) M.Ö. 4. yüzyıla (M.Ö. 370) tarihlendirirler. Arndt (48) Praksiteles'in çevresine sokar ve M.Ö. 350 yılına tarihler. Amelung (49) figürün ritmini Praksiteles'in sanat niteliğine uygun bulmaz. A. Şppl (50) ve W. Klein (51) de Arndt'nin Orijinali Praksiteles'in sanat çevresine sokmasına karşıdır. Ashmole (52) Orijinalde Capua Aphroditesinin (53) öncüsünü görür. Başın şekillendirilmesinin Kephisodotos'un Eirene'sine (54) yakınına daşinerek Orijinali M.Ö. 4. yüzyılın ilk yarısına tarihler ve eserin eklektik olmayıp normal gelişimi devam ettirdiğini kabul eder. Lippold, (55) tipi Capua Aphroditesine başlar ve ilk Hellenistik döneme tarihler. Becatti (57) Orijinalin Melos Aphroditesine dayandığını belirtir ve geç Hellenistik döneme tarihler. Aradaki kalite farkına rağmen Perge heykelinin başı genellikle geç Hellenistik döneme

tarihlenen Melos Aphroditesi ile yüz biçimi, saçların düzeni ve inceliği bakımından benzerlik gösterir. Fleischer (58) Orijinalin geç Hellenistik dönemde, M.Ö. 4. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başı yapıtları tarzında yapıldığı kanısındadır. Alzinger (59) Orijinali ilk Hellenistik döneme tarihlenir. Son zamanlarda genellikle haklı olarak Orijinalin geç Hellenistik dönemde yapıldığı kabul edilmektedir.

Perge heykeli kaidesindeki ithaf yazıtına göre Hadrian devrine tarihlenmektedir.

Sonuç olarak heykel tipinin geç Hellenistik dönemde dansöz olarak yapıldığını söyleyebiliriz. Romalılar zamanında çeşme figürü olarak kullanıldığında yanına paye ilave edilmiştir. Zamanımıza kadar gelen kopyaların yanında delfin ve Eros'lu destek bulunması figürün su nymphesi olduğunu belirtir. Kopistlerin bu tür desteklerle figürlerin yorumlanmasını sağladıkları bilinmektedir. Esas tipe ait olmayan bu tür ilavelerde kopistlerin serbest çalışmaları repliklerin desteklerinin farklılığında da göze çarpmaktadır.

DİŐNÖTLAR:

1. J. şnan, TAD 25, (1981) Torso, 12, No.7 Res.51, destek 15, 15 Res.59.
2. J.J. Bernoulli, Aphrodite (1873) 372 vdd.; P. Arndt, EA 1542; W. Amelung, EA 2081/82; W. Klein, vom Antiken Rokoko 98 vd. dipnot 3; Lippold, Handb. 298 vd. Dipnot 9; Blanco, 71 vd. No.95; Paribeni, 94 No.242; B. Kapoussy, Brunnen Figuren, 15;

Hölscher, AntPl X(1970) 75; Becatti, StudMisc 17, 1970/71, 29-31, 33-35; Fleischer, ÖJh 19 71, Beiheft 2, 165 vdd. Res.1 vdd.; Linfert, Kunstzentren 158 vd. dipnot 631, LIMC II,1, 69 vd.

3. LIMC II,1 (1984) 69 vd., II, 2 (1984) 59, Res.600 Neg. DAI Roma 31, 7740, 28, 1561.

4. Bernoulli, a.g.e., 372 vdd.

5. P. Arndt, EA 1542.

6. Paribeni, 94 No.242.

7. Fleischer, a.g.e., 165 vdd.

8. Hata, G.A. Mansuelli'nin JdI 56, 1941, 151 vdd. yayınladı makalesinden kaynaklanmaktadır. Mansuelli'nin 152 Res.9'da katkı olarak yayınladı yapıtı (Neg. DAI Roma 34, 7457; Guida Ruesch 494) Napoli repliğidir.

9. Becatti, a.g.e., 29, dipnot 39.

10. Linfert, a.g.e., 158 vd. dipnot 631.

11. Lippold, Handb. 298 dipnot 9.

12. Clarac IV 101, 1391; Herrmann, 76 vd. No.318; B. Kapossy, Brunenfiguren der hellenistischen und römischen Zeit (1969) 15; Fleischer, a.g.e., 165 vd. No.1 eski bibliyografya verilmiştir; Zimmermann, Die Dresdener Antiken und Winkelmann (1977) Lev.8; Artemis LIMC II, 1, 69 vd. II, 2, 59, 600.

13. Liverpool, Merseyside County Museum, Eskiden Ince Blundell Hall'da bulunduğuna için replik Ince Blundell Hall ismiyle tanınır. Clarac IV, 746, 1802a; Michaelis, Ancient Marbles, 348 vd. No.36; Ashmole, 20 vd. No.36 Lev.15; Lippold, Handb. 298 dipnot 9; C.C. Vermeule-D.V. Bothmer, AJA 63, 1959, 1957; Zimmermann, a.g.e., 15; Fleischer, a.g.e., 166 No.2; LIMC II, 1, 69, II, 2, 59, 599; Becatti, a.g.e., 30 dipnot 4.

14. Newby Hall, Grey Koll. Clarac IV, 628, 1364a; Michaelis, a.g.e., 524 vd. No.6; Fleischer, a.g.e., 166 No.3.
15. Venedig, Dütschke, V, 123 vd. No.312; C. Anti, 11 R. Mus. Arch. nel Palazzo Reale (1930) 165 No.16; EA 2596-98;
Lippold, a.g.e., 298 dipnot 9; Zimmermann, a.g.e., 15;
Fleischer, a.g.e., 166, No.4 Res.6-7; Becatti, a.g.e., 30 dipnot 40 Lev.32, 55.
16. Floransa, Palazzo Pitti - Dütschke II 20 vd. No.41; P. Arndt, EA 3716; Lippold, a.g.e., 298 dipnot 9; Kaposy, a.g.e., 15;
Fleischer, a.g.e., 166 No.5; Becatti, a.g.e., 30 dipnot 41, Lev. 32, 54.
17. Roma, Konservatorlar Saray›, Giardino, H. Stuart Jones, Pal. Cons. 237, Giardino No.34 Lev.90; Lippold, a.g.e., 298 dipnot 9; Fleischer, a.g.e., 166 No.6; Neg. DAI Roma 78.50.
18. Berlin, Altes Museum, Kunze, Beschreibung der antiken skulpturen in Alten Museum 3 (1922), 15 No.37; Fleischer, a.g.e., 167 No.7, heykelcik çok fazla onarım görmüktür.
19. Roma, Palazzo Colonna, Matz-Duhn, Antike Bildwerke Rom I, 217 No.828a.
20. Palazzo Margherita, eskiden villa Ludovisi, Th. Schreiben, Die Antiken Bildwerke der Villa Ludovisi Rom (1880) 240 No.290; Reinach V, 161, 10; W. Amelung, EA 2081-83; Lippold, a.g.e., 298 dipnot 9; H. Kenner, ÖJh 46, 1961-63, 25 dipnot 53; Fleischer, a.g.e., 167, No.10; Neg DAI Roma 30, 5231.
21. Napoli, Mus. Naz. Guida Ruesch, 158 No.494; Neg. DAI Roma 34, 7457; Fleischer, a.g.e., 167 No.11; Mansuelli'nin AJA 56, 1941'de 158 Res.9, yanlaıbıkla kayıp eser olarak yorumlanmaktadır.
22. Avignon, Musee Lapidaire 34814; Reinach II, 334, 4; Esperandieu III, 339 vd. No.2459; Fleischer, a.g.e., 167 No.13
Neg. DAI Roma 34, 2123.

23. Cambridge, Mess. Fogg Art Muuseum - C.H. Chase, Museum of Fine Arts Bulletin 7, 1909, 30 Res.31; Reinach, IV, 203, 3,
7; G.A. Mansuelli, JdI 56, 1941, 156 Res.10-11; Fleischer, a.g.e., 168 No.14; LIMC II, 1 (1984) 70, II 2(1984) 59, 602.
24. Madrid Prado, E. Hübner, Die Antiken Bildwerke In Madrid (1862) 51 No.31; P. Arndt, EA 1542; Reinach IV, 203, 2;
Lippold, a.g.e., 298 dipnot 9; Klein, vom Antiken Rokoko, 98 Res.4; W. Amelung, EA 2081/82; Krahmer, RM 38-39 (1923-24) 183; Blanco, a.g.e., 71 vd. No.95E Lev. 38; Becatti, a.g.e., 30 dipnot 45 Lev. 34, 59.
25. Selçuk Müz. Env. 1056; F. Miltner, ÖJh 45, 1960, 40 vd.
Res. 26-27; Fleischer, 167 No.18; RE Suppl. 12 (1970) "Ephesos" 1696 W. Alzinger; Fleischer, Archäolog. Mus. Selçuk (1974) 22 vd. Env. 1056 Lev.3; LIMC II, 2 (1984) 600.
26. Selçuk Müze Env. 1841, Fleischer, a.g.e., 168 No.19.
27. Paris, Musee Rodin, Foto Marburg 173 331.
28. Antika pazarında, G. Lippold, EA 5020; Becatti, a.g.e., Lev.34, 59.
29. Leptis, QuadALibia, 2, 1951, 61 küçük resimden tipe girdiği seçilebiliyor.
30. J. šnan TAD, 25, 1981, 12 No.7 Res.51 ve 15 No.15 Res.59.
31. P. Arndt, EA 1542.
32. P. Arndt, EA 3716.
33. Becatti, a.g.e., 30 Lev.33 Res.56-57.
34. Fleischer, a.g.e., 168.
35. Bernoulli, a.g.e., 275 vdd.
36. P. Arndt, EA 1942.

37. P. Arndt, EA 3716.
38. Ashmole, a.g.e., 20.
39. Blanco, a.g.e., 71 vd.
40. Herrmann, a.g.e., 68 vd.
41. F. Miltner, a.g.e., ÖJh 45, 1960, 40 vd.
42. RE Suppl, 12 (1970), 1696 (Alzinger).
43. Becatti, bk. dipnot 33.
44. Fleischer, a.g.e., 168.
45. Bernoulli, a.g.e., 275 vdd.
46. Michaelis, a.g.e., 525.
47. C. Friederichs-P. Wolters, Bausteine zur Geschichte der Griech-Röm. Plastik. Gipsabgüsse ant. Bildwerke (1885) 575
No. 1472.
48. P. Arndt, EA 1542.
49. P. Amelung, EA 2081/2082.
50. A. Ippel, Der Bronzefund von Galjub (1922) 70 vd.
51. Klein, vom Antiken Rokoko, 38 vd.
52. Ashmole, a.g.e., 20.
53. Hölscher, a.g.e., 74 vd.; LIMC II, 1 (1984) 71, II, 2 (1984)
61, 627.
54. Lippold, Handb. 224 dipnot 1.
55. Lippold, a.g.e., 298 vd. dipnot 9.

56. Becatti, a.g.e., 30.

57. Lippold, Plastik 370 dipnot 5; M. Bieber, The Sculpture of Hellenistic Age (1955) 159 vd.; Hölscher, a.g.e., 370 vd. dipnot 41; J. Charbonneaux, La Venus de Milo. Opus Nobile H. 6 (1958); LIMC II, 1 (1984) 73 vd. II, 2 (1984) 63, 643.

58. Fleischer, a.g.e., 170.

59. RE Suppl., 12 (1970) bk. sözcük Ephesos 1696 (Alzinger).

destek.doc

ph9

ZIRH  EKLŐNDE DESTEK

Antalya Müzesi Env. No.6.63.73

Lev.

Kazı Env. No.73.4

Neg. 1973.2.12

1973'te Demetrios ve Apollonios takımları

(D1) kazısrasında bulunmuştur.

Őnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıtır.

Yük.1.025 m, gen. 0.425 m, der. 0.360 m.

Desteğin tabanı mevcuttur, ancak plinth tabanı kalmamıtır. Desteğe, sol yanında ilişkin olduğu fiğur n sağ baldırına ait bir kısım kalmıtır.

Destek Yunan-Hellenistik zırlı ekli gösterir (1). Yüzeyinde vücut kasları belirtilmi zırlı pterykssiz olup, iki sıra uçları püsküllü bandları kapsar.  zerinde imparator kuşağı bulunan bu destek, bir imparator kuşağı bulunan bu destek, bir imparator heykeline ilişkin olmalıdır. Buluntu yerine göre yukarıda incelediğimiz imparator Vespasianus ve Titus'a izafe ettiğimiz (Kat. No. ve Kat. No.) heykellerden birine ait olabilir.

DŠPNOTLAR:

1. Muthmann, statuenstützen 58 vdd., Lev.XI, Res.23.

donyosos.doc

listno 56

DÝONYSOS HEYKELÝ

Antalya Müze Env. No. 1.18.87

Kazý Env. No. 87.11

Negatif No. 87-16/C9 87-18/A1 87-18/D7

Tiyatro kazýsý sýrasýnda partaregianýn üst yüzeyinde bulunmuþtur.

Yük. 2.04m.

Plinth Yük. 0.10 m.

Boyun-baþ Yük. 0.43 m.

Çene-Tepe Yük. 0.23 m.

Heykele ait parçalar deðipik kodlarla, kazýnýn çeþitli evrelerinde bulunmuþtur. Ýlk ele geçen parçalar, 1. plinth; 2. figürün oturduðu, 3. üzerine elbise atýlý kaya; 4. önde kývrýlmýþ büyük yýlan; 5. plinthin sað yanýnda yükselen bir bölüm ile üzerindeki sað ayak fragmanýdýr. Daha aþaðý koddan bulunan parça figürün gövdesinin önemli bir kýsmýný oluþturmaktadır. Heykelin kol ve bacaklarýna ait parçalar ayrý yerlere daðýlmýþ halde ele geçmiþtir. 6. Sað kola ait parça omuzla birlikte kolun pazusunu oluþturur. 7. Diðer bir parça ise dirsekten bileðe kadar, kolun alt bölümüne aittir. 8. Baþýn üzerinde kalmýþ ve bilek ile kýrýk kýrýða eklenen sað el. 9. Bu parça sol kola ait olup torso ile birleþerek kolu diþeðe kadar tümler. 10. Sol bacaðýn uyluðunun önemli bir kýsmýný ve dizi kapsar. 11. Ayný bacaðýn dizden aþaðý kýsmýný oluþturur. 12. Bileðin yukarý kýsmýna ait bir parçada bu fragmanlara eklenmiþtir. 13. Sað bacaðýn uyluk baþlangýcýyla diz altý arasýndaki yerine yapýþtırýlmýþ, üzerinde himation atýlý olan parçadýr. 14-15. Bir önceki parçaya ait, uyluðun alt ve üst taraflarýný tamamlayan ve giysi kývrýmlarý da içeren iki küçük fragman. 16. Uyluðun kasýk hizasýndan kopmuþ bir parçasý. 17. Uyluk üzerindeki himation kývrýmlarýna ait bir parça. 18. Uyluk üzerinde, bacaðýn yanýndan sarkan himation kývrýmlarýna ait bir parça. 19-20-21-22-23. Birbirlerine eklenen aþaðý doðru sarkan altý giysi kývrýmý fragmaný. 24-25. Yüzeyden kopmuþ iki parça. 26-27-28-29-30-31. Sað bacaðýn arkasýndan sarkan himationa ait altý parça. 32. Uyluðun arka kýsmýný ve dizi kaplayan büyükçe bir parça. 33. Bilek. 34. Topuk ile aþýk kemiði. 35-36. Sað ayak topuðunun içe bakan tarafýnda yüzeyden kopmuþ, birbirine eklenen iki parça. 37. Yopuðun arka tarafýna ait yüzeyden kopuk bir baþka parça. 38. Sað baldýrýn yukarý kýsmýna ait bir parça. 39-40. Bunun altýnda, bileðe üstüne kadar uzanan iki baldýr parçasý. 41-42-43-44. Tepeden ve arkadan baþa eklenen dört parça. 45. Kýsmen giyisli ile örtülü, figürün kýrýk kýrýða uyduðu kaya. Figürün sol yanýndaki diþi aslanýn arka bacaklarý ve vücudun belden aþaðý kýsmý kaya ile birleþik durumdadýr. 46. Hayvanýn ön ayaklarý. 47. Birleþim yerine ait, kama biçimli bir parça. 48-49-50. Plinthle kýrýk kýrýða uyan, sol tarafta, arkada üzümle üstüne basan bir ayaðý betimleyen bölüme ait üç parça. 51. Önde aslanýn sol ön ayaðýna ait plinthle ele geçmiþ parça. 52. Bir öncekiyle beraber esas plinth parçasýna eklenen, yýlanýn kuyruðuna doðru uzanan parça. 53. Esas plinth fragmanýnda, yýlanýn üzerinde kalmýþ bir çocuk bacaðýna ait küçük bir parça. 54-55-56-57-58. Vucuda sol kalçada saran himationa ait, irili ufaklý beþ parça. 59-60-61. Sol tarafta kayanýn üzerine sarkan himationa ait üç parça. Ayrýca kýrýk yüzeylerden kopmuþ sayýsýz parçalarda yerlerine yapýþtırýlmýþtır. 62. İduka aþaðý bir koddan bulunmuþ olan baþ heykelin en son ele geçen parçasýdýr. Burun, alnýn sol tarafý, dudaklar ve çene kýrýktýr. Boynun sað tarafýnda bir bölüm eksiktir. Figürün sol yanýnda bulunan diþi aslanýn baþý, sol ön bacaðý tümünden eksiktir. Sað ön bacaðýn ise yalnız yukarý mevcuttur. Sol ön bacaðýna ait pençenin bir bölümü kalmýþtır. Yýlanýn üzerine uzanan ve yalnız parmaklarýyla yere basan çocuðun, sadece sað bacaðýnýn bir bölümü kalmýþtır. Sað elin parmaklarý,

omuzlar üzerine inen buklelerin boğluklar üzerine uzanan kıyımları, dirsekten itibaren sol kol, sol ayak, sağ ayağın baş parmağı ile ikinci, üçüncü ve dördüncü parmakların yüzeyleri ve küçük parmağın ucu kıvrılmıştır. Arkada plinthin sağ köşesine doğru, üzüm salkımı üzerine basan sağ ayağının ön kısmı dıbyında, bu figüre ait hiç bir şey kalmamıştır.

Yılanın başının, Dionysos'un sağ ayağının kaybolan kısmının altında olduğu anlaşılmaktadır. Buradan kıvrılarak ayağın arkasından öne doğru uzanan gövdenin, sadece kıvrılan kuyruğu kalmıştır. Ayağın ucuna basarak kuyruğun üzerine uzanan çocuk veya Eros gövdesinin geri kalan kısmı, duruşu ve işlevi anlaşılamamıştır.

Dionysos'un sağ yanında, oturduğu kayaya bitişik olarak, arkadan öne doğru uzanmış bir keçi bulunmaktadır. Keçini ayaklarının pozisyonundan oturmuş vaziyette tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Şimdi mevcut olmayan başı öne uzanmaktaydı. Bu keçinin üzerinde, keçi ayaklı bir yaratık, olasılıkla Pan, yer almaktaydı. Bu yaratığın sağ eliyle Dionysos'u sağ göğsü altından desteklediği, parmak uçları kalıntısından anlaşılmaktadır.

Tanrı başını sola çevirmiş ve hafif yukarı kaldırmıştır. Saçlar ortadan ayrılarak iki yana taranmıştır. Baş süsleyen iki cm. kalınlığındaki bant yalnızca önde görülmekte, arkada ve yanlarda saçların arasında kaybolmaktadır. Kulakların aşağı bölümü saçların dıbyında kalmıştır. Bandın üzerindeki sarmışık çelengi süslemektedir. Üst göz kapaklarının yüksek kavisi şekli bakışların yukarıya yönelmiş olduğuna işaret etmektedir. Göz bebekleri kıvrık olmakla beraber plastik işlendikleri sezilmektedir. Ayrıca kaşlarının gözlerin üzerine doğru sarkık ve bükün oldukları anlaşılmaktadır. Yanaklar geniş satırlı ve dolgunur. Ağız hafif aralıktır ve yüzde pathetik bir ifade egemendir. Yüzün genel şekillendirilmesi Skopas uslubunu yansıtmaktadır. Saçlarda serin matkap oyukları, aralarında ufak boşluklar görülmektedir.

Tanrı, vücudunun aşağı kısmı sağdan sola yönelmiş bir durumda oturmaktadır. Uyluklarının yukarı kıyımları himationla örtülmüştür. Kalçanın sol tarafında tam olarak ne olduğunu bilemediğimiz, bir kol fragmanına benzeyen bir kalıntı bulunmaktadır. Bunun plinth üzerinde ayakları bulunan figürle bir ilişkisi olup olmadığı saptanamamıştır. Gövdenin yukarı kısmı, kuvvetli bir burkulma hareketiyle sağ tarafa dönmüştür. Sol kol öne doğru uzanırken, sağ kol yukarı kaldırılıp başın üstüne konmuştur. Figür, sağ omuzunda düdümlenen, sol koltuk altından vücudunu kaplayan bir Nebris giymiştir. Zar gibi ince nebris vücudun plastik işlenmiş, yumuşak adefeleriyle, becerikli bir işçilik sayesinde, mükemmel bir uyum sergilemektedir. Tanrının vücudu dolgun ve yağlıdır. Göğüsler belirgin plastik şekiller gösterirler. Karnın yağlı katmerleri arasında, göbek iyice derine kaçmıştır. Bu yağlı ve dolgun şekiller heykeli kadınsı bir görünüm vermektedir. Fakat tüm görüntüsüyle, kudret ve kuvveti de temsil etmektedir. Nebrisin üzerinde pastel tonlu sarı bir boyanın izleri kalmıştır. Heykelin arkasında adeta vucuda gömülmüş gibi, asma yaprakları yer almaktadır. Burada Dionysos'un kutsal hayvanları aslan, keçi, yılan ve atribüleri asma, sarmışık ile olasılıkla Satry ve Pan'dan oluşan bir grup bulunmaktadır.

DIOSKUR BAĞI

Antalya Müze Env. No. ???

Kazý Env. No. 92.506

Negatif No. Negatif numarasý olmayan bir fotođraf.

Tiyatro sahne binasý kazýsýnda bulunmuđtur.

Yük. ??? m.

Gen. ??? m. Ölçüleri eksik.

Der. ??? m.

Bađýnda ki bađlýktan bir dioskur tasvirini tanıymaktayýz. Yüzünü kývýrcýk saçları çepeçevre sýnyrlamaktadır. Buklelerinde burgu ile açýlmýđ oyuklar bulunmaktadır. Alný geniđ, gözleri badem formu iplenmiđtir. Burnu ve ađzý formu belli olmayacak þekilde aþýnmýđtır.

doskur2.doc

doskur2.doc

ph21

listno 83

DŐOSKUR TORSOSU (KYRENE TŞPŞ)

Antalya Müzesi Env. No. 3028

Lev.

Kazý Env. No.1953/6

Neg. 74.54.A1

1953 yýlnda Hellenistik Dönem Kapı (C)

74.1.A1

kazı srasında B2 niği önünde bulunmuğtur (1).

77.54.A3

şnce gözenekli beyaz mermerden yapılmığtır.

74.1.A3

Yük. 0.750 m., Gen. 0.420 m., Der. 0.320 m.

Torso ile kık kıya uyan sol kol ile sağ ele iliğkin iki parça saptanarak yapıt onarıldı. Bağ, sağ kol dirsekten ağağ, sağ elin parmakların önemli kısım ile kılç kının bölümü eksiktir. Bir önceki heykelin sağ sol değimli tekrar olan torsonun diğer Dioskuru betimlediğinde kuğku yoktur. Sağ bacak yerine burada sol bacak tağyadı. Kılç kın da aynı pozisyonda ancak ters yanda sağ elde tutulmaktadır. Bir önceki figürün eksik sağ kolunun durumu hakkında fikir veren sol kol yana açıldıktan sonra

dirsekten bükülerek yukarı kaldırılmıştır. Elinde tuttuğu uzun mızrağa iliğinin destek kalıntısı ön tarafta dirsek hizasında görülür. Khlamys'ü tutan agraf burada da sağ omuz üzerindedir. Ancak khlamys sol kol üzerine atılmıştır. Boynun kalan kısmından başın sağa çevrilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

İki heykel birbirinin karşılıklı eşi olarak yapılmıştır. Bu nedenle başsız torso her ne kadar B2 nişini önünde bulunmuşsa da B1 nişinin içinde durduğunu düşünmemiz gerekir. Kapının iki yanında ilk nişler içinde duran Dioskurların başları da içireyi girenlere doğru çevrilmiştir.

DİŞNOTLAR:

1. Tip için bk. Kat. No.

DÝOSKUR HEYKELÝ (KYRENE TÝPÝ)

Antalya Müze Env. No. 3028

Kazý Env. No. 53.1

Negatif No. 74-7/A3 74-7/C6 80-39/B6 80-39/C8

Hellenistik dönem kapýsý (C) kazýsý sýrasýnda, oval avluda, A1 niþi önünde bulumúptur.

Yük. 1.480 m.

Gen. 0.490 m.

Der. 0.290 m.

Baþ Yük. 0.235 m.

Ýnce grenli beyaz mermerden yapýlmýþ heykel kýryk kýryða uyan beþ parça halinde (1. boyunla birlikte baþ; 2. dirseðe kadar sol kol , diz altýna kadar sol ve uyluk ortasýna kadar sað bacadan oluþan gövde; 3. dirsekten bileðe kadar sol kol fragmaný; 4. dizden aþaðý, bileðe kadar sol bacak fragmaný; 5. diz ve desteðin bir kýsmýyla bitipik bulunmuþ sað uyluk) ele geçmiþ ve onarýlarak ayaða kaldýrýlmýþtır.

Sað kol tamamen, sol el, sað bacaðýn dizden aþaðý kýsmý ve ayaklar eksiktir. Baþ oldukça iyi koruna gelmiþtir. Alnýn sol tarafýnda, saç buklelerini kapsayan bir parça kopmuþtur. Burnun çok az bir kýsmý kýryk olup genel þekli bellidir. Burnun ucu ve dudaklarý kýsmen aþýnmýþtır.

Yüzey bir kaç çentik ve kök izi dýþýnda temizdir. Baþ, sol tafartaki eksik parçaya raðmen, torosya iyi yerleþtirilmiþtir. Khlamysün üzerinde bazý çentik ve kýryklar vardýr. Pubisin yüzeyi tamamen aþýnmýþtır.

Yüz çizgileri ve pubisin geliþmemiþ biçiminden anlaþýlacaðý üzere, geliþme çaðýnda bir genç betimlenmiþtir. Baþýndaki pilostan ve yakýnýnda bulunan, ayný tipte ancak sað sol deðiþimli ikinci figürden (Liste no. 83), burada dioskurlardan biriyle karþýlaþtýrdýmýza kuþku yoktur. Ýki figürün koruna gelmiþ kýsýmlarý birbirlerini oldukça iyi tamamlamaktadýr.

Vucut ađýrlýđýný taþýyan sað bacak tarafýnda, kalça konturu oldukça taþkýn bir kavis oluþturur. Serbest bacak ise dizden bükük olarak hafifçe öne uzatýlmýþtır. Sol omuzda yuvarlak bir agrafla tutturulmuþ khlamys göðsü kýsmen örttükten sonra arkaya atýlmýþtır. Bele kadar vücudu arkada neredeyse tamamen örten khlamys, sol taraf doðru çekilip, öne alýnmýþ ve sol kolun üzerinden atýlmýþtır. Serbest ucun, uyluðun oldukça aþaðýsýna kadar uzandýđýný, destek kalýntýsý göstermektedir. Dioskur, sol elinde kolunun yukarýsýndaki kalýntýdan anlaþýlacaðý üzere, diklemesine bir kýlýç kýný tutuyordu. Kýný nasýl tuttuðunu diðer dioskurdan öðrenmekteyiz, ancak bu figür heykelimizin ayna tersi olduðundan kýlýç kýnýný sað elinde tutmaktadýr.

Figürümüzün tamamen yok olmuþ sað kolu hakkýnda ikinci dioskur bir fikir vermektedir. Kol önce yatay olarak yana açýlýp sonra aþaðý kýsmý yukarý kaldýrýlýyordu. Eliyle olasýlýkla yere dayalı bir mýzrađý tutmaktaydı.

Baþ sert bir biçimde sola çevrilmiþ olup, esas cepheden bakýldýđýnda, yüz hemen hemen üç çeyrek profilden görülmektedir. Yüzün sol yaný perspektif kısaltma gösterir. Pilosun altýndan, geliþi güzel alýn, þakaklar ve enseye dökülen hareketli saç bukleleri, çatýlmýþ kaþlar, yukarý ve uzaklara yönelmiþ bakýplar ve aralık dudaklar baþýn hareketiyle birlikte yüze pathetik bir anlam

kazandırmaktadır. Yapıtın usluu nitelikleri dayandığıy orjinali hellenistik çağda aramamız gerektiğine işaret eder. Genç vucudun ayrıntılı ve barok usluuota belirtilmiş kaslarıda bu fikrimizi destekler.

DÝPNOTLAR

1. Hellenistik dönem kent kapısının arkasındaki avlu nişleri, yuvarlak kulelerden hareketle: doğudakiler A1, A2,... ve batıdakiler B1, B2,..... olarak belirlenmiştir.

dskobol.doc

ph12

listno 152

DŐSKOBOL

Antalya Müzesi Env. No.20.13.79

Lev.

Kazı Env. No.

Neg.

Heykelin bağı Perge Güney Hamam'ın

(I) kazıda sırasında Palaestra'nın kuzey portisinin

2 No.lu kaidesi önünde Hermes heykeline çok yakın,

vct parçası ise çok daha uzakta bulundu.

Őnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.

Yük.63 cm, Gen.35 cm, Bağ yk. (ene-tepe) 22 cm,

Bağ gen. 19 cm, Bağ der. 22,5 cm, Heykelin der. 36 cm.

Vct parçası ile bağın ilişkisi, 1980 kazıda sırasında saptanarak birleştirildi. Sağ kolun dirseğini de kapsayan ağağına ilişkin parçası da torsoda kalan kısmi ile krk krđya uydu. Gövdenin yukarına, sağ ksmine ilişkin bir bölümü ile sağ kol bileğe kadar kalmıştır. Bağ oldukça iyi durumda korunagelmiştir. Burnun sağ yanđ ile çenenin yüzeyinden parçalar kopmuştuur. Kağlar, kulak kenarları, sağ yanak ve sa buklelerinde önemsiz çentikler vardır. Yüzeyi özellikle sol tarafta kısmen birikinti tabakası ile kaplıdır. Bağ, antik dönemde de ayrı parçadan işlenmişti. Boynun sağ tarafında ve gövdede birbirlerine alıştırılmış yüzeyler sağlam kaldığından parçalar birleştirilebildi. Bu sırada kısmen korunagelmiş takoz deliğinden de yararlandı. Böylece bağın

orijinal pozisyonunu kazanmış olduğ.

Burada ephebos çağında genç bir atlet çıplak olarak gösterilmiştir. Bağ hafif sağ tarafa çevrik ve ne eğiktir. Kısa kesilmiş saçlar çeğitli yönlere kvrlan çok hareketli bukleler halinde gösterilmiştir. Aln çevreleyen bukleler bazen engel gibi kvrlan uçlarla, bazan dalgalı hatlar oluşturarak alnn üzerine dklrlr. Bunlar tepeye doğru gittikçe daha kabarık, aynı şekilde çeğitli yönlere kvrlan bukleler izler. Tepede arkaya doğru sa buklelerinin bir bölümünün yüzeyinden bir tabaka kopmuştur. Bu alanın etrafında ve enseye doğru bukleler n taraftakilerin üslubunda işlenmiştir. Kabarık sa yğn altında yüzün ince ve zarif görünümü seyirciyi adeta büyüler. Aln ağağ doğru hafif bombelidir. Kağlar ince ve d uçlar hafif ağağ iniktir. Burun Grek tarzında, aln çizgisini devam ettirir. st göz kapaklarnn hafif inik durumu ve gözlerin ekillendirilmesinden nazarlarn ağağ ve şimdi mevcut olmayan sağ ele yönelmiş izlenir. Kalnca ve güzel şekillendirilmiş dudaklar bakla kesilmiş gibi keskin snrlıdır. Yüzey işiliği ince ve nemli dudak zarn yansıtacak kadar nefistir. Dudaklarn hafif aralı oluşu da yüze canlılık kazandırmaktadır. Çenenin de, özellikle sağ profilden bakıldığında güzel şekillendirilmiş olduğu göze çarpar. Vücudun korunagelmiş ksm pek az olmakla beraber bağ gibi, ephebos çağında bir genci nefis bir şekilde yansıtılmaktadır.

Heykelin pek az ama önemli ksm elimize geçtiğinden tipini saptamakta zorluk çekmeyiz. Bu hususta iyi korunagelmiş bağtan hareket etmemiz doğaldır. Ayrntlar ile tanımladığımız bu bağ bize Naukydes'e mal edilen Diskobol heykelini anımsatır. Son zamanlarda Arnold (1) ve Linfert (2) tarafından tip ve replikleri ele alınımtır. Her iki arkeologun replik listesinde sekizer yapıt bulunmaktadır. Bunlardan yedisi aynı, birer tanesi farklıdır. Arnold'un listesindeki (No. 6) British Museum'da (Smith Sculpture III, No. 1753) Vatikan repliğine göre tamamlanmış torso Linfert'in listesinde yer almamıştır. Buna karđlık Linfert'in "f" ile gösterdiği Atina National Museum'daki (Svoronos Lev.15.3) replik Aronld'da eksiktir.  replik bağ ile korunagelmiştir. Ancak Vatikan Müzesi'ndeki repliğin bağ kendisine ait değildir. emdiye kadar dört torso ve iki bağ ele geçmiştir.

Replik listesinin haklı olarak bağında gelen Roma Museo Nuovo Capitolino'daki Diskobol heykeli (3) ile Perge genç heykelini karđlařtırdıđımızda bağlar arasındaki büyük benzerlik derhal göze çarpar. Cepheden (BrBr Lev.682; Arnold Lev. 22a) yüz biçimi alnn üzerinde ve tepeye doğru sa buklelerinin düzenlenmesi üslubu büyük bir benzerlik gösterir. Sol gözün üzerine rastlayan, uçları engel gibi kvrlan iki bukle; ortada ve sağ göz hizasında sağa yönelmiş bukleler iki bağnn benzerliğini vurgular. Alnn köşelerinde girdap oluşturun bukleler de karđlařtırılabilir. Alnn, burnun, kağlarn, gözlerin ve dudakların şekillendirilmesinde büyük benzerlik gösterir. Sol profilleri karđlařtıracak olursak (BrBr. 685 A; Arnold Lev.23a) profil hatt ve kafa tas biçimi benzerliği eksik

k>sm>mlara raŸmen göze çarp>c> niteliktedir. SaŸ profiller de (BrBr. 684 A; Arnold Lev.8c) bu benzerlik daha da belirgindir. Yaln>z, Kapitol repliŸinde yüz daha dolgundur. H. v. Steuben'in vücut □ekillerine göre orijinalde yüzün daha az dolgun olmas> gerektiŸi fikrini Perge repliŸi desteklemektedir.

Perge repliŸinin vücudunun korunagelen k>sm>n>, fazla onar>m görmü□ Kapitol repliŸi yerine Vatikan heykeli ile (4) kar□la□t>rmmaz daha yerinde olur. Omuz, göŸüs ve göŸüs kafesi □ekillendirilmesi ve kaslar>n i□leni□i iki eserde büyük bir benzerlik gösterir. SaŸ kolun önce geriye çekilmesi ve dirsekten büküldükten sonra a□aŸ> k>sm>n>n öne uzat>lm>□ durumu da ayn>d>r. Gövdenin eŸilmesi nedeniyle s>rt>n kavisli kontur olu□turmas> ve kaslar>n i□leni□i iki yap>t>n ayn> orijinale dayand>Ÿ>nda en ufak kuu□kuya yer vermiyecek kadar yak>n>lk gösterir. Bu gözlemlerimize dayanarak Perge atletini at>□ için vaziyet alan Diskobol tipine onuncu replik olarak katabiliriz. Ÿ□çilik ve üslup bak>m>ndan özellikle Leptis Magna Torsosu (5) büyük bir yak>n>lk gösterir.

Vatikan repliŸi, ba□> kendine ait olmamakla beraber korunagelmi□ bacaklar>, kollar> ve saŸ eli ile orijinal yap>t>n tümü hakk>nda bir fikir verdiŸinden önemlidir. Atlet, kuvvetli kaslar>na raŸmen ergin deŸildir. Geli□memi□ pubis'inden anla□ld>Ÿ>na göre ephebos çaŸ>nda gösterilmi□tir. SaŸ bacak hafif bükük olarak ileri at>lm>□t>r. Ta□>y>c> sol bacak da hafif dizden büküktür. Ayaklar

tüm taban>yla yere basar, saŸ ayaŸ>n parmaklar> adeta bir pençe gibi k>vr>lararak yeri kavram>□ durumdad>r. Burada ne sert üslupta örneŸin Ludovisi Diskobol'ünde (6) veya ilk klasik çaŸda Myron'un Diskobol'ünde (7) olduŸu gibi disk atma olay>n>n (8) çok hareketli bir an> ne de Polykleitos'un elinde disk tutan (9) atletinde olduŸu gibi tamamen hareketsiz bir durum gösterilmi□tir. Bir yandan a□aŸ> sarkan elinde diskosu tutuyor ama iki dizin bükük olu□u vücut aŸ>rl>Ÿ>n>n bir bacadan ötekine aktarma durumuna i□aret eder. DiŸer yandan ayak parmaklar>n>n yeri kavramas> ve saŸ elin öne uzanmas> da vücutta bir harekete geçme gerilimini dile getirir. Bu özellikler gözönünde tutularak atlete disk at>□> için vaziyet alan Diskobol ismi verilmi□ ve genellikle Visconti'den (10) bu yana Plinius'da (Nat.His. XXXIV, 19, 80) sözü geçen Polykleitos'un karde□i Naukydes'in (11) bir yap>t> olduŸu kabul edilmektedir (12).

Atlete verilen isim yap>t>n yorumu hakk>nda çe□itli fikirlerin ileri sürülmesine yol açm>□t>r: Atlet vaziyet almaya çal>□>yor,

yeri deniyor ya da hedefini göz kuvveti ile saptamaya uŸra□>yor (13). Arnold, ileri sürülen bu yorumlar>n tart>□mas>n> yapmakta özellikle Sieveking'in "Eine Art geistiger Tätigkeit" (Bir tür fikir i□lemi) deyimine de dayanarak böyle bir iç alemi i□leminde disk atman>n belirli safhas>n>n aranmayacaŸ>n> ileri sürer. Steuben (14) atletin at>□a haz>rland>Ÿ>n> yana aç>lan saŸ ayakla yeri kavrad>Ÿ>n>, nazarlar>n>n a□aŸ>ya dönmesini yapabileceŸi alana yönelttiŸini, yukar> kald>rd>Ÿ> saŸ elinin hem yaylanan vücuta denge saŸlad>Ÿ>n>, hem de at>□tan önceki heyecan> dile getirdiŸini belirtir. Kan>m>za göre sanatç> yap>t>nda bu an> yaratmak istemi□tir. Perge repliŸinin yüz anlam> bu an>n heyecan>n> gerçekten çok

iyi yansıtılmaktadır. Dikkat edilecek olunursa, atletin nazarları genellikle yorumlandığı gibi, dönüştürülen tasarlama için yere yönelmiş deşildir. Baş öne eştir ama nazarlar hafif yukarı ve uzaklara belirsiz hedefe yönelmiştir. Bu durum bakılarda dalgın bir anlam yaratır. Ancak bu dalgın ifade, herhangi bir kimsenin derin düşünenceye daldığında nazarların etrafı ile kişinin kesilip belirsiz hedeflere yöneldiğinde rastlandığı gibidir. Genç, tamamen kendi alemine

dalmıştır. Bir an sonra geçeceği iddettli hareketle diski fırlatmanın gerginliği ve heyecan içindedir. Bu anlam ancak yapıta esas cephesinden bakıldığında kavramak olmaktadır. Baş tam gösterebilmek için esas pozisyonu ile ilgisiz resimler insanın üzerinde yanlış izlenim bırakır. Örneğin Kapitol replisinin çeşitli reproduksiyonlarında olduğu gibi (15). Başın detay resimleri tam cepheden ya da profilden dik olarak çekilmiştir. Başın esas pozisyonuna uymayan bu tür resimlerin yapıta neler kaybettiğini göstermek amacıyla Perge baş replisinin vücut ile ilgisiz saptanmadan önce ve onarımdan sonra çekilmiş resimleri Lev. yan yana gösterilmiştir.

Antikythera replisi (16) çok kötü durumu dolayısıyla bir yana bırakılacak olursa şimdiye dek başıyla korunagelmis tek replik Kapitol heykeli idi. Baş gövdeye onarımla sonradan eklenmiştir. Ancak hiçbir yerde kırık kırığa uyar durumda deşildir. Bu gibi durumlarda başın gövdeye, dolayısıyla tipe ait olduğundan kullanılabilir. Nitekim, O. Waldhauer (17) Vatikan replisinin

başında orijinali görür. Genellikle Kapitol Müzesi heykelinin başının orijinali yansıtılmış kabul edilmekle beraber torso ile hiç bir yerinde kırık kırığa oturmadığından sorun kesinlikle çözümlenmiş deşildir. Perge replisinin başı hem torso ile kırık kırığa uyduğundan hem de Kapitol atleti başının bir replisini oluşturduğundan bu hususta her türlü kullanılma ortadan kaldırılmıştır.

Genellikle Kapitol heykeli başının doğru oturtulmuş olduğu kabul edilmektedir. Perge replisinin başı, boynun mevcut kısmıyla gövdeye kırık kırığa oturur. Böylece başın orijinal pozisyonunu en güvenilir bir şekilde yansıtılmaktadır. Aynı zamanda bize Kapitol replisinin doğru oturup oturmadığını kontrol etme olanağı da vermektedir. İki repliye aynı açıdan bakıldığında başların pozisyonunun farklı olduğu derhal göze çarpar. Kapitol heykelinin başı daha diktir. Perge örneğine göre başa ve öne biraz daha eğik olması gerekir. Ayrıca başa biraz daha fazla dönük olmalı. Bu durum hem yüzün anlamını tam vermiyor hem de perspektif kısıtlımalara uygun düşünmüyor.

Orijinalin yapıldığı tarihi hakkında deşili fikirler ileri sürülmüştür. Lippold (18) yapıtın aynı isimdeki iki heykel tarafından büyüğüne Polykleitos'un küçük kardeşi Naukydes'e mal eder ve 5. yüzyıl sonlarına tarihler. Fuchs (19) yapıtın 5. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başlarında yapılmış olduğunu kabul eder. Steuben (20) de bu tarihi benimsemiştir. Sieveking (21) yapıtın 4. yüzyılın ilk çeyreğinde, Süsserott (22) 390'lara doğru, Curtius

(23) 370'de, Dohrn (24) 360 yıllarında yapıldığı kabul ederler. Böylece tarihleme farkları 50 yıl gibi bir dönemi kapsar.

Kanımca Arnold haklı olarak yaptığı üslup bakımından Epidauros Asklepios tapınağı heykeltıraşlığı (27) ile karşılaştırmaktadır. Ancak, tapınak heykeltıraşlığının tarihlenmesi de tartışmalıdır (28), Arnold M.Ö. 380-375 yıllarını kabul etmektedir ve üslup gelişimi açısından biraz daha geri bulduğunu için atledi 380'lerin sonuna tarihler. Kasların şekillendirilmesinde ve üslubunda Polykleitos sanat etkisi büyük olmakla beraber heykel tüm görünümü bakımından bazı ayrımlar gösterir. Taşçı ve serbest bacak ayarını, dolayısıyla Polykleitos'a özgü ponderasyon göze çarpmaz. Heykelin hacimliliği ve sırtının yuvarlaklığı Lysippos üslubunu müjdelir. Saçların serbest düzenlenmesi ve yüz şekilleri de Polykleitos'un yapıtlarından farklıdır. Haklı olarak Arnold, Diskobol'de Naukydes'in yapıldığında yarattığı bir yapıtı tanıtmaktadır.

Perge repliğinde matkap kullanılmamış ve yüzey de perdelanmamıştır. Saçların inceliği ve üslubu Perge Hadrian Takı (D) kazısında bulunan Hadrian portresi (29) (Kat. No.) ile o kadar benzerlik gösterir ki aynı sanatkarın elinden çıkmadığı ya aynı atölyeye mal edilebilir. Yüzün nazik inceliği de aynı yerde bulunmuş Sabina portresi (30) (Kat. No.) ile büyük yakınlık gösterir. Böylece Perge Diskobolü'nü Hadrian dönemine, 120 yıllarına tarihleyebiliriz.

DİŞNOTLAR:

1. D. Arnold, Die Polykletennachfolge, 110 vd ve 262 vd.
(Replik Listesi) Eleştirisi için bk. Gnomon 44, 1972, 805 vdd.
2. A. Linfert, Von Polyklet zu Lysipp, 14 ve 61, dipnot 6'da
(replik listesi) eleştirisi için bk. Gnomon 44, 1972, 805 vdd.
3. Mustilli 115, No.4, Lev.73, 282-3; BrBr 682-685. Lippold,
Handb. 199 Lev.68, 2; Helbig II, 535 No.1759 (H. v. Steuben)
Arnold, a.g.e., 110, 262 D.1 Lev. c, 11b, 22a, 23a.; Linfert,
a.g.e., 14 ve 61 dipnot a.
4. E.Q. Visconti, Museo Pio-Clementino III, 119 vd., Lippold III, 2, 79, No.615, Lev.41-42 ; Arnold, 263, D.5, Lev. 12 c.

5. Bartoccini, Quaderni della Libia 4 (1961), 110 vdd. Res.14
Sichtermann AA, 1962, 498, Res.61; E. Vergara Caffrelli-
G. Caputo, Leptis Magna, Res.195, Enc. Arte Ant V, Res.488.
6. J. šnan, 13 vdd., Kat. No. 1, Lev.VI-VII; Paribeni 16 vd.
No.9.
7. G. Rodenwaldt, KdA, 308-311; Lippold, Handb. 137, dipnot 20- 26, Lev. 48, Res.1-
2.
8. E. Norman Gardnier, Olympia, Its History and Remains (1925)
306; H.A. Harris, Greek Athlets and Athletics (1964) 92;
E. Norman Gardnier, Athletics of the Ancient World (1940) vdd.
9. P. Zanker, 4 vd. Lev.1-2; J. šnan IM 27/28, 1977/78, 285 vdd.
No.15, Lev.93, 94, burada (Kat. No.).
10. Bk. dipnot 4.
11. Naukydes hakkında son yapılan araştırmalar için bk. dipnot 1
ve 2.
12. Arnold, a.g.e., 110 vd. dipnot 405.
13. H. Brunn, Kleine Schriften II, 319; Amelung, Helbig 3, No.324; E.N. Gardner,
Athletics of the Ancient World, 161;
E. Löwy, Grieschische Plastik, 80; Sieveking, BrBr, No.682-
685; W. Fuchs, Helbig I, 397 vd. No.501.
14. H. v. Steuben, Helbig II, 535, No.1759.
15. Arnold, a.g.e., Lev.22a, Lev.23a.
16. Svorons, Lev.15,3; BrBr, 683 A, 684 A, 685 A.
17. O. Waldhauer, II, No.107.
18. Lippold, Vat. Kat. III, 2, 79 vdd. No.615.
19. Fuchs, Helbig I, 397 vd. No.501.

20. H. v. Steuben, Helbig II, 531, No.1759.
21. Sieveking, BrBr, 682-683, metin 6.
22. Süsserott, 134.
23. Curtius, Antike Kunst, 375.
24. T. Dohrn, Attische Plastik, 211 vd.
25. Arnold, a.g.e., 122 vd.
26. Linfert, a.g.e., 20.
27. J.F. Crome, Die Skulpturen des Aesklepiustempels von Epiduros, Lev.24, 29.
28. Arnold, a.g.e., 122, dipnot 446.
29. J. šnan, Antalya Bölgesinde Roma Devri Portreleri, šnan-Rosenbaum, 68 vd., No.29, Lev.21.
30. šnan, Antalya Bölgesinde Roma Devri Portreleri šnan-Rosenbaum, 12 vd. No.36, Lev.22.

dyonysos.doc

listno 77

DIONYSOS KABARTMALI PAYE

Antalya Müze Env. No.6.25.77

Kazı Env. No.77.317

Negatif No.77-60/B6

Sutunlu Caddenin kavşağa yakın bir noktasında 125-126 numaralı postamentlerin arkasında galeri içinde bulunmuştur.

Paye Yük. 0.90 m.

Paye Gen. 0.15 m.

KaideYük. 0.14 m.

Figür Yük. 0.59 m.

Paye üstünde yüksek kabartma halinde tanrı Dionysos tasvir edilmiştir. Kaidenin üst profilinin bitiği yerde plinth başlıyor. Heykel bu plinthin üstüne basmakta. Cepheden betimlenmiş figürün giysisi, sol omuzuna atılı panter postu ve sağ tarafında boğa başına dayalı tıyosu bize, şarap tanrısı Dionysos'u işaret etmektedir. Başı yoktur. Sol kolu pazusundan itibaren kırıktır. Sağ kolu ise dirseğe kadar bir parça, dirsekle kolundan sarkan mantosu arasında ufak bir parça ve mantosunun sarılı olduğu bir parça olmak üzere, üç parçadan oluşmaktadır. Dizlerinin hemen üstüne kadar uzanmakta olan giysisi, belden bir kuşakla sıkılmıştır. Ayakları plinthle beraber kopuk olarak bulunup eklenmiştir. Heykel iki yanda da payeyi aşarak çıkıntı meydana getiriyor. Sağ tarafta dişi bir aslan yere çökmüş bir boğanın üzerinde durmaktadır. Payeyi saran kollardan sarkan manto heykele bir fon oluşturmaktadır.

epbas.doc
listno 159

ERKEK PORTRE BAĞI

Antalya Müze Env. No. ???
Kazý Env. No. 55.47
Negatif No. 79-50/D14 79-50/D16
C1 avlusu, batý duvarý dýbýnda bulunmuřtur.
Yük. ??? m.
Gen. ??? m. Ölçüleri eksik.
Der. ??? m.

Ýnce gözenekli beyaz mermerden yapýlmýř bađ, ađýnmalara rađmen iyi durumdadýr. Çene,ađýz ve sađ yanađýn yüzeyinden oldukça derin bir parça kopmuřtur. Burnun ucuyula sađ gözün kenarý da zedelenmiřtir. Alýnda küçük bir çatlak göze çarpmaktadýr. Saçlarýn yüzeyi oldukça ađýnmýř olsa da, ince dalgalý, öne taranýp alný yuvarlak bir hatla çevrelemiř formu ve burgu delikleri fark edilmektedir. Kulaklar tamamen açýkta ve küçüktür. Alýnda kýrýpýklýklar vardýr. Kađlar hafifçe çatýktýr. Göz kapaklarý, bebekleri ve pýnarlarý plastik iplenmiřlerdir. Burun oldukça karakteristiktir. Dudaklar ince ve ađýz sýmsýký kapalýdır. Orta yaplý bir kiřinin betimlendiđi yüzde, bakýřlar yukarý yönelmiřtir.

erkbas1.doc
listno 112

GENÇ ERKEK BAŞI

Antalya Müze Env. No. ???
Kazı Env. No. Baş kaçırlırken ele geçirilmiştir.
Negatif No. Negatif numarası bulunmayan 4 fotoğraf.
Yük. 0.15 m.
Gen. 0.17 m.

Yüzeyi fazla aşınmış başın saçlarının iri dalgalar halinde ki itinalı işlenişi, bize heykelin kaliteli işçiliği hakkında fikir vermektedir. Kısa buklelerin çevrelediği alnın yüzeyinde kopuk parçalar vardır. Aynı şekilde burun ve ağız da zedelenmiştir. Çene ve boyun yüzeyinde de derince parçalar kopuktur. Baş sağa dönük işlenmiştir. Ağız hafif aralık duruşu yüze pathetik bir ifade kazandırmaktadır.

erkbas2.doc
ph2
listno 124

DİOMEDES BAŞI

Lev.

Antalya Müzesi, Env. No.3038
Kazı Env. No. 53/11
Hellenistik Devir Kapısı (C) kazısı sırasında
avluda B/5 - B/6 nişleri arasında bulunmuştur.
Önce gözenekli, iri kristalli beyaz mermerden
yapılmıştır.
Yük. (tüm) 0.295 m., (çene-tepe) 0.259 m.,
yüz 0.175 m., Gen. 0.230 m., Der. 0.240 m.

Neg.79.49.C10

79.49.C12

79.66.A10

Başta iki parça ele geçmiştir. Esas parça yüz ve boyunun ön tarafını, ikinci parça kafanın arka kısmını kapsar, üçüncü küçük parça ise başın sol tarafına iki parça olarak olup saç buklelerinden bir bölümünü kapsar. Bu parçalar kırık kırık ya uydukları birbirleriyle

yapı olarak onarılmıştır. Oldukça iyi durumdaki başın tepesinden ve sol tarafında arkadan büyük bir parça eksiktir. Burnun tepesi ve sol kulak kırılmıştır. Çene, dudaklar, sağık ve sağ yanağın yüzeyinde zedelenmeler vardır.

Boynun kalan kısmından başın kuvvetli bir şekilde sola çevrildiği anlaşıyor. Saçlar kısa, kısa bukleler halinde gösterilmiştir. Kısa bukle uçları hafif bir yay oluşturarak çerçeveler. Tepeye doğru bukleler daha kabarık ve daha uzun olup soru işaretleri şeklinde kırılan uçları yuvarlak gözler meydana getirir. Şki yanda kulakların önlerinden çene kemiği kölesi düzeyine dek uzanan favoriler hafif kabartma halinde uçlara doğru daha incelerken en sonunda cild üzerinde ince, derin çizgiler şeklini almışlardır. Özellikle sağ tarafta görüldüğü gibi saçlardan favorilere geçiş nefis işçilik gösterir. Yüz ovaldir, başın ortasında yatay, derince bir çizgi vardır. Bu çizginin altında başın, özellikle profil görünümünde daha belirgin olduğu gibi hafif bombelidir. Burun ideal Grek burnu şeklindedir. Kıkıllar ince ve uzundur. Gözler iri, üst kapaklar kalın kavisli ve dış uçta alt kapakları keserek abartmalı bir şekilde uzanır. Göz parımları belirgindir. Gözler oldukça derinde ve altlarında hareler belirlidir. Kalan sağ kulağına göre, kulaklar güreççilere özgü bir şekilde gösterir (1). Ağız küçük, kalınca dudaklar hafif ayrılmıştır. Güzel şekillendirilmiş dudaklar arasından üst dişler hafif gözükmektedir. Alt dudağın altında derince bir girintiden sonra güzel şekillendirilmiş çenenin yuvarlak konturu belirir.

İdeal baş pozisyonu, yüz çizgileri, saç biçimi ve favorileri ile bize tüm heykel, torso ve baş replikleriyle korunagelmiş Diomedes heykelini hatırlatır (2). Hemen hemen tam durumda korunagelmiş Napoli'deki repliğinin (Mus. Naz. 144978) (3) başı ile Perge başını karşılaştıracak olursak aralarındaki benzerlik aynı orijinale dayandıklarından en ufak kuşkuyla yer vermeyecek kadar büyüktür. Bununla beraber bazı ayrıntılarda farklar vardır. Başın çerçeveleyen saçların meydana getirdiği kavis daha yayvandır. Favorilerin kısa ve seyrek olduğu başa daha genç görünüm sağlar. En büyük fark gözlerin şekillendirilmesinde görüyoruz. Cumae ve diğer repliklerde üst kapak çizgisi dış uçlarda alt kapakları keserek uzanmaz. Bu durum Perge başının bir özelliğidir. Cumae repliği orijinalin bronzdan yapılmış olduğunu açığa vurduğu halde Perge başı orijinalin mermer adaptasyonunu gösterir; ayrıntılar yumuşak şekillendirilmiştir.

Son zamanlarda heykel hakkında B. Vierneisel-Schlörb, Diomedes tipi hakkında etraflı ve detaya inen incelemelerde bulunmuştur (4). Baş üzerine yapıldığı kopya eleştirisinde yüz anlamlarına göre üç grup altında mütalaa ediyor. Dresden (5) ve Boston (6) başlarında soğuk güzellik ya da klasisistik bezenmiş görünüm bulur. Perge repliği bu başlardan yalnız anlam açısından değil, göz ve göz kapaklarının şekillendirilmesi, ağızın daha küçük olduğu, sakalsız ve yalnız favorili olduğu ile de ayrıdır. Münih ve Museo Nuovo (7) repliklerinin oluşturduğu detay bakımından kişisel ve mermer üslubunu fazlasıyla uydurulmuş ikinci grup ile Perge başı genel olarak yakınlık gösterir. Aslında mermer işçiliğine adaptasyon kişisellik açısından sanatkar daha ayrı kaçmıştır. Başın

bronzdan bir orijinale dayandığı hissedilmez. Sanatçı yüzün genel biçiminde bile değişiklik yapacak kadar serbest çalışmıştır.

Diğer repliklerde çene kemiği belirtilmiş olup, yüze kuvvet anlamı kazandışır. Perge bağında ise çene kemiği belirgin değildir, yüz yumuşak ve tatlı anlamlıdır.

Diomedes tipinin orijinali genellikle M.Ö. 440-420 ya da 440 veya hemen sonrasında tarihlenir. Perge bağı hem üslup bakımından hem de Hellenistik kapının avlusunun tadilatı ve görkemli hale getirilmesi ile ilgili olarak Hadrian döneminde yapılmış olabilir.

DİşNOTLAR:

1. J. şnan, Side'nin Roma Devri Heykeltrağığı, 17 vd., Lev. 10-11; a.y., a.g.e., 22.
2. Replik listesi için bk. A. Furtwängler, MW, 311 vdd;

A. Maiuri, *Il Diomede di Cumae (Opere d'Arte del R. Ist. d'Archeol. e storia dell'Arte II, 1930) 8 vd.*; Mustilli, 127 vd.; H. v. Heintze, *RM 72, 1965, 214*;

en son olarak H. Lauter, *Zur Chronologie römischer Kopie, 112 vdd.*

3. A. Maiuri, a.g.e., *Lev. V, VI, VII.*

4. B. Vierneisel-Schlörb, 79 vdd., No.9, Res. 38-46.

5. A. Furtwängler MW, *Lev. 14*; W.H. Schuchhardt, *Ant.Pl. I, 35, Lev. 28-29 metin, Res.1-2*; B. Vierneisel-Schlörb, 80 vd.

6. Comstock-C.C. Vermeule, *Sculpture in Stone, MFA Boston (1976) No. 149; BrBr 543.*

7. Mustilli, No.16; A. Maiuri, a.g.e., *Lev. 8; EA 809-810; Helbig II, 1764 (H. von Steuben).*

erkheyk.doc

listno 170

GÝYYMLÝ ERKEK HEYKELÝ

Antalya Müze Env. No. 3265

Kazý Env. No. 68.2

Negatif No. negatif numarasý olmayan bir fotođraf

Nymphaeum (F2) çeğme havuz içi birinci sokelin sağ köbesinde bulunmuğtur.

Yük. 1.12 m. Plinth Yük. 0.11 m.

Gen. 0.48 m. Plinth Gen. 0.49 m.

Der. 0.35 m.

BAĞ

Antalya Müze Env. No. 3264-a

Kazý Env. No. 68.72

Yük. 0.260 m (tepe-çene: 0.200 m.)

Gen. 0.175 m.

Der. 0.210 m.

Torso ile baş aynı mekanda ancak ayrı zamanlarda bulunmuştur. Őnce gözenekli beyaz mermerden yapılmış baş, yine aynı malzemenin kullanıldığı torso ile kıryk kıryđa uymaktadır. Başın yüzeyinde birikinti tabakası vardır. Kısa ve gr saşlı baş hafif sola çevrilmiştir. Burun ucu, sol kaç, sağ göz ve çene zedelenmiştir. Gz bebekleri yuvarlak işlenmiştir. Arkada bir ense desteği bulunan başta, kaşlar ve alın çıkık işlenmiştir. Burun sırtı geniş satıhlı olmakla beraber, burun küçük ve biçimlidir. Őnce ve küçük çene, zayıf işlenmiş yanaklar yüze zarif bir ifade katmaktadır. Ődeal bir genç tasviri olan heykel, her iki kolu da giysisinin içinde kalacak şekilde bir himationa brnmştir. Yuvarlak plintinin üstüne kalan sağ ayak ve ona bitişik olan destek, torsoyla birleştirilmiştir. Sol bacak diz hizasından itibaren eksiktir. Heykelin arkası kaba işlenmiştir.

erktorso.doc

ph4

BAELI ERKEK TORSOSU

Antalya Müzesi Env. No.3737

Neg. 76.49.C7

Kazı Env. No.70.8.

76.49.B6

Gövde Env. No.3740, Kazı Env.No.70.11.

No. a. heykele ilişkin plinth ve

bacaklardan oluşan parça Env. No. 3741,

Kazı Env. No.70.12.

1970 yılında Nymphaeum (F3) kazısı sırasında doğu kemeri önünde bulunmuştur.

Őnce gözenekli beyaz mermerden yapılmıştır.

No. Yük.0.650 m, gen. 0.480 m, der. 0.330 m, Baş ene-tepe 0.310 m, gen. 0.250 m.

No. a: yük.1.010 m, bacak yük. 0.870 m, plinth gen. 0.800 m.

der. 0.580 m, yük.0.080-0.130 m.

Gövde ve baştan oluşan bölüm 5 parça halinde ele geçmiştir (1. baş, 2. gövde, 3 ve 4 gsn sağ tarafında yüzeyden kopmuş iki parça, 5 khlams'n ucu ile vücudun ufak bir bölümünü kapsayan parça. No. a dokuz parça halinde ele geçmiştir (1. plinthin sol yan, desteğin açı kısm, sağ bacakla birlikte, 2. desteğin yukarı kısm, 3 ve 4 diz ve baldırın yukarı kısmına ait iki parça, 5. dizin de yukarı kısmın kapsayan parça, 6. plinthin orta parças, 7. sol ayakla plinthin sağ tarafına ait bir parça antik devirde de bir kenetle ekli imiş, yeni bir kenetle 6. parça ile eklendi. 8. bilekle 9. baldır parças).

Göğüstenden ayağın gövde kısmı ve bacakların yukarı bölümleri eksik olduğundan heykel tümlenip ayağı kaldıramadı. Sağ kol omuzla birlikte eksiktir, sol kolun ise ancak başlangıçta kalmıştır.

Burun, ağız, çene kırık kaşlar ve gözler zedelidir. Alının ortasına rastlayan bir buklenin yüzeyinden oldukça büyük bir parça kopuktur.

Harap durumuna karşın tipini saptamakta zorluk çekmeyiz. Bu hususta tüm durumda ele geçmişi bir önce incelediğimiz heykel (Kat. No.) bize yardımcı olmaktadır. Duruş motifini plinth üzerinde korunagelmiş ayak ve bacakların durumuna göre saptayabiliyoruz. Sağ bacak tamamıyla sol ise geri çekilerek yalnız ayak burnu ile yere temas eder. Plinthin ve bacakların eklenmesi bütün ayrıntılar ile heykelle benzer. Hatta burada da iki baldır arasında aynı şekilde bir destek vardır. Korunagelmiş gövde kısmının da heykelinki ile karşılaştırarak olursak burada da büyük benzerlik görürüz.

Baş heykelle olduğu gibi sert bir şekilde sola çevrilmiştir. Sol omuza atılan khlamys'ün şekli, saçların biçimi yüz hatları da heykel ile büyük yakınlık gösterir. Zaten bu benzerliklere dayanarak uzakta bulunmuş olan başın torso ile ilişkisini düşünmüş

ve denediğimizde ense desteği gövdede kalan bölümü ile kırık kırığa birleşmiştir.

Yaptığımız karşılaştırmalarda büyük benzerliklere dayanarak iki yapıtın aynı orijinale dayandıkları ve dolayısıyla Diomedes tipinin variantının yeni bir replisi ile karşılaştırmamız söyleyebiliriz.

Şimdi heykel buluntu yerine göre karşılaştırmaları olarak yapılmışlardır. Nymphaeum cephesinin biri batısındaki diğeri de doğusundaki geçitlerin hemen yanında bulunuyordu.

İdeal tipte yaratılmış olan figürlerin identifikasyonu herhangi bir atribüleri bulunmadığından kolay değildir. Aynı anı iki yanın süsleyen aynı tipte iki figür tanrıdan çok Heros görünümüdür. Akla ilk önce Dioskurlar gelir. Hellenistik dönem kent kapısı avlusunun Romalılar zamanında getirildiği görkemli mimarisini süsleyen heykeller arasında, kapının iki yanındaki ilk

nişlerin içinde Dioskurlar bulunuyordu (Kat. No. ve Kat. No.). Bunlardan bir tanesinin korunagelmiş başının piloslu ve ellerindeki kılıç ile onların tanınmasında zorluk çekilmez. Burada ne pilos ve kılıç ne de Dioskur tasvirlerinde alışılg oldu. Umuz at yada at protomuna rastlanmamıştır. Heykellerin tanıtımında birincisinin tepesinin oransız bir şekilde küçük görünümüne ve tepe saçlarının itinasız işçiliğine, ikincisinin ise tepe saçlarının hiç belirtilmemiş olduğuna ve her ikisinde de başa geçen nesnenin aşırı kaymaması için çepeçevre bir girintinin bulunduğuna işaret etmiştik. Böyle bir girintinin başı süsleyen bir çelenk olabileceği aklı gelen ilk ihtimaldir. Birinci heykel için bu, nisbeten geçerli olabilirse de ikincisi için imkansızdır. Başlar kuvvetli bir şekilde sola çevrik olduğundan işlenmemiş saçlar gizleyecek çelenk tasavvur edilemez. Başın bitmemiş olduğunu düşünmemizi, heykelin korunagelmiş kısımlarında hatta arkasında bile işçiliğin son durumuna ulaşmış olması engeller. Bu duruma göre başlar örten nesnenin belki de bronzdan yapılmış pilos olduğu düşünülebilir. O zaman ellerindeki kılıç da aynı gereçten tasavvur edebiliriz. Perge'de mermer heykellerde bazı aksesuarın bronzdan yapıldığının örneğinin Sandal Başlıyan Hermes'in başındaki kanatlarda olduğu gibi görülür. Saçların kalın kısa ve uçlarına doğru incelen dağınık bukleleri kaplı başıyla korunagelmiş Dioskur'u ile karakter (Lev.) bakımından yakınlık gösterir. İki başın yüzlerindeki yorgun ve hüzünlü anlamın da birbirini andırması ileri sürdüğümüz fikrimizi destekler.

Böylece burada ilk kez Diomedes tipi variantının Dioskurlara tatbik edilmesi ile karşılaşılmış bulunuyoruz.

İki yapıt arasında özellikle başlar karşılaştırıldığımızda işçilik farkı derhal göze çarpar. Tüm olarak korunagelen heykelin işçiliği üstündür. Bunlar herhalde aynı atölyede yetenekleri farklı iki sanatçı tarafından yapılmış olmalı. Üsluplarına göre bu iki heykeli Hadrian devrine tarihleyebiliriz.

erosbas.doc
listno 116

EROS BAĞI

Antalya Müze Env. No. ???

Kazý Env. No. 81.527

Negatif No. 81-4/6 81-47/8 81-47/10

Güney Hamamý,7 no.lu mekanda, güney kemerli kapýsýnýn dođu köpesinden 70 cm. uzakta bulunmuřtur.

Yük. 0.18 m.

Gen. 0.16 m.

Der. 0.18 m.

Orta gözenekli beyaz mermerden yapılmýř bađýn tipi bize bir Eros tasvirini göstermektedir. Oldukça iyi durumda koruna gelmiř bađýn, saçlarýndan bir tutam önde bađlanmýř ve sađ tarafa atýlmýřtır. Saçlarýn boyuna uzandýđý noktalarda,burguyla açýlmýř, bukleleri vurgulamak için iřlenmiř delikler vardýr. Buna karřýlýk arka ve yanlarda dümdüz taranarak bađa adeta yapıřtırýlmýř bir řekil almýřlardýr. Figürün alný dar, gözleri küçük ve birbirine yakýn, yanaklarý ve çenesi dolgun, dudaklarý küçük ve hacimli iřlenmiřtir. Boynu bađlangýcýndan kopmuřtur.

Buluntu yerlerini göz önüne alýrsak 81.116 kazý envanter numaralý delphinli plint, bu bađa ayný heykele ait olabilir.

frag1.doc

KÜÇÜK KIZ BAĞI FRAGMANI

Kazý Env. No. : 53.7
Müze Env. No.: 3034
Buluntu yeri : C'de B2 niþinin önünde bulunmuþtur.
Negatif No. : 77-64/B6 77-64/B8
Ölçüleri. : Yük. 0.11 m. Gen. 0.10 m. Der. 0.09 m.
Mermer cinsi. : Ýnce grenli beyaz mermer

Gözlerden yukarýsý kýrýk durumda elimize geçen ve yüksek kabartma olabileceđini düþündüđümüz baþ fargmanýn sol gözü ve çenesi zedeli, burnu kýrýktýr. Saçlar, daha iyi durumdaki sađ tarafýndan anlaþýldýđý üzere, ortadan ikiye ayrýlýp iri dalgalar halinde, kulak memesini açýkta býrakarak, taranýp arkada topuz yapýlmýþtýr. Kulak önlerinde ufak bukleler görölmektedir.

frag2.doc

KADIN BAÞI FRAGMANI

Kazý Env. No : 54.31
Müze Env. No: 3058
Buluntu yeri : D1 zafer taký D pylonunun güney dođu köþesine yakýn bir noktada bulunmuþtur.
Negatif No : 77-62/A2
Ölçüleri : Yük. 0.25 m. Gen. 0.19 m. Der. 0.18 m.
Mermer cinsi : bilinmiyor

Sađ göz ve salarýn bir kýsmýnýn mevcut olduđu baþ fragmanýdýr. Baþýn sađ tarafýna ait olan fragmanda dalgalý salarý ve sađ gözün tamamýný tanýmak mümkündür.

frag3.doc

PORTRE BAÞ FRAGMANI

Kazý Env. No. :55.48
Müze Env. No: 3075
Buluntu yeri : Kent Kapýsý (C), kule kapýsý dýþýnda, avlunun batý duvarýnýn dýþýnda bulunmuþtur.
Negatif No. : 79-61/A14
Ölçüleri :Yük. 0.19 m. Gen. 0.14 m. Der. ???
Mermer Cinsi : Ýnce grenli beyaz mermer

Elimizdeki mermer baþýn saçlarý, baþýnýn arka kýsmý ve sađ gözünü de içine alan yüzünün bir kýsmý eksiktir. Kalan sol gözünün kapaklarý plastik iþlenmiþtir. Burun sýrtý aþýnmýþtır. Dudaklarý küçük ve biçimlidir. Boynunun sol tarafýnda sadece baþlangýcý kalmýþtır.

frag4.doc

ÇOCUK TORSOSU FRAGMANI

Kazý Env. No. : 55.38

Müze Env. No.: 3065

Buluntu yeri : Sutunlu Cadde D pylonu kuzeyin doðusunda, 37 yazýtý yanýnda bulunmuþtur.

Negatif No. : 77-55/D14

Ölçüleri : Yük. 0.13 m. Gen. 0.30 m. Der. 0.10 m.

Mermer cinsi : bilinmiyor

Vucut yapýsýndan bir çocuðu tasvir ettiði anlaþýlan torsonun, sadece göðüs kýsmý ve kol baþlangýclarý mevcuttur. Sađ kolu yukarý kaldýrýlmýþ, sol kolu hafifçe arkaya ve aþađý uzatýlmýþtır. Vucudun yüzeyi oldukça aþýnmýþ durumdadýr.

frag5.doc

KADIN BAÞI FRAGMANI

Kazý Env. No. : 57.67

Müze Env. No.: 3093

Buluntu yeri : Ja sutunlu caddenin doðusunda bulunmuþtur.

Negatif No. : 77-54/D16

Ölçüleri 1.Fragman: Yük. 0.115 m. Gen. 0.090 m. Der. 0.210 m.

2.Fragman: Yük. 0.132 m. Gen. 0.111 m. Der. 0.210 m.

Mermer cinsi : Ýnce gözenekli beyaz mermer

Baþýn sol tarafýndan kopmuþ bir parça olduðu anlaþýlan baþ fragmanýnda, ince dalgalý saçlar kulak memelerini aþýkta býrakarak aþađý uzanmaktadır. Arkada örgüden oluþan bir topuz seçilebilmektedir. Yüz tamamen haraptýr. Sol gözün iç köþesi, þakak ve yanaktan çok az bir kýsým kalmýþtır.

frag6.doc

ERKEK BAŞI FRAGMANI

Kazý Env. No. : 67.23

Müze Env. No.: 3223

Buluntu yeri : Ja sutunlu caddenin dođu portiðinde, 47. sutun hizasýnda bulunmuđtur.

Negatif No. : 74-22/C9 74-22/D10

Ölçüleri : Yük. 0.34 m.Gen. 0.26 m.Der. 0.22 m.

Mermer Cinsi : bilinmiyor

Dalgalý iplenmiř gür saç ve sakal, bize bir erkek heykelinin bađýyla karđý karđýya olduđumuzu açýklamaktadıř. Yüzden geriye hiç bir iz kalmamýř olan bu fragmanda, sol kulak günümüze kadar ulařmýřtır.